Max Eastman:
Efter Lenins död

(Engelska originalet: *Since Lenin Died*, Boni and Liveright Publishers, New York 1925. Här översatt från versionen på MIA. Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

Innehållsförteckning

Kapitel 1: Lenin och Trotskij....1
Kapitel 2: Fraktionen mot ”Bonaparte”....5
Kapitel 3: Lenins testamente....10
Kapitel 4: Resolutionen om arbetardemokrati....11
Kapitel 5: Trotskijs dåliga taktik....15
Kapitel 6: Stalins angrepp....19
”Angriper det gamla gardet”....20
”Ställa ungdomarna mot de gamla”....22
Kapitel 7: Zinovjev orsakar panik....23
”Fraktionalism”....28
Kapitel 8: Bucharin förfalskar historien....29
Kapitel 9: De försvarar ”leninismen”....32
Kapitel 10: Trotskijs personliga reaktion....38
Kapitel 11: Konfliktens innebörd....39
Kapitel 12: Verkliga ekonomiska motsättningar....44
Kapitel 13: Bondefrågan....47
Kapitel 14: Händelser på senare tid....49
Avslutning....54
Bilagor....54
Bilaga 1: Lunatjarskij om Trotskijs karaktär....54
Bilaga 2: Konflikten om fackföreningarna....57
Bilaga 3: Zinovjevs och Kamenevs ”reträtt”....58
Bilaga 4: Trotskijs brev till centralkommittén....62
Bilaga 5: Politbyråns svar....62
Bilaga 6: Trotskijs brev om Den nya kursen....64
Bilaga 7: Vad menade man med ”oppositionen”?....68
Bilaga 8: Trotskijs avskedsansökan....69

Kapitel 1: Lenin och Trotskij

Inget av det som har hänt i Ryssland var blivit så missförstått i hela västvärlden som krisen i kommunistpartiet, som har förpassat män som Trotskij, Rakovskij, Radek, Antonov, Pjatakov, Krestinskij, Preobrazjenskij, och många fler av Lenins närmaste vänner och medarbetare till en tystad opposition, och samlat hela den styrande makten i händerna på en grupp som domineras av Stalin, Zinovjev och Kamenev. Och ändå finns det inget som arbetare i andra länder som söker efter vägledning från Moskva har en mer naturlig rätt att förstå. Eftersom jag befann mig i Ryssland

under hela utvecklingen av denna konflikt, och deltog vid den partikongress där den nådde sin höjdpunkt, och eftersom jag är lycklig nog att inte ha någon språkbarriär som skiljer mig från inblandade fakta och idéer, tänkte jag att det kunde vara av värde om jag förklarade det hela så rättframt och fullständigt som det framstår för mig. Jag har i mer än 6 månader tvekat om det, eftersom jag ville vara säker på att det inte bara skulle tjäna den historiska sanningens eller den personliga rättvisans sak, utan också revolutionens verkliga strategi. Jag är nu övertygad om att det är dags för någon att slå fast fakta precis som han ser dem, och inte som de dikteras för honom av tillfälliga politiska syften eller ståndpunkter.

För att förstå vad som har hänt måste man känna till historien om förhållandet mellan Lenin och Trotskij. Deras vänskap inleddes 1902, då Trotskij efter att ha flytt från Sibirien kom till London för att ställa sig i tjänst hos den ”organisation av yrkesrevolutionärer” som Lenin bildade runt den underjordiska tidningen *Iskra*. Trots att Trotskij bara var 23 år gammal då, insåg Lenin genast hans lysande begåvning, och det var bara hans äldre kollega Plechanov som hindrade honom från att göra till en av *Iskras* redaktörer. Han beundrade Trotskij med den helhjärtade revolutionära tillgivenhet som var det romantiska temat i hans liv. De stod varandra så nära politiskt, att Trotskij under de inledande dagarna av den stora partikongressen 1903 bland delegaterna fick smeknamnet ”Lenins stora klubba”. Det var vid denna kongress som splittringen mellan bolsjeviker och mensjeviker uppstod. Först försökte Trotskij undvika splittringen, och sedan försökte han laga den. Och när Lenin visade sig vara obeveklig och beredd att bryta med alla de andra redaktörerna för *Iskra*, inklusive Plechanov, ”den ryska marxismens fader”, och inklusive Trotskijs bästa vänner och dagliga medarbetare, reagerade Trotskij starkt mot honom.

Under några månader efter splittringen – som handlade om en organisationsfråga – gick Trotskij med i det mensjevikiska lägret. Men så fort denna politiska strömning började definiera sig – tendensen att samarbeta med den liberala borgarklassen istället för att lita till böndernas stöd till arbetarklassen under en folklig revolution – insåg Trotskij att han inte kunde arbeta med dem. Han märkte kompromissviljan där, och drog sig ur den mensjevikiska fraktionen. Men han förlikade sig inte med de organisatoriska linjer som Lenin drog upp. Han stod ensam mellan fraktionerna och ägnade sig lojalt åt den idiotiska uppgiften att ena dem. Utan tvekan bidrog personlig stolthet till Trotskijs envetna och långvariga opposition mot Lenin. De två fraktionerna tvingades samarbeta under revolutionen 1905, och Trotskij, som fortfarande stod mellan dem, blev ordförande för den revolutionära sovjeten i St Petersburg, och den första ryska revolutionens valda ledare. I det tsaristiska palatsets skugga förberedde han öppet ett uppror, och hade i några dagar faktiskt större makt i Ryssland än tsaren. Det hade varit ett mirakel om en 26 år gammal man ur en förtryckt ras som hade nått dessa höjder, inte hade varit mycket stolt över sina åsikter.

Trotskijs stolthet underbyggdes dessutom av ett stycke politiskt tänkande som var lika framsynt som något av dem som förutspådde händelserna 1917. Han avvisade både mensjevikernas teori att den ryska revolutionen skulle sluta i en borgerlig republik, och den paroll med vilken Lenin gick mot dem, ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur”, och anammade Marx’ uppfattning om en ”permanent revolution”. Han förutsade att den ryska revolutionen, när den väl hade börjat och leddes av beslutsamma marxister, inte skulle stanna upp vid något av dessa preliminära stadier, utan utvecklas direkt till en proletär diktatur med stöd av bönderna, och inleda en epok av internationella revolutioner. Denna realistiska förutsägelse, och bestämda men ändå flexibla uppfattning om en ”permanent revolution”, var synnerligen besläktad med Lenins metod. Den ledde Trotskij direkt till

Lenins sida när det verkliga arbetet började på våren 1917, då många av de äldsta ”leninisterna” ryggade bakåt av rädsla för hans djärva program. Vid den tidpunkten tänkte sig Lenin själv möjligheten av samarbete med de mer revolutionära mensjevikerna, och det fanns inte minsta åsiktsskillnad mellan honom och Trotskij – ty Lenins teorier var aldrig fastrotade, och han såg aldrig sin tidigare linje som felfri och ofelbar. Men händelserna lärde snart dem båda att det var omöjligt att samarbeta med mensjevikerna. Händelserna lärde dem att Lenin hade haft rätt när han drog en obönhörlig linje mellan de två fraktionerna, och att Trotskij hade haft helt fel. Trotskij började inse att även om hans politiska analys av den kommande revolutionen hade varit den mer lyckosam, så hade Lenin skapat en organisation och kommit på en politisk metod, eller system för revolutionär ingenjörskonst som låg helt bortom hans genis räckvidd. Hans stolthet förhindrade inte honom från att medge detta faktum och fullständigt acceptera Lenins ledarskap. ”Jag kom till Lenin kämpande”, säger han, ”men jag kom förbehållslöst och hela vägen.”

Trotskij är en stolt man, och han är självmedveten på det sätt som stolta män är, och som gör deras förhållanden till människor alltför personliga.[1] Och dessutom har han ett instinktivt självförtroende, en viljans obetänksamma aggressivitet som ibland är nästan skrattretande och andra gånger – eller från andra synvinklar – arrogant. Det gör det lätt att säga nedsättande saker om honom och bli trodd. Men alla som känner Trotskij nära vet att den järnhårda kärnan i hans karaktär är en osjälvisk och oförskräckt, och för att använda rätt ord för det from hängivelse till revolutionen. Och ingen visste det bättre än Lenin. Lenin trodde alltid på Trotskij. Han angrep honom våldsamt nog, precis som han alltid angrep personer som han ansåg gjorde även tillfälliga misstag. Men han likställde honom aldrig med mensjevikerna. Han bröt aldrig med honom, som han gjorde med Plechanov, Martov – och alla de som han ansåg medvetet eller omedvetet hade gått över till borgarklassens sida. Han betraktade alltid Trotskij som en av den ryska revolutionens verkliga ledare, och tänkte alltid på honom som en vapenbroder. Det är välkänt bland Trotskijs vänner att han fick ett brev från Lenins hustru några dagar efter att Lenin hade dött, som påminde honom om deras tidiga vänskap i London och försäkrade honom att Lenins känslor för honom inte hade förändrats sedan dess och ända fram till sin död. Lenins hustru delade hans tillit fullständigt, och hennes uttalande får ökad betydelse av det faktum att det skrevs efter att Stalins, Zinovjevs, Kamenevs och andras angrepp på Trotskijs anseende och auktoritet som bolsjevik hade rasat i partiets press i nästan två månader, och efter att en speciell konferens för partifunktionärer som hade sammankallats för detta syfte formellt hade stämplat Trotskij som fiende till ”leninismen”.

Trotskijs hyllningar till Lenins genialitet i alla sina tal och skrifter är sådana att de sopar bort varje tanke på att han låtsas vara Lenins jämlike, eller står sida vid sida med honom i historisk betydelse. Men trots detta faktum har det bland vissa grupper av gamla anhängare till Lenin alltid funnits en enorm avundsjuka mot Trotskij. Den får näring av Trotskijs självsäkerhet och brist på personlig takt, men är hursomhelst bara naturlig. För dem föreföll Trotskij vara en nykomling, och till skillnad från Lenins avsevärt större talang för praktiskt tänkande verkade Trotskijs lysande begåvning och livfulla och hänförande personlighet för dem främmande och opålitlig. De kan inte bedöma Trotskij som en viss individ, nämligen sig själv, utan ser honom alltid som en personlighet som gör anspråk på att stå sida vid sida med Lenin. Och hela världens befolkning, inklusive Lenin själv, har bidragit till denna förbittring. Lenin använde själv frasen ”Lenin och Trotskij”, precis som resten av oss i

1 Se Bilaga 1.

den vanliga pressen gjorde.[2] Han vinnlade sig alltid om att stödja Trotskijs ökande anseende och förneka minsta rykte om oenighet mellan dem. Till och med Gorkij överraskades av den värme med vilken Lenin förnekade sådana rykten, och intygade Trotskijs storhet.

”Ja, ja, jag vet. De ljuger en hel del angående mina relationer till honom. Det verkar som om de ljuger speciellt mycket om Trotskij och mig”, sa Lenin till Gorkij. Och sedan slog han näven i bordet och utropade: ”Visa mig en annan man som är i stånd att på ett år skapa en mönstergill armé, ja och vinna de militära specialisternas högaktning.”[3]

I en liten bok med sina minnen av Lenin under revolutionen berättar Trotskij om ett tillfälle när Lenin plötsligt sa till honom:

> ”Men om vitgardisterna dödar dig och mig? Kommer Sverdlov och Bucharin att klara av att sköta det hela?”
> ”Tja... de kommer inte att döda oss”, replikerade jag skrattande.
> ”Fan tro’t”, sa Lenin, och skrattade i sin tur. Med det avslutades samtalet.[4]

Denna anekdot är en påminnelse, och givetvis en medveten påminnelse, om det förhållande som rådde mellan ledarna under revolutionens kritiska dagar och då sovjetregeringen bildades. Lenin visste, precis som hela världen vet, att Trotskij var huvudet högre än de andra bolsjevikerna, både i personlig styrka och revolutionär förståelse. Det är absurt att debattera denna fråga och dra upp dokumentation av meningsmotsättningar[5] mellan Lenin och Trotskij – som om grundvalen för att bedöma en lärjunges förtjänster kan vara att alltid ha varit överens med Lenin.[6]

Sådana frågor avgörs inte av debatter och skvalleraktiga memoarer, utan av en persons handlingar. Och ända sedan Trotskij anslöt sig till bolsjevikerna, vid varenda tillfälle där det var möjligt att placera en person på en post av största betydelse, både utifrån prestige och utifrån att tjäna revolutionen, så föreslog Lenin att Trotskij skulle få den posten. På sommaren 1917 valdes Trotskij, med Lenins stöd, till ordförande för Petrogradsovjeten, och medan Lenin i sitt gömställe vägledde revolutionens djupare strömningar, tog Trotskij på denna allsmäktiga post alla omedelbara stora beslut som en general på fältet var tvungen att ta. Medan Zinovjev och Kamenev och många andra av Lenins trogna anhängare vid lättare tillfällen smet från att höja partiets fana, så organiserade Trotskij på denna befattning Rysslands arbetare och soldater inför det bolsjevikiska upproret. Och när makten hade erövrats och det var dags att bilda den revolutionära regeringen utsågs Trotskij till kommissarie för utrikes ärenden. Varför? Inte på grund av någon fallenhet för diplomati. En viss brist på diplomati utgör ett grunddrag i Trotskijs genialitet. Han utsågs till kommissariatet för utrikes ärenden på grund av att det allmänt sett betraktas som andra befattning i alla regeringar, och

---

2 Jag tänker på hans kommentar om en kontrarevolutionär roman som gavs ut i Paris. Eftersom jag inte har hans samlade verk här kan jag inte uppge band och sida.

3 Maxim Gorkij, Nikolaj Lenin – mannen, människan, på marxistarkiv.se, s 13.

4 Trotskij, Om Lenin, på marxistarkiv.se, s 50.

5 Bilaga 2.

6 En felfri meritlista av att ha ”varit överens med Lenin”, som utgör en populär berättelse om hela epoken, är mindre värt än att en gång ha kommit på och stått upp för en grundläggande förändring av programmet, som Lenin var mot men sedermera övertygades om, något som Trotskij gjorde i den viktiga frågan om ”Statsplanekommissionen”. Att vara överens med Lenin är förvisso den enklaste uppgift en okreativ och okritisk revolutionär kan ställa sig. Jag citerar denna mening ur en not om Statsplanekommissionen, som Lenin dikterade i december 1922: ”Denna tanke framfördes om jag inte missminner mig för rätt länge sedan av kamrat Trotskij. Jag gick emot den, emedan jag ansåg att samordningen inom systemet av våra lagstiftande institutioner i så fall avsevärt skulle rubbas. Men efter ingående granskning av saken finner jag att tanken egentligen har en sund basis …”

på grund av att det vid detta särskilda ögonblick i den internationella revolutionen var den post som krävde den mest pålitliga djärvhet och mest allsidiga förståelse. Och när situationen övergick från denna fas till en krisfas, utsågs Trotskij till att organisera den första kommunistiska armén och till att försvara revolutionens liv. Han räddade livet på revolutionen. Och när den sista krisen kom, när Lenin blev sjuk och tvingades dra sig tillbaka från regeringen, då vände han sig åter till Trotskij och bad honom ersätta honom som ordförande för folkkommissariernas råd och för arbets- och försvarsrådet. När Trotskij tackade nej så vände sig Lenin dessutom inte till någon annan stark person. Han förbigick de som själva kunde ha tänkt sig att vara rivaler till Trotskij och delade posten mellan tre personer som uppenbarligen inte är ledare.[7] Att inför dessa handlingar betvivla den enastående tilltro som Lenin ställde till Trotskijs styrka och hängivelse och revolutionära förståelse är helt enkelt absurt.

Kapitel 2: Fraktionen mot ”Bonaparte”

Det har skapats en legend som omsorgsfullt odlats av de som nu har makten i Ryssland, att Trotskij efter Lenins död försökte utnyttja sin popularitet för att manövrera sig fram till en ledande ställning som Lenin inte ville att han skulle ha. Det faktum att Lenin uppmanade Trotskij att överta hans post som regeringschef, och att Trotskij tackade nej till det, misskrediterar fullständigt denna legend. Men det leder istället till en förbryllande fråga. *Varför* avböjde Trotskij den upphöjda ställning som Lenin erbjöd honom? Den rätta svaret på den frågan kommer att ge er nyckeln till allt som följer. Han tackade nej till den för att han inte har något som helst ideal om att personligen manövrera politiskt. Han är helt oförmögen till det. Det är inte bara av personliga skäl som han är oförmögen att spela detta spel, utan han kan inte ens spela det när hans mest formella ideal kräver att han borde det. Han kan kämpa mot sina fiender men han vet inte hur kan ska hantera sina vänner. Han vet inte hur man ska manipulera människor. Han har ingen drift att göra det. Han tänker aldrig på det. Det är hans stora svaghet.

Om Trotskij vid första bästa tillfälle hade trätt fram som Lenins ersättare, så skulle partiet och hela världen ha fått reda på om deras relationer, och mer än hälften av det som har hänt skulle inte ha kunnat ske. Säkert skulle vem som helst som medvetet inledde en kamp om makten ha tagit första bästa och uppenbart livsnödvändiga strategiska chans. Trotskij var oförmögen att se att det var hans plikt att kämpa om personlig makt i partiet. Han kunde inte leva partiets liv på detta vis. ”Idékamp inom partiet”, sa han en gång, ”betyder inte inbördes bortstötande av varandra, utan inflytande på varandra.”[1] Och han fortsatte att agera utifrån detta motto även efter att Lenin drog sig tillbaka, trots att det uppenbarligen inte längre stämde. Redan när det började gå utför med Lenin hade Stalin, Zinovjev och Kamenev bildat ett block mot Trotskij i politbyrån, partiets styrande kommitté. Trotskij var ständigt i minoritet i maktens centrum. Han visste att han skulle hela tiden skulle bli hindrad som regeringschef. Jag förmodar att han kände till sin egen oförmåga att truga och lirka. Han är en naturlig befälhavare. Dessutom komplicerades situationen av hans oenighet med Lenin i den grundläggande frågan om Statsplanekommissionen, i vilken Lenin så småningom vek sig för honom. Allt detta hade varit likgiltigt om han hade sett situationen som ”triumviratet” såg den – som en kamp om den framtida makten. Han såg det som en för tillfället omöjlig situation. Och med

7 Rykov, Tsiurupa och Kamenev.

1 Se Bilaga 2.

en donquijotisk objektivitet, som är mycket svårare att förstå än beräknande ambitioner, tackade han nej till Lenins förslag att han skulle bli ledare för den sovjetiska regeringen, och därmed för världens revolutionära rörelse. Denna besynnerliga reaktion – kanske en överkompensering av den personliga egoism som skulle ha styrt en enklare person i en sådan situation – förtjänar inte min beundran. Jag tycker att det är en olycka, men det var faktiskt så Trotskij agerade vid denna tidpunkt, och det beskriver hans personlighet i allmänhet. Och utan att förstå detta faktum och denna personlighet kommer man inte att förstå de efterföljande händelserna.

Trotskijs agerande blev helt enkelt en inbjudan till hans fiender att fullborda och befästa det block som de redan hade bildat mot honom bland partiets ledare. Med Stalin – som har all den slughet som Trotskij saknar – i nyckelpositionen som partisekreterare, med en entusiastiskt samarbetande Zinovjev, en inte ovilligt samarbetande Kamenev och en lättpåverkbar Bucharin, gick de vidare med att, med hjälp av alla de utstuderade medel som läsaren kan förstå, bygga en effektiv politisk apparat för att gripa och behålla makten i partiet. Den ideologi de fick nytta av för att bygga denna fraktionella apparat i ett parti där fraktioner är förbjudna var att Trotskij är en möjlig Bonaparte – eller en möjlig Danton, det fanns till en början en del oenigheter om detta! – och att revolutionen måste räddas från den fara som hans popularitet innebar.

Här kan man göra två misstag. Det ena är att tänka sig att denna fraktionella apparat inte byggdes upp medvetet och för detta speciella syfte. Den andra är att tro att personliga ambitioner var det enda motivet till den. Deras egen törst efter makt hjälpte otvivelaktigt dessa män att nå övertygelsen att de var de verkliga bolsjevikerna, och att det var något grundläggande fel med Trotskij. Men övertygelsen var icke desto mindre uppriktig och djupt känd. Det förklaras till stor del av att Trotskij står så högt över alla de andra, både intellektuellt och i självständighet, att han om han fick ett alltför stort inflytande oundvikligen skulle uppnå samma ställning som Lenin. Men om man kunde hindra honom från att få herraväldet så skulle det inte finnas någon ledare – bara en grupp av Lenins tidigare lärjungar som ersatte honom med sin gemensamma visdom. Det är fullt förståeligt att personer som älskade Lenin, och hade följt honom så länge, blev förbittrade över tanken på en annan ledare i hans ställe. Till och med många av Trotskijs varmaste beundrare upplevde denna känsla. Det var lätt för hans fiender att övertyga sig själva, att de när de bildade en sammansvärjning mot honom – ett sällskap som bäst kan beskrivas som ”Bonaparte AB” – inte arbetade för sina egna självska ambitioner utan för ”leninismens” verkliga intressen.

De övertygade sig verkligen om det. Och eftersom det inte var objektivt sant så ledde det dem till fullständiga absurditeter och motsägelser. Det ledde dem ända till att *förtiga Lenins egna skrifter* för att säkerställa att ”leninismen” inte skulle drabbas av den ökande prestige som dessa skrifter envist gav Trotskij.

Ty Lenin slutade inte att formellt erbjuda Trotskij sin plats som ledare. Han fortsatte att betrakta Trotskij som den bästa representanten och verklige försvararen av hans politik under partiets överläggningar. Lenin blev sjuk för sista gången sent på hösten 1922, men från sitt hus på landsbygden hade han ett vägledande inflytande i partiet fram till mars 1923, då ett stort slaganfall avlägsnade honom från det politiska livet. Och när han under denna sista vinter tvingades agera indirekt, så bönföll han vid tre tillfällen, och allt ivrigare, Trotskij att försvara deras gemensamma politik mot gruppen som hade tagit kontrollen under hans frånvaro. Den första gången gällde det den otroligt viktiga frågan om monopolet över utrikeshandeln. Den kontrollerande gruppen hade antagit en

resolution som införde undantag från denna grundläggande princip i Lenins politik. Trotskij invände, och efter en utdragen korrespondens med honom sa Lenin i ett brev daterat december 1922 att han och Trotskij var ”helt överens”, och gav honom i uppdrag att försvara deras gemensamma ståndpunkt vid den kommande partikongressen. Vid denna kongress – i april 1923 – slog Trotskij fast den nu allmänt accepterade principen att monopolet på utrikeshandeln är ”en av den socialistiska diktaturens stöttepelare under förhållanden av kapitalistisk inringning”.

Den andra gången som Lenin uppmanade Trotskijs att försvara deras gemensamma politik, så stod ett av ”leninismens” ännu mer grundläggande kännetecken på spel – nämligen hans syn på den ”nationella frågan”. Stalin och Dzerzjinskij hade skickats till Georgien för att undersöka en dispyt som rörde självstyret för de mindre republiker som gick med i den Socialistiska sovjetiska unionen. Deras undersökning hade uppenbarligen gjort saken värre istället för bättre, och Lenin skrev en serie på tre *Noter* – även det i december 1922 – i vilka han med mycket hårda ord kritiserade deras politik. Han sa bland annat:

> Jag tror att Stalins jäktande och hans administreringsmani här har spelat en ödesdiger roll och likaså hans förbittring mot den ökända ”socialnationalismen”. Överhuvud taget spelar förbittring vanligen en synnerligen dålig roll i politiken. Jag fruktar också att kamrat Dzerzjinskij … i detta fall också utmärkte sig endast för sin äktryska mentalitet (ickeryssar som förryskats går som bekant alltid till överdrift då det gäller äktrysk mentalitet) …[2]
> I mina arbeten om den nationella frågan har jag redan skrivit att det är absolut olämpligt att ta upp frågan om nationalism i allmänhet på ett abstrakt sätt. Man måste skilja mellan en förtryckarnations nationalism och en förtryckt nations nationalism, …
> Därför måste internationalismen hos en förtryckande eller s k ”stor” nation (fastän den är stor endast genom sina våldshandlingar, stor endast på samma sätt som grobianen) bestå i att iaktta inte bara formell jämlikhet mellan nationerna, utan också en ojämlikhet som från den förtryckande nationens, den stora nationens sida gottgör den ojämlikhet som faktiskt uppstår i verkligheten. Den som inte förstått detta har inte heller förstått den verkligt proletära inställningen till den nationella frågan, han har i grund och botten stannat kvar på den småborgerliga ståndpunkten …
> Det politiska ansvaret för hela denna sant storryska nationalistiska kampanj bör givetvis läggas på Stalin och Dzerzjinskij. (Lenin, Brev till kongressen m m, på marxistarkiv.se, s 8-9.)

Det var under sina ansträngningar att kämpa mot denna kampanj och hindra Stalins och Dzerzjinskijs uppfattning att få inflytande vid partikongressen, som Lenin vände sig till Trotskij. Den stora betydelsen hos nedanstående brev är uppenbar. Det skrevs när Lenin var förvisad till landsbygden men fortfarande hade ett vägledande inflytande i regeringen. Det var några få veckor innan det återfall som fick honom att helt dra sig undan politiken.

> 5 mars 1923.
> *Ytterst hemligt. Personligt.*
> Käre Kamrat Trotskij,
> Jag ber dig enträget att åtaga dig försvaret av den georgiska affären i partiets Centralkommitté. Denna affär är just nu utsatt för Stalins och Dzerzjinskijs ”förföljelse” och jag kan inte lita på deras opartiskhet. Snarare tvärtom. Om du samtycker till att åtaga dig försvaret kommer jag att känna mig lugn. Om du av någon orsak inte samtycker, skicka då tillbaka dossiern till mig och jag kommer att betrakta detta som ett avböjande.
> Med de bästa kamratliga hälsningar, Lenin.

Till detta brev till Trotskij bifogade Lenin en artikel om den nationella frågan och de tre *Noter* som

2 Dzerzjinskij är av polskt ursprung.

jag har citerat ur. Och han instruerade sin sekreterare att samtidigt skriva till ”politbyråns”[3] dåvarande ordförande, Kamenev, och meddela att han hade avsett att tala om den nationella frågan vid den kommande kongressen, att han ansåg att denna artikel var av största vikt och tillskrev den stor betydelse, och att han hade givit Trotskij tillstånd att försvara deras gemensamma ståndpunkt. Han bifogade brevet till Kamenev till Trotskij.

Trotskij vidarebefordrade genast Lenins brev, hans artikel och de tre *Noterna* till partiets centralkommitté, och meddelade att han var helt överens med Lenins uppfattning. Han sa att han med tanke på dessa skrifters betydelse hade gjort en kopia till sig själv. Och han lade till att eftersom det både utifrån brevet till honom och till Kamenev var uppenbart att Lenin ville att hans artikel skulle läsas upp vid partikongressen, så skulle han vänta sig ett svar från centralkommittén huruvida den gick med på att läsa upp den eller inte. Om de inte höll med skulle han betrakta det som en underförstådd önskan att dölja den, och för det frånsade han sig allt ansvar inför partiet.

Den artikel som Lenin ansåg vara av ”största vikt” och som han planerade skulle läsas upp vid partikongressen, men som utgjorde ett direkt angrepp på Stalins auktoritet och motsvarande stöd till Trotskijs auktoritet, lästes inte upp vid partikongressen. Triumviratet beslutade att det var bäst för partiets välbefinnande att tysta den.

Den tredje vädjan Lenin under dessa sista dagar gjorde till Trotskij var bokstavligt talat ett rop på hjälp mot att apparaten i partiet tystade ner hans skrifter. Och återigen var det ett angrepp på Stalins makt och indirekt en bekräftelse på Trotskijs makt, som apparaten undertryckte. Lenins artikel var ett krav på omorganisering av ett kommissariat vid namn ”Arbetar och bondeinspektionen”. Detta kommissariat hade Lenin utformat så att partiet direkt skulle kunna kontrollera regeringen, och dess personal var identisk med personalen i partiets ”centrala kontrollkommitté”. Stalin hade sedan länge stått i ledningen för detta kommissariat – till vilket Lenin egentligen hade anförtrott uppgiften att få regeringen att följa den vetenskapliga kommunismens linjer. Dessutom hade Trotskij under lång tid kritiserat dess agerande. Inget kunde vara mer katastrofalt för Stalins makt, och för den apparat som han var central för, än ett angrepp från Lenin själv mot detta kommissariat. Och Lenins angrepp var kraftigt avståndstagande och oförbehållsam.

> Sanningen att säga åtnjuter folkkommissariatet för Arbetar- och bondeinspektionen för närvarande inte ens skuggan av auktoritet. Alla vet att det inte finns några sämre organiserade institutioner än Arbetar- och bondeinspektionen och att man under nuvarande förhållanden inte heller kan begära något av detta folkkommissariat. (Lenin, Hellre mindre men bättre, på marxistarkiv.se, s 2.)

Pravdas redaktör, Bucharin, hade redan hamnat under inflytande från den Trotskijfientliga apparaten, och undvek att publicera artikeln. När Lenin inte såg sin artikel i *Pravda* blev han oerhört upprörd, och bad sin hustru att ringa och kräva att den omedelbart skulle publiceras. Hon gjorde detta, och tillade att Lenin var farligt upprörd över att den inte hade publicerats. Men artikeln trycktes inte, och återigen tvingades Lenin vädja till Trotskij att ingripa å deras gemensamma uppfattnings vägnar. På hans direktiv ringde hans hustru till Trotskij och sa att Lenin begärde att han skulle kräva att artikeln omedelbart skulle publiceras. Trotskij gjorde som Lenin begärde, och med tanke på det motstånd han mötte föreslog han ett omedelbart möte med politbyrån. Alla som deltog vid mötet, inklusive sekreterarna, var inte bara mot den politik som Lenin föreslog, utan

3 En grupp på sju medlemmar ur partiets centralkommitté – Rysslands styrande organ.

också mot att publicera artikeln. Och en av sekreterarna, Kujbysjev, föreslog att de skulle trycka ett nummer av *Pravda* som innehöll artikeln för att visa för Lenin och dämpa hans oro, men dölja artikeln för partiet. Med stöd av Lenins auktoritet och rädslan för en för tidig skandal lyckades Trotskij övervinna motståndet från Stalins apparat, och artikeln publicerades. Men i vilken mån man har följt den politik som Lenin skisserade går att utläsa ur det faktum att den påhittige sekreteraren, Kujbysjev, nu är folkkommissarie i Arbetar- och bondeinspektionen och ledare för partiets centrala kontrollkommitté.[4]

Stalin och hans anhängare kommer givetvis att försvara sitt agerande genom att säga att Lenin hade varit isolerad på landsbygden i fyra månader och hade tappat kontakten med den verkliga situationen. De kan inte låtsas att han inte har vid sina sinnens fulla bruk, ty artikeln är i sig själv ett lika mästerligt stycke politiskt tänkande som något Lenin någonsin har skrivit. Titeln, *Hellre mindre men bättre* har blivit ett kommunistiskt ordspråk. Och partiets medlemmar, som är ovetande om artikelns historia, betraktar den som en milstolpe inom sovjetisk politik. Triumviratet har till och med citerat meningar ur den för att bevisa för partiet att det fanns politiska skiljaktigheter mellan Trotskij och Lenin!

Exakt var Trotskij stod i förhållande till Lenins politik visade sig i en senare händelse som rörde samma sekreterare och kommissarie, Kujbysjev. Politbyrån diskuterade förändringar av Röda arméns organisation som var utformade för att försvaga Trotskijs makt. Denne sa öppet till dem att den verkliga motivet bakom deras handling inte hade något med de officiellt förkunnade motiven att göra. Och Kujbysjev svarade honom lika öppet:

> Vi anser det vara nödvändigt att bekämpa dig, och vi kan inte utropa dig till fiende. Det är därför vi tvingas ta till sådana metoder.[5]

Det kan knappast vara en slump att behovet att lura Lenin och behovet att bekämpa Trotskij yttrades av samma man – och den mannen upphöjdes senare till en av de mest ansvariga posterna i partiet och regeringen. Det bevisar vad alla andra fakta och dokument bevisar – att det var ett tillstånd av skarpa konflikter i partiets styrande kretsar, både före och efter Lenins slutgiltiga slaganfall, och att grupperingen av styrkorna under denna konflikt var raka motsatsen till det som den segrande gruppen oförtrutet har utannonserat. Med ryggen mot väggen – och utan tecken på takt eller politisk finess – försvarade Trotskij Lenins politik mot en motståndargrupp som agerade med ett öga mot den framtida makten.

---

4 Den kommitté som övervakar medlemmarnas kommunistiska etik och kontrollerar utnämningen av dem till regeringen.

5 Det är inget mystiskt med att jag har tillgång till denna och föregående information. Alltihopa finns i officiella dokument som har stulits av kontrarevolutionärer och publicerats på ryska i *Sotzialistitjeskij Vjestnik* i Berlin. Denna tidning är en rest av mensjevismen, och publicerar en hel del nonsens och oansvariga rykten om Ryssland, men bolsjevikerna erkänner att dessa dokument är äkta. Jag ansträngde mig för att försäkra mig om det innan jag lämnade Ryssland. Ett av dokumenten är ett brev från Trotskij till centralkommittén, där han besvarar en antydan om att han var mot ”leninismen”. Detta brev bekräftade alla fakta som anges ovan – av vilka jag redan hade fått reda på de flesta på ett mindre exakt sätt i Ryssland. Det säger sig själv att jag aldrig talade med Trotskij om någon av dessa frågor. Jag samtalade bara med honom två gånger efter att dispyten inleddes, och allt som allt cirka 20 minuter. Vårt första samtal gällde mitt biografiska porträtt av hans ungdom. Men det ägde rum mitt under ramaskriet om *Den nya kursen*, och jag ställde en eller två frågor om det. Allt jag fick reda på av honom har jag tillskrivit honom i texten. Jag mötte honom senare kortvarigt av en slump. Jag berättade att jag kände till *Lenins testamente*, och han sa till mig att betrakta allt jag visste som en ”absolut hemlighet”. Det är ytterligare en orsak till att jag har dröjt med att skriva denna artikel.

Vänskapen mellan Lenin och Trotskij slutade som den började, med Trotskij i rollen som Lenins stora klubba.

Kapitel 3: Lenins testamente

Uppenbarligen visste Lenin hur det gick till i centralkommittén under dessa sista månader. Och han hade för avsikt att rätta till det vid partiets kommande kongress. Men han visste också att han kanske inte skulle kunna delta på kongressen – precis som de visste han att han kunde försvinna från scenen närsomhelst – så han skrev ett brev till partiet som skulle läsas upp på kongressen.[1] Brevet var en uttrycklig varning för faran av en splittring i partiet och ett försök att undvika den, och gick direkt in på frågan om personlig makt. Lenin anförtrodde det till sin hustru. Hon läste inte upp det vid partiets följande kongress (april 1923), ty även om Lenin hade fått ett allvarligt återfall och fullständigt dragit sig tillbaka från aktivt liv, försäkrade läkarna henne att det fortfarande fanns hopp om att han skulle kunna komma tillbaka. Och vid nästa kongress (maj 1924) var den apparat som Stalin och Zinovjev organiserade redan blivit stark nog att utmana Lenins sista vilja och testamente. Med omkring 30 röster mot 10 – och mot Lenins hustrus krav – beslutade partiets centralkommitté att inte läsa upp hans sista brev för partiet.[2] På så sätt tystade triumviratet[3] av ”gammalbolsjeviker”, Stalin, Zinovjev och Kamenev, som styr det ryska kommunistpartiet, de mest högtidliga och noggrant avvägda uttalanden som någonsin kommit från Lenins penna – i ”leninismens” intresse.

Vad säger brevet om dessa gammalbolsjeviker? Om Stalin säger det att han har samlat alltför stor makt i sina händer, och det kräver att han ska förflyttas från sin dominerande ställning som partisekreterare. Det kritiserar hans karaktär som ”alltför grov”.

Om Zinovjev och Kamenev säger det en enda sak: ”att oktoberepisoden … givetvis inte var någon tillfällighet”. Att detta är det mest förödande Lenin kunde säga om dem, utifrån deras auktoritet som bolsjeviker, är inte omedelbart uppenbart för engelska läsare. Jag råder dem att undersöka Lenins egen karakterisering av denna ”episod”* – det ryska ordet betyder också ”avfalla” – som jag har översatt i Bilaga 3. Det förekom i själva verket två reträtter vid två olika tidpunkter, och den första gången betecknade Lenin dem som ”strejkbrytare” och ”förrädare”, och den andra gången som ”klentrogna”, ”vacklande”, ”tvivlande”, ”desertörer”, ”strejkbrytare” och att de kapitulerade för borgarklassen. Den första reträtten skedde omedelbart innan oktoberrevolutionen, den andra omedelbart efter den. Att Lenin bedömde dessa män så här under de mest kritiska dagarna i partiets liv hade i samförstånd blivit bortglömt. Han behövde deras förmågor och prestige, och ingen av dem gick någonsin mot honom i någon avgörande fråga igen. Men inför möjligheten av sin egen död ansåg Lenin det lämpligt att påminna partiet om denna händelse, och förkunna att deras på ovan sätt karakteriserade agerande ”inte var någon tillfällighet”.

I sitt *Testamente* sa Lenin att Bucharin och Pjatakov var två av de mest lovande bland de yngre

1 Brevet skrevs i början av vintern 1922-1923.

2 De beslutade att det kunde läsas upp och förklaras för delegaterna privat – det vill säga hållas inom byråkratin – men inte läggas fram inför partiet för diskussion, som Lenin gav instruktioner om.

3 Jag använder ordet ”triumvirat” från vanlig ryska. Det var dessa tre som arbetade tillsammans för att vidmakthålla maktbalansen mot Trotskij i politbyrån när Lenin blev sjuk, och de utgjorde kärnan i den efterföljande rörelsen mot honom. Kamenev är definitivt underordnad och det finns en bitter rivalitet mellan Stalin och Zinovjev.

* I engelska versionen är ordet ”reträtt” – öa.

männen. Han nyanserade inte sina lovord av Pjatakov – som har stått nära Trotskij under hela denna kris. Men han modifierade verkligen berömmet av Bucharin på ett ytterst förödande sätt. Till cirka hälften grundar sig Bucharins prestige på hans personliga popularitet. Skälen till det är revolutionärt självförnekande, uppoffringar, mod och enkelt leverne. Den andra hälften av hans prestige grundar sig på förmodade kunskaper om marxistisk filosofi. Bucharin har skrivit boken *Historisk materialism*, som både ser så akademisk ut, och är så ytterst obearbetad och förvirrande, att de flesta är beredda att medge hans kunskap om marxism för att inte behöva läsa och studera hans bok. Det Lenin sa om Bucharin är att han ”han har … aldrig helt förstått dialektiken” – vilket innebär att han inte vet hur man ska tänka med Lenins metod – och att han är skolastisk. ”Hans huvud är fullt av böcker” är ungefär det uttryck Lenin använde.

Det som gör angreppen på Stalins, Zinovjevs och Kamenevs auktoritet så talande är att Lenins brev började med uttalandet, att Trotskij trots ”alltför stor självsäkerhet” är ”en hängiven revolutionär” och ”den talangfullaste medlemmen i den nuvarande centralkommittén”.[4]

Det existerar enorma rykten om detta brev som utvidgar detaljerna i det till flera sidor. Liksom alla meddelanden från Lenin om ett ämne som innefattade personliga känslor var det ytterst kort. Lenin kände till betydelsen i alla ord som han skrev. Han visste vilken sorts saga om ”Bonaparte” som han bortförklarade när han sa att Trotskijs enda fel var ”alltför stor självsäkerhet”, och att Trotskij var en ”hängiven revolutionär”. Och det ord som jag har översatt till ”talangfull”[5] är det ord som Lenin vanligen använde för att helt enkelt och utan känslor mena den duktigaste och störste. Lenin kunde knappast ha skrivit ett mer direkt stöd till Trotskijs och i förbigående Pjatakovs – anseende, och en mer direkt varning för den överdrivna makt som nu härskar i det ryska kommunistpartiet och i internationalen.

Kapitel 4: Resolutionen om arbetardemokrati

För att förstå det som hände efter Lenins slaganfall och efter att han fullständigt drog sig tillbaka från regeringen måste man inse att Trotskij inte bara hade stöd från Lenin, utan också från partimedlemmarnas bakomliggande massor. Alla åtgärder som tenderade att ge dessa massor en ny och öppen möjlighet att uttrycka sig, skulle ha lett till att Trotskij hade upphöjts till just den ställning med överordnat inflytande som Lenin önskade att han skulle ha. Om man inte inser det, så går det inte att tränga bakom den ideologiska ytan på den diskussion som följde. Ty det var en diskussion om att minska partibyråkratismen,[1] och dessa bakomliggande massor en verklig och fortlöpande

4 Läsaren kan absolut lita på de fraser ur detta brev som jag har satt inom citationstecken. Tre ansvariga kommunister i Ryssland, som jag intervjuade enskilt och som alla nyligen hade läst brevet och lagt dess avgörande fraser på minnet, var överens om dem.
Samtidigt med detta brev dikterade Lenin två brev till – och i ett av dem skulle han ”tillmötesgå” Trotskij i frågan om Statsplanekommissionen. Den speciella minnesförlust som byråkratins ledare utvecklade avseende det tystade brevet går att se i följande citat ur en färsk artikel av Bucharin, med syftning på de två brev som inte tystades ner: ”Det förefaller mig som om Iljitj insåg att slutet var oundvikligt, insåg det bättre än sina närmaste kamrater, bättre än läkarna och professorerna. Och när det andra anfallet drabbade honom dikterade han sitt politiska testamente, och på kanten till graven sa saker som i decennier kommer att avgöra vårt partis politik. På så sätt säger Iljitj ännu en gång, och för sista gången, sina sista väsentliga ord till partiet …” (*Pravda*, 21 januari 1925.)

5 ”Demokritus var den mest talangfulle materialisten bland grekerna”, är ett citat från Lenin som visar hur han själv använde detta ord – *Sarnie Vidajuatjisa* på ryska.

1 Lenin hade redan mer än en gång varnat för byråkratiseringen av partiet. I just den artikel om arbetar- och bondeinspektionen som den härskande gruppen försökte tysta, sa han: ”Vår nya Arbetar- och bondeinspektion kommer,

möjlighet att yttra sig.

Knappt 6 månader efter Lenins slaganfall uppstod en kris som varje uppmärksamt sinne i centralkommittén insåg var dagens viktigaste fråga. Under denna kris krävde Trotskij att man grundligt övergav de byråkratiska metoderna och återvände till Lenins ursprungliga program med ”arbetardemokrati”. Stalin-Zinovjev-Kamenevs apparat förespråkade också denna förändring – efter att ha tvingats till det genom de vidriga förhållanden de hade skapat, liksom av Lenins och Trotskijs auktoritet – men de förespråkade det fast beslutna att inte låta det gå så långt att det hotade deras kontroll, eller ledde till att Trotskij upphöjdes till den ställning som partiets basmedlemmar ville att han skulle ha. Det är hela förklaringen till den förvirrande diskussion om byråkratism och arbetardemokrati som skakade det ryska kommunistpartiet i dess grundvalar och har rubbat hela den internationella rörelsens jämvikt.

Den kris jag talat om ägde rum i september 1923. En intensiv ekonomisk lågkonjunktur orsakade missnöje bland arbetare och bönder, och gav i en del städer till och med upphov till strejker – ett fenomen som är lika illavarslande som ovanligt i Ryssland. Och samtidigt avslöjades två hemliga sammanslutningar i kommunistpartiet, vid namn ”Arbetargruppen” och ”Arbetarnas sanning” – den ena med mensjevikisk inriktning, den andra anarkosyndikalistisk. Ett antal partimedlemmar som tillhörde dess grupper arresterades, grupperna förbjöds genast och dess medlemmar uteslöts. Men det var uppenbarligen bara en behandling av symptomen. Frågan kvarstod hur detta fenomen skulle förklaras och hur man skulle förhindra att det återuppstod. Och det var ganska uppenbart för alla eftertänksamma kommunister att dessa sammansvärjningar bildades underifrån på grund av att partiet styrdes alltför mycket uppifrån. Bland de breda massorna fanns det inga initiativ, ingen fri diskussion, inga möjligheter för basmedlemmar att ha ett normalt inflytande över verksamheten.

Det är viktigt att förstå att det inte bara var Trotskij som insåg det. Det var inte bara han som pekade på partiets byråkratisering som orsak till krisen och krävde att det skulle rättas till med ett program för partidemokrati.[2] Initiativ i denna riktning var allmänna. Skillnaden mellan Trotskijs krav och byråkratins egna ledares krav var att Trotskijs krav inte hade förbehåll av personlig karaktär. Han kunde tala för att partiet på ett genomgripande och uppriktigt sätt skulle återupplivas nerifrån och upp, utan att frukta att ett sådant återupplivande skulle ödelägga hans eget inflytande. Triumviratet kunde inte göra det, eftersom det skulle försvaga dem och frånta dem kontrollen. På så sätt uppstod den egendomliga situation som det har varit så svårt för kommunister i väst att förstå: Trotskij och

får vi hoppas, att vara fri från den egenskap som fransmännen kallar ’pruderie’ och som vi kan kalla löjlig tillgjordhet eller löjlig viktighet och som i högsta grad spelar hela vår byråkrati – såväl den sovjetadministrativa som partibyråkratin – i händerna. Inom parentes sagt förekommer byråkrati här inte bara i sovjetadministrativa utan också i partiinstitutioner.” (Hellre mindre men bättre, s 5.)

2 I början av diskussionen beskrev Bucharin situationen i lika extrema ordalag som Trotskij någonsin använt: ”Om vi vill företa en undersökning”, sa han, ”av hur många omröstningar som föregår efter schemat: ’vem är för?’ och – ’vem är emot?’, skulle vi utan ansträngning kunna fastslå att valen i partiorganisationerna i de flesta fall är ’val’ med citationstecken, eftersom omröstningen inte äger rum efter en föregående diskussion, utan efter formeln ‘vem är emot’, och eftersom det inte är rätt att tala emot den ‘föreslagne’, är saken därmed avgjord. Så går valen av våra cellsekreterare till. Låt oss därefter se på våra partimöten… Låt oss ta valet till presidiet (styrelsen). En kamrat från räjongkommittén lägger fram en lista och frågar: vem är emot? Ingen är emot, och därmed betraktas saken som avgjord… Därefter går man vidare till den fastställda dagordningen. Samma föreställning… Ordföranden ställer frågan: vem är emot? och ingen är emot! Resolutionen har enhälligt antagits. Sådant ser livet ut i våra partiorganisationer… Det är utan vidare förståeligt att dessa förhållanden framkallar en stor våg av missnöje. Jag har här anfört några exempel på livet i våra underorganisationer, men det samma passar i litet annorlunda form också på vår partihierarki.”
(Ur ett tal som Trotskij senare citerade, se **Stenographic Report of the Thirteenth Congress of the Party**, s 154).

triumviratet splittrades om programmet för ”arbetardemokrati”, men ändå var praktiskt taget alla överens om det.

Vi ska också förstå en annan sak: programmet för demokrati i partiet – som Lenin kallade ”arbetardemokrati” – var inte nytt eller speciellt utformat för att möta denna kris. Det var en del av Lenins grundläggande politik för att gå framåt mot att skapa ett kommunistiskt samhälle – en princip som antogs under hans ledning vid den tionde partikongressen, omedelbart efter att inbördeskriget tog slut.[3] Det genomfördes inte då på grund av speciella objektiva förhållanden – Kronstadtupproret, införandet av den Nya ekonomiska politiken. Trotskij återupplivade bara Lenins ursprungliga plan och krävde att den skulle genomföras nu, i en annan situation, för vilken den uppenbarligen var den verkliga lösningen. Och i ”leninismens” namn tvingades byråkratins ledare ansluta sig till honom för att blåsa nytt liv i detta program. Men i namn av sitt eget herravälde tvingades de fortsätta att skjuta upp att det genomfördes på ett genomgripande sätt. Trotskij var fullt medveten om detta, och den 8 oktober skickade han ett brev till centralkommittén, där han visserligen var måttlig och försiktig i sin beskrivning av det program som skulle antas, men ytterst kraftfullt krävde att det måste antas och genomföras på allvar.

Trotskijs brev – ur vilket jag har översatt några grundläggande stycken i Bilaga 4 – avslutades med följande uttalande:

> Centralkommitténs och den centrala kontrollkommissionens medlemmar vet att jag, samtidigt som jag i centralkommittén beslutsamt och otvetydigt har kämpat mot en felaktig politik, avgjort vägrade att låta kampen i centralkommittén avgöras av ens en mycket snäv grupp av kamrater, i synnerhet de som i händelse av en rimligt korrekt partilinje borde få framstående platser i centralkommittén. Jag måste slå fast att mina ett och ett halvt års ansträngningar inte har lett till några resultat. Det hotar oss med risken för att partiet kan överraskas av en utomordentligt svår kris … Med hänsyn till den situation som har skapats, anser jag det vara inte bara min rätt, utan också min plikt att göra detta det verkliga sakernas tillstånd känt för alla partimedlemmar, som jag anser vara tillräckligt förberedda, mogna och återhållsamma, och följaktligen kan hjälpa partiet att komma ur denna återvändsgränd utan fraktionella omvälvningar.

Detta ärliga och klara erkännande gav Trotskijs fiender möjlighet att ”klandra” honom för en aktion som verkade ”ta initiativ till en fraktion” och sprida ett rykte att Trotskij är otålig under kriser och inte klarar av disciplin.[4] Det är helt uppenbart att om Trotskij höll på att bilda en fraktion i ett parti där fraktioner är förbjudna, så skulle han inte ha gjort detta ärliga och klara erkännande. Och om man vill överväga fakta och inte former, så är det varken mer eller mindre ett mirakel av underkastelse under disciplinen, att Trotskij noggrant avstod från att diskutera med partimedlemmar utanför centralkommittén under hela den period då det, i öppet trots mot principen om partiets enhet, byggdes upp en effektiv politisk apparat för att beröva honom makten. Trotskij agerade inte mot detta förfarande så länge resultatet av det bara var att han berövades makt. När han upplevde att

3 Följande meningar från tionde kongressens resolutioner visar ursprunget till detta program:
”Ett revolutionärt marxistiskt parti avvisar fullständigt sökandet efter all sorts partiorganisering som ska vara absolut rätt och giltig för den revolutionära processens alla skeden, och likaså alla sådana arbetsmetoder. Tvärtom avgörs organisationsformen och arbetsmetoderna helt och hållet av den givna historiska situationens speciella karaktär och de frågor som uppstår direkt ur denna situation … Det nuvarande lägets behov kräver en ny organisatorisk form. Den formen är arbetardemokrati. En linje för arbetardemokrati ska antagas med samma beslutsamhet, och genomföras lika energiskt som linjen om militarisering av partiet har genomförts under den just förflutna perioden, i så måtto som den inte förhindras av behoven att bekämpa kontrarevolutionen.”
(**Stenographic Report of the Tenth Congress**, s128 *ff.*)

4 Se Bilaga 5.

revolutionen hotades så agerade han. Trotskij är den mest disciplinerade person jag någonsin har känt. Han är den som jag mest obetingat skulle lita på för att in i minsta detalj, och utan hänsyn till sina egna impulser eller känslor, genomföra en handlingslinje som han hade bestämt sig för var riktig. Och om det finns ett annat lika slående karaktärsdrag, så är det att han inte har tillräcklig mänsklig diplomati i sig för att bilda en personlig fraktion även om han skulle vilja det. Han vet inte hur han ska samla folk kring sig, och som jag har förklarat är det själva orsaken till varför han har fumlat med den ledarskapsfana som Lenin försökte överlämna till honom.

Den 15 oktober fick centralkommittén ett brev, undertecknat av 46 välkända partimedlemmar med mycket varierande ståndpunkter och åsikter, som uttryckte uppfattningar som liknade dem i Trotskijs brev. Det vittnade om starka stämningar i partiet för den ”Nya kursen”. Under samma period skickade Radek ett brev till centralkommittén där han, även om han inte ställde samma frågor som Trotskij tog upp, enträget uttryckte behovet att uppnå en fungerande överenskommelse med honom. Pressad både av dessa tecken inom partiopinionen och av sin egen känsla av att det behövdes, började den kontrollerande gruppen skriva ett ganska halvhjärtat program för ”arbetar-demokrati”. Trotskij avvisade med eftertryck detta första programförslag som otillfredsställande, och de utsåg en ny kommitté, som Trotskij satt med i, för att skriva ett nytt. Denna kommitté lyckades nå fram till skrivningar som var tillfredsställande för Trotskij – det var alldeles uppenbart i sina huvuddrag dikterat av honom – och *Resolution om arbetardemokrati* skrevs enhälligt under av politbyråns och den centrala kontrollkommissionens medlemmar.

Innan Trotskij skrev under resolutionen vidtog han försiktighetsåtgärden att formellt klarlägga att han och de andra undertecknarna var överens om att han ansåg att programmet skulle ”drivas på underifrån”, och att han skulle agitera för det, medan de ansåg att genomförandet av det skulle styras uppifrån, och att de skulle tolka det så. Och för att det skulle finnas en dokumentation av denna formella överenskommelse beledsagade han sin signatur med en ”speciell åsikt” som innebar att han bara gick med på resolutionen på villkor att den skulle betraktas som ett praktiskt program som verkligen skulle genomföras, och inte bara en formel som var utformad för att dämpa oron och tjäna ett tillfälligt politiskt syfte.

Resolutionen publicerades i *Pravda* den 7 december, med partiledarnas enhälliga signatur. Och alla partimedlemmar – för att inte säga hela Ryssland – drog en lättnadens suck. Man hade löst frågan, ett beslut hade tagits, och partiet gick framåt och slog in på en ”Ny kurs”, som inte var något annat än ett fullständigt genomförande av Lenins sedan länge kända politik.

Det var sakens ideologiska sida. Men det är uppenbart att det dynamiska problemet – konflikten mellan personliga krafter – var olöst. Resolutionen om arbetardemokrati var överdrivet drastisk när den tillskrev de aktuella problemen till partiets byråkratisering, och när den krävde en absolut ny regim med ”fri diskussion och val av regeringstjänstemän och avdelningar uppifrån och ner”. Dess skrivningar var en fullständig seger för Trotskij, och om den genomförts av en oberoende makt så skulle resultatet automatiskt ha blivit att Trotskijs makt hade ökat och att hans politik segrade i centralkommittén. Men eftersom den sattes i verket av just den byråkrati som den angrep, och eftersom denna byråkrati var orubbligt beslutsam att behålla makten på Trotskijs bekostnad, så är det tydligt att inget hade blivit slutgiltigt löst. Trotskijs seger var bara preliminär. Resolutionen hade i bokstavlig mening givit honom rätt att agitera för att verkligen upphöra med systemet med byråkratiska utnämningar, och verkligen återuppliva initiativ i partiet som skulle bryta triumviratets

strupgrepp, och ge honom och de han litade på makt i partiets styrande organ. Och genom att formellt tillkännage och skriftligt deklarera att han avsåg att agitera för just en sådan verklig tillämpning av resolutionens bokstavliga innebörd hade han stärkt denna rätt och säkerställt att han var i besittning av den. Det var allt han hade uppnått, och det var det enda som hade lösts när man enhälligt antog resolutionen om arbetardemokrati.

Kapitel 5: Trotskijs dåliga taktik

Om Trotskij hade varit en stor politiker och inte bara en stor människa, som på ett ganska godtroget sätt ägnade sig åt uppgiften att föra vidare Lenins levande visdomar, så skulle han, efter att ha vunnit denna preliminära seger, ha varit väldigt försiktig. När han agiterade för att verkligen genomföra det arbetardemokratiska programmet, så skulle han ha vinnlagt sig om att inte yttra ett enda ord som ens med största fantasi skulle kunna tolkas som att överträda resolutionens bokstavliga mening. Dess ord var mer än tillräckliga för hans syfte.

Men Trotskij hade bara lärt sig Lenins större visdom, hans sätt att närma sig och lösa revolutionära frågor. Han hade inte lärt sig hans politiska list, hans sluga konst att hantera människor. Och på grund av sin inre egenskap, det Lenin kallade hans ”alltför stora självsäkerhet”, kunde Trotskij aldrig lära sig denna konst. Trotskij är inte självsäkrare än Lenin, men han är egendomligt trög inför andras känslor och reaktioner. Han är uppfylld av sina egna syften och egna tankar, och saknar den instinktiva känsla för andras syften och tankar som skulle kunna göra honom skickligare på att uppnå sina egna. Ibland beter han sig med ett barns klumpiga självsäkerhet.

Det var verkligen en barnslig blunder som Trotskij begick efter att ha uppnått sin preliminära seger. Ty istället för att som en igel hålla fast vid resolutionens bokstavliga ordval inledde han sin agitation med ett resonemang som belyste den ordentligt, en djupt eftertänksam och framsynt artikel om resolutionen utifrån en synvinkel hos någon som på allvar och helhjärtat tror att den ska genomföras. Trotskijs diskussion tog formen av ett brev som skulle läsas upp vid ett av hans egen lokala partiavdelnings möten – eftersom han själv var sjuk och sängliggande och inte personligen kunde tala till mötet – ett brev som sedermera skulle presenteras inför partiet genom att publiceras i *Pravda*. I detta brev skisserar Trotskij hur konturerna till en nytt revolutionärt liv och tillväxt öppnar sig för partiet, och han skisserar det som någon som bemästrar marxismen och med Lenins visdom.[1] Dessutom återger han troget och i allt väsentligt resolutionen om arbetardemokrati. Han föreslår inga *praktiska åtgärder* som inte finns i resolutionen. Men genom själva bredden i sina åsikter och sitt tänkandes naturliga rikedom – som inte begränsas av något sinne för den politiska manöver han är indragen i – kliver han i två avseenden över resolutionens bokstavliga ordval. Och han överskrider det i två avseenden som det uppenbarligen hade funnits konflikter om vid politbyråns möten, och i vilka Trotskij tydligen hade gjort eftergifter till den andra sidan. Det är ingen idé att minska den blunder det handlar om här, eller den rättmätiga irritation som det kan ha orsakat för de som just hade kommit överens med honom. Men det är viktigt att denna blunder ska preciseras rätt.

Det var allmänt känt att missnöjet med partibyråkratin var starkast bland de kommunistiska ungdomarna. Och även att detta missnöje ofta tog formen av protester mot den överdrivna makt

1 Se Bilaga 6.

som tillskrevs ”gammalbolsjevikerna” som sådana. Det fanns en viss otålighet med den extrema tillämpning av det ”prioritetssystem” som av nödvändighet råder i ett revolutionärt parti som omges av kontrarevolutionär påverkan. Trotskij ville bevisligen nämna detta missnöje i resolutionen om arbetardemokrati. Han ville förklara det som ett resultat av partiets överdrivna byråkratism, och som tecken på en fara som bara kunde undanröjas med hjälp av en genomgripande tillämpning av arbetardemokratins principer.

Jag säger ”bevisligen” eftersom han verkligen tog upp denna punkt i sitt ursprungliga brev till centralkommittén. I det åttonde stycket i detta brev slog han fast och betonade att gammalbolsjevikerna ”förkroppsligar partiets politiska erfarenheter och revolutionära traditioner ”, och tillade att de borde besätta *alla styrande poster i partiet*. Men han påpekade att det allmänna systemet att utse dem från toppen, och att det hade uppstått en helt självtillräcklig byråkrati av utnämnda sekreterare som identifierade sig med gammalbolsjevismen, skapade ett missnöje som i framtiden kunde hota det ledarskap av gamla underjordiska kämpar som alla är överens om bör bevaras.

I resolutionen om arbetardemokrati sägs inget om denna anledning till att den ska genomföras. Resolutionen kräver bara att ”partiets skolande arbete förstärks, och på alla sätt undviker att det framstår som ’disciplinärt’ … speciellt bland den kommunistiska ungdomen”.

Utan tvivel måste Trotskij ha argumenterat för att hans uppfattning skulle slås fast här, och att han under processen att nå fram till en kompromiss gick med på att utelämna den. I sitt första bidrag till den diskussion som följde utvecklade han den ändå öppet och vältaligt. Hans framställning lade givetvis inte till något till de praktiska åtgärder som förespråkades i resolutionen. Han lade inte fram ett annat program eller någon utvidgning av det program som den innehöll. Men han gav ännu ett skäl att verkligen tillämpa den, och berörde ett tema som de andra inte ville röra. Det går inte att förneka att det var opassande att göra så. Det var ett typiskt exempel på den brist som Lenin kallade ”alltför stor självsäkerhet”, men som kanske bättre kan beskrivas som att glömma bort att den andra människan existerar.

Det säger sig själv att folk inte kan samarbeta om de låter varandra göra sådana misstag. Men det är också uppenbart att de inte kan samarbeta om man när man gör ett sådant misstag, inte får möjlighet att rätta till det. Och en viktig punkt för att förstå det som följde på publiceringen av Trotskijs brev är att hans fiender hade tillgång till det, och läste det, och att innehållet i det diskuterades i fyra dagar innan det publicerades. Eftersom sådana förseningar var ovanliga under dessa förhållanden, talade Trotskij dessutom med Stalin om det, som helt godmodigt och med en skrattande hänvisning till brevets innehåll försäkrade Trotskij att de skulle trycka det i tidningens nästa nummer. Varenda viktig person som senare var inblandade i angreppet på Trotskij kände till dess innehåll innan det publicerades. Varenda en av dessa personer kände också till att Trotskij är minutiöst noggrann att leva upp till alla överenskommelser han har gjort, och att han hade varit oändligt tålmodig och resonlig under den långa process som ledde fram till denna överenskommelse. Det är därför helt obegripligt varför denne, om han verkligen hade velat stöda överenskommelsen och bevara politbyråns enhet, inte ringde Trotskij och uppmärksammade honom på hans överträdelse av överenskommelsen innan brevet publicerades.

Det de gjorde var att besluta, att det på basis av detta taklöst diskuterande brev skulle gå att föra ut kriget mot Trotskij i det öppna. De beslutade att angripa honom allihopa på en gång, från alla håll och med varenda vapen utom intellektuell ärlighet, och krossa hans auktoritet i partiet. Entusiasmen

för programmet om arbetardemokrati hade lärt dem att det inte fanns något annat sätt att befästa deras byråkratiska apparats makt, som i deras tänkande nu var precis samma sak som att föreviga ”leninismen”.

Jag vet inte helt och hållet när beslutet togs, men jag är övertygad om att gjordes först *efter* att Trotskijs brev hade publicerats. Det vänliga sätt på vilket Stalin talade med Trotskij om brevet innan det publicerades är ett skäl för att tro det. Ett annat skäl är att Trotskij brev diskuterades ingående samma dag som det publicerades, den 11 december, vid ett möte med 4.000 partiarbetare i Moskva där både Zinovjev och Kamenev talade, och ingen avgörande inställning till det antogs. Zinovjev hänvisade till det på ett fientligt sätt, men antydde bara att det kanske bebådade att politbyråns enhet skulle brytas. Och Kamenev försvarade kraftfullt Trotskijs brev mot antydningarna att det var avsett att vara ett angrepp på de övriga medlemmarna i centralkommittén – och beskrev det som en *oförsiktig formulering*. Ett tredje skäl är att *Pravda* två dagar efter detta möte publicerade en artikel av Zinovjev[2] – skriver några dagar innan, förmodar jag – i vilken han i god tro fullföljde den överenskommelse som hade slutits med Trotskij. Eftersom Trotskij brev hade ”drivit på resolutionen underifrån”, skrev Zinovjev en artikel som ”höll tillbaka den uppifrån”. Hans artikel är inte ett direkt svar till Trotskij, men det är relevant visar sig i det faktum att han i de inledande styckena upprepar precis samma saker som Trotskij hade sagt om faran för ett byråkratiskt förfall, och åberopar samma ”skrämmande exempel” med de tyska socialdemokraterna, och sedan fortsätter med att ännu mer ingående dröja vid de faror som finns i motsatt riktning. Två dagar efter detta dämpade och värdiga genmäle, som låg i linje med den överenskommelse han hade slutit med Trotskij, inledde Zinovjev en vild och illa förberedd straffpredikan mot honom inför partiarbetarna i Petrograd. Och samma dag som han gjorde detta, 15 december, publicerade Stalin ett lika ogenomtänkt och obetänksamt och nästan otroligt kort och nonchalant fördömande av Trotskij i *Pravda*, i slutet på en lång artikel om andra personer. Det är några av de skäl som gör att jag är övertygad om att beslutet att inleda detta personliga krig mot Trotskij togs först efter publiceringen av hans brev. Det grundade sig på hur detta brev togs emot och inte på brevets innehåll.

Efter att kampanjen en månad senare hade tagit panikartade proportioner, beskrev Kamenev ytterst vältaligt hur de alla, just den kväll då Trotskijs brev för första gången lästes upp vid mötet med hans lokalavdelning, insåg att han hade ”gått ut i krig” mot centralkommittén. ”För oss”, sa han, ”- jag kan säga det inför denna ansvariga församling och ni bör tänka er noga för – för oss alla stod det klart, och vi kunde förstå det, och vi förstod det bara på detta sätt: det var ett brott med den överenskommelse som hade uppnåtts. Kamrat Trotskij hade gått ut i krig mot centralkommittén, trots att han hade fått varenda eftergift som han hade krävt för att uppnå enhällighet.”[3]

Om man beaktar hur osannolikt det är att en man i mogen ålder, för att inte tala om en man som är i besittning av en stor militär ledares upphöjda lugn, efter att ha tillbringat större delen av en månad med ett hårt arbete för att nå en överenskommelse, påföljande morgon skulle ta fram papper och penna och medvetet bryta mot den; om man vidare beaktar att Trotskij inte behövde bryta mot den för att uppnå sina mål – överenskommelsen hade varit en seger för honom och inte för dem; och om man vidare beaktar det faktum att ingen vanlig person i hela Ryssland, som läste Trotskijs brev i sin morgontidning, så mycket som anade att det bröt mot överenskommelsen; och om man dessutom beaktar den lilla händelsen med en gemytlig konversation om brevet med Stalin, som jag har

2 *Workers’ Democracy and the Problems of the Party Apparatus*, **Pravda**, 13 december 1923.
3 Tal publicerat i **Pravda**, 12 januari 1924.

Trotskijs egen utsago om; så kommer man att hålla med om att det inte är särskilt sannolikt att alla de andra medlemmarna i politbyrån, samma kväll som Trotskijs brev lästes upp vid ett av hans lokalavdelnings möten, omedelbart insåg att Trotskij hade ”gått ut i krig mot centralkommittén”. Och det kommer att förbereda en för den ganska överraskande nyheten att Kamenev själv vid mötet den 11 december – *fem dagar efter* de tragiska nattliga erfarenheter som han beskriver – inte bara talade om Trotskijs brev med helt vänskaplig respekt, utan uttryckligen sa att han *inte visste* om det var avsett som att angrepp på centralkommittén eller inte:

> Jag betvivlar inte att kamrat Sapronov är överens om att ta Trotskijs formulering för att slå mot centralkommittén. Men håller Trotskij med Sapronov? Det vet jag inte. (Applåder.) Liksom Radek beklagar jag att Trotskij använde en formulering som tillät Sapronov att ta den och rikta den mot centralkommittén … Trotskijs artikel behöver kompletteras och förklaras. (**Pravda**, 14 december 1923.)

Jag känner inte till de personliga skälen till Kamenevs felsteg. Som historiker på avstånd upptäckte jag det bara i de dokument jag fick med mig från Ryssland. Men jag förmodar att Kamenev i mitten av januari hade predikat sig till att faktiskt tro på det som han från början visste var en myt. Kamenev är en stor och uppriktig talare, precis som predikanten John Wesley, som i sin dagbok skriver: ”En gång hävdade djävulen för mig att jag inte trodde på det jag predikade, och jag sa: ’Tja, jag kommer att predika tills jag gör det!’”

I sitt tal inför Moskvas partiarbetare den 11 december talade Zinovjev om att Trotskijs brev inte förutspådde något gott”. ”Vi får se hur frågan utvecklar sig”, sa han. ”Vem som än bryter mot den överenskommelse som har uppnåtts kommer att få svara för det inför hela partiet.”[4]

I sitt vilda tal fyra dagar senare inför Petrograds partiarbetare, sa han: ”Vi fick till en överenskommelse, men vad hände? Den enhälliga resolutionen publicerades och nästa dag bidrog kamrat Trotskij med sitt brev som var ett *otvivelaktigt brott* mot överenskommelsen.”[5]

Det verkar uppenbart att ett definitivt beslut togs mellan dessa två tal. Och detta blir säkert när man erinrar sig att Kamenevs uttalande vid Moskvamötet stod i direkt motsättning till Zinovjevs. Kamenev sa att Trotskijs brev *inte* var ett otvivelaktigt brott mot överenskommelsen. Den enda frågan är hur beslutet togs, och exakt vilken karaktär hade det? Och hela svaret är att beslutet togs *utan att rådfråga Trotskij*, eller *be honom förklara sitt brev,* trots att han var tillgänglig via telefon, och låg till sängs mindre än tre minuter bort från den troliga scen där diskussionen ägde rum. Är det möjligt att ingen ställde en fråga till honom, om tveksamheten som det skulle beslutas om var huruvida Trotskij faktiskt hade brutit mot överenskommelsen medvetet och ”gått ut i krig mot centralkommittén”? Jag talar inte om i vilka ordalag beslutet uttrycktes av den ena eller andra personen, utan om beslutets *verkliga karaktär.* Det var inte ett beslut att Trotskij hade gått ut i krig mot centralkommittén, utan att centralkommittén skulle gå ut i krig mot Trotskij. ”Vi måste göra Trotskij mindre populär” är hur en av ledarna uttryckte detta beslut.

Sammanfattningsvis: i fyra dagar efter att Trotskijs brev för första gången lästes upp inför hans lokalavdelning, och ytterligare fyra dagar efter att det publicerades i *Pravda,* fortsatte partiets basmedlemmar och partilösa arbetare, och *Pravdas* vanliga läsare, att dra en lättnadens suck eftersom resolutionen om arbetardemokrati hade antagits enhälligt. De godtog Trotskijs brev som bara

4 G Zinovjev, **The Fate of Our Party**, s 93.
5 *Ibid*, s 117. Min kursivering.

en typiskt strålande och mänsklig tolkning av denna resolution, och fortsatte att tro att partiet enhälligt och uppriktigt gick framåt på en ny kurs. Dessa ord ur *Pravda* den 13 december visar hur atmosfären och fakta var: ”Bestämda ord har sagts, linjen har antagits. Partiet kommer lugnt och bestämt att utföra sin historiska kursförändring.”

Detta lugna och bestämda genomförande av en *verklig* kursförändring var, som jag har sagt, precis det som Trotskijs fiender fruktade. Det var detta som kunde lossa deras konstgjorda grepp om ett parti, som normalt litade mer på Trotskij än det litade på dem. Därmed stod de inför alternativet att godta ett stort nederlag i det personliga kriget mot Trotskij, eller dra fram detta krig i det öppna och ”våga kalla honom fiende”. De beslöt – medan han var sängliggande med kronisk feber – att de vågade det. Och de började fördöma hans kloka men taktlösa brev som ett ”fraktionalistiskt manifest”, ett ”angrepp på det gamla gardet”, att ”ställa ungdomen mot gammalbolsjevikerna”, ”antydningar mot Lenins lärjungar”, att ”föra fram parollen *Krossa partiapparaten*”, ett utslag av ”vänsterkommunism”, ett utslag av ”högerkommunism”, ett ”återupplivande av mensjevism”, ett ”krav på att lagligförklara fraktioner” – fördöma det som allt utom vad det var, ett uppriktigt tillkännagivande att programmet för arbetardemokrati skulle tas på allvar, precis som Lenin ursprungligen hade avsett, som en vändpunkt i partiets liv.

Kapitel 6: Stalins angrepp

Läsare som på grund av språkbarriären känner sig främmande för dessa fakta kanske har svårt att tro att beslutet att krossa Trotskij genom att förfalska brevets innebörd var avsiktligt. Jag vet inte i vilkas tänkande det var avsiktligt och vilka som drogs med under den panik som följde. Men att beslutet var avsiktligt visar sig tydligt, inte bara i det datum då attacken inleddes och i de mellanliggande händelser som jag har beskrivit, utan också – och utan skuggan av ett tvivel – genom den fullständigt hänsynslösa förvanskningen och misstolkningen och att totalt vända upp och ned på allt som Trotskij har skrivit och alla ståndpunkter han intagit, både i det ursprungliga brevet och i hans lilla serie av kompletterande artiklar, genom smädandet av hans anseende och hur hans och partiets historia togs ur sitt sammanhang. För en opartisk läsare är dokumenten i denna förtalskampanj så skamlösa, att om man inte betraktar det som ett avsiktligt illdåd, så kan man bara dra slutsatsen att hela det ryska kommunistpartiets ledning har befunnit sig i händerna på hysteriker. Om Stalins, Zinovjevs, Kamenevs, Bucharins och deras ställföreträdares tal och artiklar betraktas som en diskussion om de punkter som Trotskijs brev tar upp, så skulle de bli uteslutna ur en uppsatstävling i en skola för barn med defekter. Men om de betraktas som ett sätt att med hjälp av rättvisa eller ojusta medel försöka skapa en allmän misstänksamhet om att Trotskij är fiende till leninismen, orsaka en tanklös, blind och omvälvande panik bland organisationens medlemmar för att kasta ut honom, så förtjänar dessa tal en viss respekt. Det visar en skarpsinnig känsla för de ryska kommunisternas emotionella och intellektuella svaga punkter.

Jag vill att de läsare som tvivlar på att detta illdåd var avsiktligt, ska ägna lite uppmärksamhet på den följande raden av citat. Det säger sig själv att jag inte kan återge hela den väv av förfalskningar som har vävts under diskussionens förlopp. Jag har läst allt och lyssnat på mycket av den, och jag kan bara försäkra er om att dessa exempel är typiska och utgör alla de huvudsakliga punkter som har förts fram mot Trotskij.

”Angriper det gamla gardet”

Stalin inledde kampanjen i *Pravda* den 15 december, genom att plötsligt tillkännage att Trotskijs brev inte var en ”uppmaning till partimedlemmarna att energiskt stöda centralkommittén och dess resolution”, utan ett oärligt dokument som ”bara kan tolkas som ett försök att försvaga partimedlemmarnas vilja till faktisk enhet till stöd för centralkommittén och dess ståndpunkt”. Det var ett ”diplomatiskt försök att stöda oppositionen i dess kamp mot partiets centralkommitté under täckmantel av ett försvar av centralkommitténs resolution”.

Denna anklagelse mot Trotskij för dubbelspel och tvetydighet motsägs av varenda pennstreck och handling under hela hans liv i den revolutionära sanningens tjänst, men var nödvändig i början av kampanjen mot honom eftersom alla läste hans brev. Det var helt uppenbart att det inte angrep politbyråns resolution utan stödde den. Lite senare förbjöds Trotskijs brev och en del kompletterande artiklar i broschyrform i praktiken av politbyrån, och trots att krisen var förbi när jag lämnade Moskva, var det redan svårt att få tag i dem i bokhandlarna. Under dessa omständigheter var det inte längre nödvändigt att anklaga Trotskij för saker han inte hade sagt. De förkunnade helt enkelt att han hade sagt saker som han inte hade sagt. Men i början grundade sig hela kampanjen på en ”tolkning” av något som påstods vara ”indirekta antydningar” i Trotskijs mycket frispråkiga och bara alltför frimodiga brev.

Låt oss läsa dessa ”indirekta antydningar” som de citeras av Stalin.

Resolutionen om arbetardemokrati förklarade att partiet under inflytande från den Nya ekonomiska politiken riskerade att ”förlora perspektivet på ett socialistiskt uppbygge och en världsrevolution; riskerade att en del av partiarbetarna förföll som ett resultat av sin verksamhet i nära kontakt med en borgerlig miljö”.

Trotskijs brev pekar på det självklara faktum att ingen är fri från sådana risker, inte ens ”vi, de gamla bolsjevikerna”. Så här säger han:

> Historien uppvisar mer än ett fall av detta slags urartning [av ett ”gammalt garde”]. Låt oss ta det senaste och mest slående exemplet: ledarna för II:a Internationalens partier. Wilhelm Liebknecht, Bebel, Singer, Victor Adler, Kautsky, Bernstein, Lafargue, Guesde var direkta lärjungar till Marx och Engels. Men i den parlamentariska atmosfären och under intryck av parti- och fackföreningsapparaternas automatiska utveckling, svängde dessa ledare helt eller delvis över till opportunismen ... Och vi ”gamlingar”, bör ha klart för oss att vår generation, som naturligt spelar den ledande rollen i partiet, på intet sätt är immun mot en försvagning av den revolutionära och proletära andan inom våra led, om partiet skulle tolerera en utveckling av byråkratiska metoder som förvandlar ungdomen till ett objekt för skolning och oundvikligen skapar en klyfta mellan apparaten och massorna, de gamla och de unga...

Detta måttfulla och självklara uttalande kan nästan ersättas av ett citat från Lenin: ”Historien känner till alla möjliga sorters förvandlingar; att lita på övertygelse, lojalitet och andra högklassiga själsliga egenskaper – det är inte seriöst inom politiken.”[1] Och det kan ersättas med ett citat ur Zinovjevs artikel som publicerades i *Pravda* två dagar före den:[2]

> En av orsakerna till den tyska socialdemokratins oerhörda sammanbrott, en gång ett mäktigt proletärt parti, var utan tvekan den omåttliga arbetarbyråkratin, och i synnerhet den hårdnande

1 Lenin, **Complete Works**, vol XVIII, del 2, s 42.
2 13 december 1923.

> partiapparaten … Partiapparaten förföll gradvis och förvandlades till en sluten kast som var fientlig mot proletariatets grundläggande intressen. Den tyska socialdemokratins skrämmande exempel borde ständigt finnas framför ögonen på alla proletära masspartier.

Ett sådant uttalande är uppenbarligen en naturlig utvidgning av det resolutionen säger om faran för att ”en del av partiarbetarna förfaller”. Men när Trotskij skriver om det kallas det en ”antydan om opportunism avseende gammalbolsjevikerna”, och på basis av detta, och endast detta, förkunnar Stalin att Trotskij, istället för att ”tänka på partiets intressen” funderar på ”planer för att undergräva centralkommitténs majoritets auktoritet, det bolsjevikiska gamla gardets vägledande kärna.”

Att Trotskij inte tänkte på antydningar eller barnsligt dolda förolämpningar mot de andra medlemmarna i centralkommittén är helt uppenbart i det han sa: ”Vi ’gamlingar’”, som ”naturligt spelar den ledande rollen i partiet”. Det är dessutom uppenbart i hur hela hans natur är beskaffad, i hans livsstil och umgänge med människor, och hela hans litterära och politiska historia. Trotskij sa själv till mig att han inte alls tänkte på något sådant när han skrev denna mening, och för de som känner honom behöver inte detta faktum bevisas ytterligare. Men det finns intressanta bevis, och det är att Trotskij *inte tycker* att de andra medlemmarna i centralkommittén som försöker krossa hans makt är exempel på ”opportunistiskt förfall”. Jag har talat med honom om den viktigaste figuren bland dem, och han uttryckte ytterst varierande och mycket exakt åtskiljande åsikter, och ingen av dessa åsikter kan placeras under rubriken förfall till opportunism. Jag tror inte att det är att bryta ett förtroende – och det är en viktig faktor i denna situation – att säga att han beskrev Stalin för mig som, bland annat, ”en modig man och en uppriktig revolutionär”.

Att Trotskij inte ens hade en avlägsen tanke att ”undergräva det bolsjevikiska gamla gardets auktoritet” är också helt uppenbart i de stycken som Stalin citerade. ”Vi – vår generation – spelar givetvis den ledande *rollen*”. Det är ännu tydligare i ett stycke före det som Stalin citerade, där Trotskij säger att de mer erfarna kamraterna ”oundvikligen dras in i apparaten”, och att det är just därför frågan om gamla och unga uppstår i samband med byråkratiseringen av apparaten. Och om det inte skulle räcka, så underbyggde Trotskij denna punkt i ett PS till sitt brev, som publicerades tillsammans med det i *Pravda*, där han uttryckligen anspelar på möjligheten av en sådan misstolkning, och varnar läsaren för det. Här gör Trotskij det så klart som ord kan, att det han förespråkar är ett verkligt ”partiledarskap” från det gamla gardets sida, i motsats till en ”sekreterarnas hårt slutna *kommandoregim*”. Och det är naturligtvis hela meningen med den resolution som just hade undertecknats enhälligt av politbyrån.

Det enkla faktum är att Trotskij här sa något som är sant, och som det var bra för partiet att höra, men som det var ytterst *dåligt manövrerat* av honom att säga just då, och att Stalin var skicklig nog att se det och ta Trotskijs uttalande, förfalska det och använda det som ett vapen för att attackera Trotskij och förvandla hans inledande seger till ett nederlag. Och Stalin hade redan tillgång till en så perfekt apparat för att sprida och tysta idéer att denna förfalskning av Trotskijs kloka och måttfulla ord nu har blivit ett slagord som godkänts av kommunistiska redaktörer över hela världen, och jag tvingas ett år senare sitta här och läsa i *L’Humanités* skolande kolumner ett skandalöst uttalande – det är en ren lögn och inget annat – att Trotskij riktade ”en passionerad kritik mot det bolsjevikiska gamla gardet”.

”Ställa ungdomarna mot de gamla”

Men denna anklagelse går inte att helt skilja från den anklagelsen som finns i Stalins artikel, nämligen att Trotskij ”ställer den yngre generationen mot den gamla” – ”driver på dem” är en mer bokstavlig översättning. Stalin citerar bara två meningar ur Trotskijs brev för att bevisa detta yttrande. ”Det är också ungdomen, denna partiets osvikliga barometer, som reagerar kraftigast mot byråkratismen i vår organisation … Den måste erövra de revolutionära formuleringarna, …”

På grundval av dessa två meningar, som på ett våldsamt sätt togs ur sitt sammanhang, gör Stalin följande angrepp:

> Varifrån fick kamrat Trotskij detta att *ställa* det ”gamla gardet” som kan förfalla och den ”ungdom” som utgör ”partiets osvikliga barometer” *mot varandra*, det ”gamla gardet” som kan byråkratiseras och det ”unga gardet” som måste ”erövra de revolutionära formuleringarna”? Varifrån kommer detta motsatsförhållande och varför behövs det? Har inte ungdomen och det gamla gardet alltid varit i enhetsfront mot inre och yttre fiender? Utgör inte enheten mellan gamla och unga vår revolutions grundläggande styrka? Varifrån kommer detta försök att avsätta det gamla gardet och demagogiskt kittla ungdomen för att öppna och utvidga den lilla sprickan mellan dessa vårt partis grundläggande trupper? För vem är allt detta användbart, om man tänker på partiets intressen, dess enhet, solidaritet och inte ett försök att försvaga dess enhet till förmån för en opposition?[3]

Frågan ”Varifrån fick Trotskij detta diskussionsämne?” – som Stalin mycket väl förstod utifrån de oändliga debatterna i politbyrån – besvarades i meningen just innan en av de som Stalin citerade:

> Eftersom apparaten *oundvikligen består av*[4] de mest erfarna och meriterade kamraterna, får byråkratismen sina farligaste återverkningar i den unga kommunistiska generationens politiska skolning. Det är också ungdomen, denna partiets osvikliga barometer, som reagerar kraftigast mot byråkratismen i vår organisation.

Och att Trotskijs syfte inte var att ”ställa” den unga och den äldre generationen ”mot varandra”, utan tvärtom var att genom att grundligt överge de byråkratiska metoderna förhindra möjligheten att några ”ställs mot varandra”, sägs uttryckligen *fyra gånger* i detta korta brev och i dess PS:

> Och om de ännu inte byråkratiserade veteranerna, som bevarat sin revolutionära anda (dvs. med säkerhet den överväldigande majoriteten), inser den ovan påpekade faran och med alla krafter hjälper partiet att föra ut politbyråns resolution upphör all anledning att ställa de olika generationerna mot varandra inom partiet.

Detta citat räcker förvisso för att otvivelaktigt slå fast vad Trotskij verkligen sa. Han sa, att eftersom gammalbolsjevikerna *oundvikligen* spelar *rollen* som ledarskap i partiet, så är därför det enda sättet att undvika att dessa gammalbolsjeviker gradvis ”ställs mot” den uppväxande generationen att de sistnämnda gör de förstnämnda till ett verkligt ledarskap (så som politbyråns resolution beskriver) och inte till en *regim* av byråkratiskt herravälde.

Genom att först låtsas att Trotskij har angripit gammalbolsjevikerna, lyckas han även med förevändningen att Trotskij också försöker ”ställa” de två generationerna ”mot varandra”.

Varje vuxen människa kan vid första anblick se vad som hände här. Både Stalin och Trotskij, och förvisso varenda revolutionär i Ryssland, var medveten om de uppenbart byråkratiska metoder som

3 Se Bilaga 7.
4 Min kursivering.

användes i partiet, om de speciella reaktionerna bland ungdomar mot detta, och de faror som det innebar. Men Stalin företrädde dessa byråkratiska metoder, som var källan till hans makt. Och ett återupplivande av initiativkraften skulle automatiskt överföra substansen i denna makt till Trotskij, av den enkla anledningen att partimassorna, såväl som resten av världen, erkände Trotskijs överlägsna moraliska och intellektuellt revolutionära storhet. Därför tvingades Stalin skriva under en resolution som angrep hans egen byråkrati och kräva att partiets initiativkraft återupplivades, och samtidigt förhindra att den genomfördes grundligt. Han såg hur Trotskij lade hela kraften hos sin personlighet, sitt konstfullt objektiva och precisa tänkande, sina kunskaper om marxism och den leninistiska metoden, sin känslighet för politiska fakta och sin stora litterära skicklighet, bakom ett stöd till resolutionen. Han såg att Trotskijs togs emot entusiastiskt av en enormt stor majoritet av partiet. Och han hade inget annat vapen än sin brutalitet, så han gick fram och slog Trotskij i huvudet med en klubba. Det är den verkliga innebörden i Stalins plötsliga och oärliga artikel i *Pravda* den 15 december. Och det är det enda verkliga faktum som ligger bakom den allmänt spridda åsikten att Trotskij angrep gammalbolsjevikernas ledarskap eller försökte ställa den yngre generationen mot den äldre.

Kapitel 7: Zinovjev orsakar panik

På samma sätt som Stalin utnyttjade brutalitet för att besegra Trotskijs klara argument, använde Zinovjev rädsla. Han sammankallade ett möte med det byråkratiserade partiets funktionärer i Petrograd, och sa till dem att slå larm om att Trotskij hade utmanat leninismen och angripit partiets enhet. När jag kallar dem det byråkratiserade partiets funktionärer, så följer jag bara Zinovjevs egna ord, som skrevs ett år tidigare till stöd för resolutionen om arbetardemokrati. Jag följer bara orden i denna resolution. Det enda jag tillägger är att Zinovjev var ordförande för Petrogradavdelningen i detta byråkratiserade parti, och att den enda fråga som går att ställa om mitt uttalande är *i vilken omfattning* detta parti var byråkratiserat. Och denna omfattning går det att sluta sig till av följande faktum: medan mötet med samma sorts funktionärer i Moskva, där Kamenev var ordförande – och av någon orsak ännu inte var med på planen att krossa Trotskij – fick höra ett vänskapligt och måttfullt tal om Trotskijs brev, antog en kort resolution som stödde programmet om arbetardemokrati, och därefter lugnt gick hem och sov, så frambringade mötet i Petrograd, efter instruktioner från Zinovjev, ett enhälligt skrik av skräck som försatte hela det ryska kommunistpartiet i panik, och skapade ett tillstånd av intellektuell pöbelhysteri som varade hela vintern, och gick så långt att det ibland verkade som om det var en enda person i hela Ryssland som hade bevarar sin känslomässiga jämvikt, och det var Trotskij.

Det är påtagligt att Zinovjev, precis som Stalin, till en början var lite besvärad av fakta. Han inledde sitt tal med att säga att han hade hört om några ”underliga killar” som tyckte att Trotskijs brev verkligen var skrivet till stöd för politbyråns resolution. Och han avfärdade dessa underliga killar genom att säga till dem att Trotskijs brev ”inte var alls tydligt”, att det var ”avgjort oklart”, dess språk var ”ytterst inexakt”, och att de här underliga killarna uppenbarligen inte förstod det. Det har aldrig skrivits tydligare prosa. Dessa inledande anmärkningar var bara Zinovjevs erkännande av hur svårt arbete han måste utföra – nämligen få 3.000 personer att tro, eller låtsas tro, att Trotskij hade menat något han inte hade sagt. Jag tänker inte analysera den obetydliga, frökenaktiga vältalighet med

vilken Zinovjev genomförde detta arbete.[1] Det enda betydande och oförfalskade faktum han åberopade var att Trotskij i ett avlägset förflutet hade gått mot bolsjevismens organisatoriska plattform. Han hade, för att använda Lenins mycket varsamma ord, varit ”icke-bolsjevik”. Och för att kunna dra fram detta historiska spöke mot Trotskij och börja ropa ”mensjevik”, var Zinovjev tvungen att gå tillbaka fem år förbi den tidpunkt då han själv – för att också citera Lenins varsamma ord – hade varit ”strejkbrytare”, ”förrädare”, ”desertör”, och kapitulerat för borgarklassen.

Det jag vill analysera är den *formella anklagelsen* mot Trotskij, som självfallet bestämdes av Zinovjev och antogs av de 3.000 partiarbetarna i Petrograd efter att han var färdig med sitt tal.[2] Den börjar i huvudsak så här:

> Om kamrat Trotskij är solidarisk med centralkommittén – som man kan anta på grundval av att han röstade för resolutionen – hur kan vi då förstå att han bröt mot denna enhällighet bara dagen efter omröstningen? … Partiet kan bara förbryllat slå ut med armarna när det i kamrat Trotskijs brev läser ett angrepp på kamrat Lenins direkta lärjungar, som kamrat Trotskij jämför med Edward Bernstein, Kautsky, Adler, Guesde och andra socialdemokratiska ledare.

Det är början på anklagelsen. Gå nu tillbaka och läs stycket jag citerade ur Trotskijs brev, och se om ni kan hitta något i det om ”Lenins direkta lärjungar”. Och om ni vill inse hur mycket Zinovjev manipulerade dessa partiarbetare som robotar, låt mig då berätta för er att detta befängda uttalande antogs med 3.000 röster mot fem, och sju nedlagda.

Resolutionen fortsätter:

> Om kamrat Trotskij verkligen bedömer kamrat Lenins namngivna (*sic*) lärjungar på detta sätt, så var det hans plikt att inte anta en resolution enhälligt med dem, utan öppet träda fram med en anklagelse inför hela partiet.

Med andra ord används det faktum, som ett barns intelligens inser, att Trotskij *inte* avsåg att jämföra sina kollegor i centralkommittén med Bernstein, etc., utan att han menade det han skrev, för att göra hans påstådda jämförelse av dem med Bernstein, etc., verka ännu mer vansinnig och skandalös.

Låt oss, innan vi går vidare med Zinovjevs angrepp, begrunda bara denna punkt. Det finns ingen person i världen, vars artighet och finkänslighet i de personliga relationerna till sina kamrater alltid har varit mer slående än Trotskijs. Under själva höjdpunkten för detta angrepp på honom, då vilt förtal och glåpord flög omkring i Ryssland som bomber under ett slag, förebrådde Trotskij skarpt en ung kommunist för att han kallade Zinovjev för ”Grisjka” – som bara är motsvarigheten till att kalla en person vid namn Thomas Någonting för ”Tommy”. Det är ett exempel på Trotskijs nästan ridderliga finkänslighet i fråga om personliga relationer med sina kamrater under revolutionen. Det har alltid varit så, och det vet alla som känner Trotskij. Hans estetiska, eller om ni så vill etiska, upphöjdhet i dessa frågor är smärtsam. Och till och med hans mest polemiska böcker år lika fria från dessa smutsiga underförstådda antydningar som en vårbäck. Därför kan man välja mellan att tro att Stalin och Zinovjev vantolkar Trotskij, eller att Trotskij plötsligt har genomgått en fullständig personlighetsförändring. Och om man överväger alla de fakta som jag hittills har återberättat, från den tidpunkt då Lenin uppmanade Trotskij att överta hans plats i regeringen, och delegerade till Trotskij att försvara deras gemensamma politik mot just denna motståndargrupp, fram till Trotskijs ord i just detta stycke, som är lika kloka och lugna som någon någonsin har skrivit, så tycker jag att

1 Hans tal publicerades i **Pravda**, 21 december 1923.
2 Deras resolution publicerades i **Pravda**, 18 december 1923.

den förstnämnda hypotesen är rimlig och den sistnämnda absurd.

Resolutionen från Petrograds partiarbetare fortsätter:

> Med lika tunga känslor läser vi längre fram en massiv kritik mot partiapparaten, uppmaningar att avskeda arbetarna i apparaten, beskyllningar mot partiapparaten för att ha bildat fraktioner, och så vidare.

Låt oss bortse från ”och så vidare”, ty Trotskijs brev är mycket kort, och han kan knappast i detta enda brev ha begått alla de synder som en läsare kan tänka sig. Låt oss ta de två första av dessa faktiska anklagelser. Trotskij anklagas för att bryta mot politbyråns enhällighet genom att skriva ”massiv kritik mot apparaten” och ”uppmaningar att avskeda partiarbetare”.[3] Politbyråns enhälliga resolution talar om apparaten i följande ordalag: den framhåller en ”märkbar byråkratisering av partiapparaten och ur detta uppstår hotet att partiet avskiljs från massorna”. Som ett botemedel för det kräver den ”en verklig förändring av partiets linje i bemärkelsen att principerna om arbetar-demokrati faktiskt och systematiskt omsätts i praktiken”. Den skisserar dessa principer och säger att det för att garantera att de genomförs i handling,

> är nödvändigt att gå från ord till handling, föreslå att partiets celler, distrikt-, avdelnings- och landsbygdskonferenser vid de kommande valen systematiskt förnyar partiapparaten underifrån, och till ansvariga poster upphöjer sådana arbetare som i verkligheten kan försvara partiets interna demokrati.

Vidare säger den att

> en speciellt viktig uppgift för kontrollkommissionerna för närvarande är kampen mot byråkratiska förvanskningar av partiapparaten och partiets tekniker, och att ställa officiella personer som hindrar genomförandet av arbetardemokratins principer inför rätta.

I sitt brev säger Trotskij:

> Förnyelsen av partiapparaten – strikt inom ramen för stadgarna – bör ha som målsättning att ersätta de förstockade byråkraterna med friska element, som är intimt förbundna med kollektivets liv. Och framför allt måste alla de byråkrater som vid första protest eller invändning riktar sanktionernas bannstrålar mot kritikern avlägsnas från de ledande posterna. Den ”nya kursen” måste först och främst få var och en att känna att ingen hädanefter vågar terrorisera partiet … Kort sagt: partiet måste underordna sin egen apparat under sig självt, utan att upphöra att vara en centraliserad organisation … Om partiets apparat, dvs. dess organiska skelett upphör att sluta sig inom sig själv, kommer den att stärkas istället för försvagas. Och otvivelaktigt har vi behov i partiet av en stark, centraliserad apparat.

I vilken mån har Trotskij brutit mot politbyråns enhällighet i sitt brev? Politbyråns resolution kräver att apparaten förnyas underifrån, att arbetare som i verkligheten kan försvara partidemokratin ska upphöjas till ansvariga poster, och ställa de som vägrar [försvara partidemokratin] inför rätta. Trotskij kräver att de byråkratiserade och förstockade ska avlägsnas och ersättas av nya element underifrån. Kan man upphöja nya arbetare till ansvariga poster utan att avlägsna de som nu innehar dessa poster? Vid denna tidpunkt var hela partiet överens om att apparaten om något skulle minskas snarare än utvidgas. Det finns därmed ingen möjlig *praktisk* tolkning av en påstådd skillnad här, utom att Trotskij ser resolutionen som något att omsätta i praktiken, medan Zinovjev och hans

3 Jag översätter det ryska ordet ”rabotnik” som ”partiarbetare”. Det betyder de som utför arbete för partiet. Fransmännen kallar dem ”militants”.

lydiga funktionärer ser det som en formel med vilken man ska tysta ner den ökande agitationen mot deras byråkratiska kontrollmetoder.

Så mycket för Trotskijs ”massiva kritik” av apparaten, hans ”uppmaningar att avskeda” partiarbetarna. Nu till hans ”beskyllningar mot apparaten för att ha bildat fraktioner”. Bröt han här mot politbyråns enhällighet? Om ni minns vad jag sa om ursprunget till hela diskussionen – upptäckten av två konspiratoriska organisationer bland partimedlemmarna – så inser ni att beskyllningar mot apparatens byråkratism för att bilda fraktioner vara hela innebörden och meningen med resolutionen om arbetardemokrati. Och denna innebörd och mening uttrycktes i resolutionen med följande ord:

> Arbetardemokrati betyder frihet till öppna diskussioner av partiets alla medlemmar om partilivets viktigaste frågor, frihet att diskutera dem och också välja de styrande officiella personerna och kollegierna från topp till botten. Men den föreslår ingalunda frihet för fraktionella grupper, som är ytterst farliga för ett regeringsparti, ty de hotar alltid att regeringen och statsapparaten i sin helhet delas eller splittras itu …
> Bara ett ständigt levande intellektuellt liv kan bevara partiet som det formades före och under revolutionen, med ständiga kritiska studier av sitt eget förflutna, korrigering av sina misstag och gemensamma överväganden av viktiga frågor. *Bara sådana arbetsmetoder kan ge verkliga garantier mot risken att övergående meningsskiljaktigheter omvandlas till fraktionsgrupper, med alla de konsekvenser som angivits ovan*.[4]
> För att förhindra detta krävs det att de ledande partiorganen lyssnar till de breda partimassornas röster, och att de inte ska behandla all kritik som en yttring av fraktionalism, och på så sätt driva in plikttrogna och disciplinerade partimedlemmar i hemlighetsmakeri och fraktionalism.

Det är på detta sätt som politbyråns enhälliga resolution diskuterar förhållandet mellan de ”ledande partiorganens” – det vill säga apparatens – agerande och faran för fraktionsbildning.

Och här är hur Trotskij ”bröt” mot denna enhällighet:

> Vårt parti skulle inte kunna genomföra sin historiska mission om det styckades upp i fraktioner. Detta bör inte och skall inte hända. Det kommer inte att upplösas på detta sätt, ty som självständigt kollektiv kommer dess organism att sätta sig till motvärn. Men det kommer inte att med framgång kunna bekämpa fraktionsfaran om det inte utvecklar och konsoliderar den nya kursen mot arbetardemokratin. Just apparatbyråkratismen är en av huvudkällorna till fraktionsbildandet. Den undertrycker skoningslöst all kritik och förtränger missnöjet till organisationens inre. För den är varje kritik, varje varning på ett nästan ödesbundet sätt en yttring av splittringsmentalitet. Den mekaniska centralismen har som nödvändigt komplement fraktionsmakeriet, som är en karikatyr av demokratin och en potentiell politisk fara.

Vad är skillnaden här? Politbyråns resolution förkunnar att det enda som kan förhindra fraktioner är att man överger de byråkratiska metoderna och antar arbetardemokrati. Trotskij säger att byråkratiska metoder och bristen på arbetardemokrati är en av de viktigaste orsakerna till att de bildas. Med andra ord är det ingen skillnad alls. Påståendet att Trotskij har brutit mot resolutionens enhällighet på denna punkt är ett falskt påstående. Varför satte 3.000 partiarbetare som uppviglats av ett tal av Zinovjev sina namn under detta påstående, som uppenbarligen är falskt? På grund av att både deras och hans överdrivna och ”självtillräckliga” makt är förknippad med att upprätthålla den byråkratiska regim, som politbyråns (av Trotskij uppriktigt tolkade) resolution skulle avskaffa.

Och ändå var denna byråkratiska regim redan så fulländad, att en konferens av partifunktionärer som triumviratet kallade samman i detta syfte inom en månad efter förkunnandet av detta uppenbart

4 Alla kursiveringar är mina.

falska påstående antog en högtidlig resolution som stämplade Trotskijs brev som ett ”fraktionsmanifest”, och inledde denna anklagelse mot honom med uttalandet att ”oppositionen,[5] med kamrat Trotskij i sin ledning, har fört fram parollen ’Krossa partiapparaten’.” Denna resolution var den första som identifierade Trotskij som mensjevik och fiende till ”leninismen” inför partiet och hela världen. Lenin dog tre dagar efter att resolutionen antogs. Tycker ni att det är överraskande att Lenins hustru skrev ett kärleksfullt brev till Trotskij, påminde honom om hans tidiga vänskap med Lenin, och försäkrade honom att Lenins känslor gentemot honom aldrig hade förändrats fram till den dag han dog?

Läsare kan tycka att det nästan är omöjligt att en konferens av vuxna personer kunde anta en sådan resolution på en sådan grundval. De kommer säkert att tänka sig att jag har utelämnat, eller underlåtit att notera något viktigt här. Jag ska därför ge ytterligare två exempel på den intellektuella nivån på de argument med vilka konferensen drevs till denna handling. Det första från Bucharin:[6]

> Bolsjevismen har alltid värderat, och värderar fortfarande, partiapparaten mycket högt. Det betyder inte att den är så blind att den inte ser apparatens svagheter, inklusive dess byråkratism. Men bolsjevismen, det vill säga leninismen, har aldrig ställt partiet mot apparaten. Det skulle ur bolsjevikisk synvinkel vara absolut okunskap, ty det finns inte något parti utan dess apparat. Ta bort apparaten, så kommer ni att se hur partiet förvandlas till ett osammanhängande gytter av människomassor …

Kan man tänka sig något mer barnsligt? Går det att ”se apparatens svagheter, inklusive dess byråkratism”, och diskutera dem, utan att använda meningar där apparaten och partiet ställs mot varandra? Och ställer inte politbyråns resolution dem mot varandra på exakt samma sätt och med samma innebörd som Trotskij? I sitt brev säger Trotskij uttryckligen att det han försöker undvika är ”att skapa en klyfta mellan apparaten och massorna”.

Nu Stalins argument:

> Det tredje misstag som kamrat Trotskij begår består i det faktum att han i sina skrifter ställde apparaten mot partiet, förde fram parollen om kamp mot Apparatjikerna [organisationsmännen, som vi skulle säga], och apparatens underordnande under partiet. Bolsjevismen kan inte godta att partiet ställs mot apparaten. Vad består partiet egentligen av? Partiets apparat – det är centralkommittén, de regionala kommittéerna, landsbygdskommittéerna och distriktskommittéerna. Är dessa kommittéer underordnade partiet? Givetvis är de underordnade, ty de är till 90% valda av partiet. De har fel när de säger att landsbygdskommittéerna utses. De har fel. Ni vet, kamrater, att våra landsbygdskommittéer väljs, precis som distriktskommittéerna, precis som centralkommittén. De är underordnade partiet, men efter att de har valts bör de leda partiet – det är poängen. Tänk er partiets arbete om centralkommittén efter att ha valts av kongresserna, efter att landsbygdskommittén valts av landsbygdskonferensen, inte utförde sitt arbete. Utan det är vårt partiarbete helt otänkbart![7]

Kan något vara mer uppenbart oärligt än denna indignerade betoning av det självklara? Stalin har tillsammans med Trotskij skrivit under en resolution, som kräver att ”partiets distrikt-, avdelnings- och landsbygdskonferenser vid de kommande valen systematiskt förnyar partiapparaten underifrån, och till ansvariga poster upphöjer sådana arbetare som i verkligheten kan försvara partiets interna demokrati”. När Trotskij kommenterar denna resolution, tillkännager han att ”förnyelsen av

5 Se Bilaga 7.
6 Bucharin, *Down with Fractionalism*, **Pravda**, 25 december.
7 **Pravda**, 20 januari 1924.

partiapparaten – strikt inom ramen för stadgarna – bör ha som målsättning att ersätta de förstockade byråkraterna med friska element, som är intimt förbundna med kollektivets liv ... Kort sagt: partiet måste underordna sin egen apparat under sig självt, utan att upphöra att vara en centraliserad organisation". Och Stalin låtsas att Trotskij har angripit principen om centralisering, har förespråkat en kamp mot apparaten som sådan, att partiets medlemmar ska försöka trotsa ledarskapet av just de personer som de har valt! Varför tillskriver Stalin Trotskij en orimlighet som skulle avfärdas av ett ofött barns logiska instinkt? Därför att han har drivits in i ett hörn som han inte kan komma ur med hjälp av en ärligare eller rimligare metod. Han har skrivit under en resolution som kräver att apparaten ska förnyas underifrån, och ett verkligt förnyande av apparaten underifrån kommer att ta ifrån honom hans onaturliga makt, och ge Trotskij det inflytande som tillhör honom. Det är helt uppenbart att Trotskij inte kräver något annat än en verklig förnyelse av apparaten underifrån. Och det är uppenbart, att han när han definierade sitt krav var ytterst försiktig och noga med att säkra Lenins organisatoriska principer. Det finns därmed inget annat sätt att besegra honom än att medvetet och uttryckligen förfalska det han har sagt. Och det är vad Stalin gör, och det är vad resolutionen från partifunktionärernas konferens, som Stalin, Zinovjev, Kamenev och deras ställföreträdare sammankallade och hetsade till intellektuell panik, gör. Det är den enda och hela innebörden i denna konferens' uttalande att Trotskij har "fört fram parollen 'Krossa partiapparaten'".

"Fraktionalism"

För att återgå till manifestet som partiarbetarna i Petrograd utfärdade. Det förlänger sitt skri av fruktan så här:

> Vi läser med bestörtning kamrat Trotskijs rader när han försöker ställa ungdomen mot den grundläggande generationen av gamla revolutionära bolsjeviker, de underjordiska arbetarna, vårt partis grundläggande personal …

Jag ska inte diskutera denna punkt igen, ty det är exakt samma förfalskning som den Stalin gjorde dagen innan i sin korta artikel i *Pravda,* och visar bara det nära samarbetet mellan honom och Zinovjev. Jag ska om denna fråga om "gammalbolsjevism" bara slå fast, att om man gjorde en lista med de "gammalbolsjeviker" vars namn man blev bekant med och lärde sig älska medan Lenin levde, så kommer man att hitta fler av dem på Trotskijs sida än på triumviratets sida.[8]

Manifestet från Zinovjevs partiarbetare fortsätter, och avslutas vad gäller sakinnehållet med följande uttalande:

> Kamrat Trotskij hade inte ett enda klart bestämt ord att säga mot fraktionalism, mot grupperingar. Under nuvarande omständigheter och i diskussionens nuvarande skede är ett sådant bidrag från kamrat Trotskij ett stöd till de som kräver legalisering av fraktioner.

Läs nu ännu en gång de ord som Trotskij skrev:

> Vårt parti skulle inte kunna genomföra sin historiska mission om det styckades upp i fraktioner. Detta bör inte och skall inte hända. Det kommer inte att upplösas på detta sätt, ty som självständigt kollektiv kommer dess organism att sätta sig till motvärn. Men det kommer inte att med framgång kunna bekämpa fraktionsfaran om det inte utvecklar och konsoliderar den nya kursen mot arbetardemokratin … Den mekaniska centralismen har som nödvändigt komplement

8 Jag anser mig givetvis inte berättigad att publicera en sådan lista. Den skulle innehålla namn som, trots att deras åsikter är kända, av en eller annan orsak har avstått från att publicera dem.

> fraktionsmakeriet, som är en karikatyr av demokratin och en potentiell politisk fara.

Det är vad Trotskij säger om fraktioner i sitt brev, och som jag redan har visat er är det precis vad politbyråns enhälliga resolution säger. Till denna resolution lägger Trotskij bara uttalandet, att en tolkning av resolutionens program som fördragsamhet med fraktionalism vore en ”karikatyr” och att fraktioner utgör en ”potentiell politisk fara”. Han använder samma adjektiv som används för att beskriva ”Ivan den förskräcklige”.* Och på basis av detta uttalande tillkännager Zinovjevs 3.000 partiarbetare i Petrograd att Trotskij inte hade ”ett enda klart bestämt ord att säga mot fraktioner”, och att detta brev är ett stöd till de som kräver legalisering av fraktioner. Fyra dagar dessförinnan hade Moskvas 4.000 partiarbetare träffats och diskuterat Trotskijs brev utan särskilt starka känslor, och hållit med om eller varit oense med uttalandet att det ”behövde tillägg eller förklaringar”, och sedan gått hem och lagt sig. Av detta skulle man kunna sluta sig till att Zinovjev är en duktig agitator, och denna slutsats vore inget misstag.

För att få ett smakprov på vilken känslomässig art den panik som Zinovjevs agitation orsakade i partiet hade, ska jag bara citera ett stycke till ur detta varningsrop:

> Vi tvivlar inte ett ögonblick på att den överväldigande majoriteten av vårt parti kommer att bedöma kamrat Trotskijs brev precis som vi, Petertzi,[9] har gjort. Ju snabbare kamrat Trotskij erkänner och rättar till sina misstag, desto bättre kommer det att bli för vårt parti.
> Vi vänder oss till alla våra partiorganisationer med uppmaningar att inte låta den nuvarande diskussionen ta samma form som den som föregick den tionde kongressen, då kamrat Lenin tvingades publicera artiklar som sa att ”partiet är sjukt”, ”partiet har feber”, etc. Låt oss inte glömma, kamrater, att hela den internationella situationen, hela den internationella situationen, förpliktigar oss att vara försiktigare än någonsin tidigare. Och låt oss framförallt inte glömma att vårt partis accepterade lärare och ledare, Vladimir Iljitj Lenin, fortfarande är oförmögen att direkt delta i centralkommitténs arbete, och att det förpliktigar oss att vara ännu mer solidariska och ännu mer hjärtligt stöda vår centralkommitté … Om det under denna diskussion har skapats alla möjliga sorters legender, så har ”oppositionen” bara gjort detta i fraktionellt syfte. Partiets enhet och solidariteten med dess generalstab ska skyddas oavsett vad det kostar …

Är det inte egendomligt att denna utomordentliga försiktighet, och denna överdrivna omsorg om solidaritet med generalstaben, inte fick någon av denna stabs medlemmar att ringa till Trotskij innan hans brev publicerades och bad honom rätta till de uttalanden i brevet som verkade gå utöver deras överenskommelse?

Kapitel 8: Bucharin förfalskar historien

Jag tror inte att det är nödvändigt att gå längre med dessa citat för att bevisa att kampanjen för att göra Trotskij impopulär genom att förfalska hans ståndpunkt var avsiktlig. Antingen var den avsiktlig eller så är de nuvarande partiledarna hysteriska. Men kampanjen fick en viss skenbar värdighet från Bucharins långa artikel med rubriken *Ner med fraktionalismen*, från vilken jag tror det kan vara värt att visa läsaren ytterligare ett exempel. Stalin hade avslutat sitt ursprungliga angrepp på Trotskij med påståendet att Trotskij bildar ett block med de demokratiska centralisterna och en del av

---

* I Eastmans engelska översättning står ”malicious caricature” [illvillig karikatyr] och ”terrible political danger” [fruktansvärd politisk fara] – öa.

9 Smeknamn för de som bor i Petrograd. Jag har använt namnet Petrograd för att beskriva händelser som ägde rum i Leningrad innan namnet ändrades.

”vänsterkommunisterna”. Och Bucharins angrepp börjar i linje med dessa sistnämnda ord. Artikeln berättar att vi bara kan förstå Trotskijs nuvarande misstag genom att hitta deras ursprung, och för detta syfte går den tillbaka till Brest-Litovsk, och visar ”vad kamrat Trotskijs och vänsterkommunisternas misstag bestod av” under den krisen. Den förkunnar att hans misstag bestod av att ”han lät sig dras med av den revolutionära frasen” – ett påstående som, vilket alla som läst Lenin vet, skulle placera honom bland vänsterkommunisterna. Trotskij hade en fantastisk plan i Brest-Litovsk, men han såg inte den ”förbannade verkligheten som Lenins geni såg med en så storslagen klarhet”. Och i synnerhet ”såg han inte bönderna, som inte ville och kunde strida”.

Från detta övergår Bucharin till fackföreningskrisen, och visar att ”Trotskijs och andra kamraters misstag” under denna kris härrörde från *exakt samma misstag*. De hade en utmärkt ”plan” för att slå ihop fackföreningarna med statsapparaten, men den innebar en ”politisk linje som var raka motsatsen till det verkliga läget”. Och Bucharin avslutar sin historiska avhandling med uttalandet: ”Våra nuvarande meningsmotsättningar med kamrat Trotskij går att spåra till samma källa. Dessa motsättningar har alltid funnits, etc., etc. …” Kort sagt har Trotskij alltid varit vänsterkommunist.

Slår det inte er som lite märkligt att kampanjen mot Trotskij, som har lett till att han definitivt och bestämt har klassats som ledare för en ”högeravvikelse”, började med ett påstående från Stalin och en mycket detaljerad bevisföring av Bucharin att Trotskij är vänsterkommunist? Går det att tänka sig, att dessa begrepp, om de används som de användes av Lenin, nämligen för att urskilja fakta, att de kan ha bytts ut mitt under diskussionen utan att någon märkte det? De användes som vapen för att ödelägga Trotskijs auktoritet som Lenins lärjunge. Och skälet till att vapnen byttes ut mitt under diskussionen var att det visade sig lämpligt att gå längre tillbaka än till Brest-Litovsk – att i själva verket gå tillbaka 20 år och rota fram citat från de angrepp Trotskij riktade mot Lenin när Trotskij försökte ena det han föreställde sig vara de verkliga revolutionärerna i de mensjevikiska och bolsjevikiska fraktionerna. Det visade sig ändamålsenligt att anta Zinovjevs smädelser istället för den form som Stalin och Bucharin hade kommit på. Det är självklart att Trotskij inte *för gott* kan framställas som både mensjevik och vänsterkommunist. Man kan experimentera lite i början, men i det långa loppet måste man likrikta sina smädelser.

Jag ska uppmärksamma er på en annan sak med Bucharins artikel. Den undertecknades inte av Bucharin. Den beskrevs som *Svar från centralorganets redaktion till kamrat Trotskijs brev.* Orsaken till att jag vet att den skrevs av Bucharin är att Stalin sa det i ett tal som publicerades i *Pravda* den 22 januari1924.[1] Låt mig nu berätta för er hur Bucharin skulle ha tvingats skriva sin historiska avhandling om kamrat Trotskijs misstag om han själv hade undertecknat sin artikel.

Han skulle ha tvingats skriva: kamrat Trotskij och jag intog ”båda” en felaktig ståndpunkt under debatten om Brest-Litovskavtalet, eftersom ingen av oss hade en fullgod verklighetsuppfattning. Men Trotskijs verklighetsuppfattning var så mycket bättre än min att han gick mot det program om ”revolutionärt krig” som jag och vänsterkommunisterna förespråkade. Hans program var att förklara kriget för avslutat, men klargöra vår revolutionära natur för de tyska arbetarna genom att vägra underteckna en fred med deras härskare. Och när tyskarna ryckte fram, och Lenin tillkännagav att han skulle avgå ur regeringen och centralkommittén om vi inte undertecknade freden i Brest-Litovsk, så lade Trotskij medvetet ner sin röst och gav Lenin majoriteten. Medan jag, med en dum envishet som jag nu bara kan beskriva som idiotisk, fortsatte att rösta mot Lenin.

1 När denna bok trycks får jag höra att Bucharins artikel senare trycktes under hans egen signatur – M.E.

Det är så Bucharin skulle tvingas skriva historien om Brest-Litovsk under sin egen signatur. Och historien om fackföreningsdiskussionen skulle bara klara sig lite bättre. Ty istället för en historia om ”Trotskijs och andra kamraters misstag” skulle det vara en historia om Trotskijs och mina misstag, där var och en av oss utformade och förespråkade ”en utmärkt plan” som icke desto mindre bortsåg från ”det verkliga läget”, och vi fick båda en rejäl läxa av Lenin.[2]

Det är uppenbart att en sådan historia inte skulle kunna sluta med det ganska skenheliga uttalandet: ”Våra nuvarande meningsmotsättningar med kamrat Trotskij går att spåra till samma källa. Dessa motsättningar har alltid funnits, etc.” Det skulle behövt sluta ungefär så här: ”Våra nuvarande meningsmotsättningar härrör ur det faktum att jag, efter att på det hela taget ha varit mycket dummare än kamrat Trotskij, och ha haft en mindre praktisk verklighetsuppfattning, plötsligt har blivit mycket klokare.”

Och till detta kunde Bucharin ha lagt, att han efter att i sin dumhet alltid ha beundrat Trotskij gränslöst, ha försvarat hans praktiska bedömningar och lovordat hans revolutionära hängivenhet – ha kommit ihåg när andra glömde att Trotskij en gång glatt offrade sin egen prestige för att försvara partiets prestige – att han efter att ha gjort allt detta, i sin visdom inte kan komma på något bättre än att imitera Stalin genom att tillskriva Trotskijs noggrant yttrade ord *rakt motsatt innebörd än vad de egentligen uttrycker,* och på denna grundval av denna beskyllning beskriva honom som demagog. Jag ber att uppmärksamma ett sista citat som är typiskt för hur Trotskijs argument tillbakavisas i Bucharins ganska komiskt högdragna artikel:

> Vi måste utan tvekan – och på denna punkt kan det inte finnas några motsatta åsikter – under den nya kursen försöka öka medlemmarnas politiska och intellektuella aktivitet så mycket som möjligt. Det kan vi bara göra genom att använda demokratiska metoder i partiet. Det står klart och vi intygar att det inte är den här frågan som har orsakat diskussionen. Frågan är med vilka medel partiet ska få nytt liv. Ska det vara genom att utveckla partiets unga anhängare ideologiskt och införliva dem i det med hjälp av de gamla medlemmarna? … Enligt Trotskij är det inte det gamla gardet som ska vägleda de unga, utan tvärtom är det de unga som ska ta på sig att leda de gamla … Det är uppenbarligen en demagogisk uppfattning som står långt från leninismen.

Låt oss nu ännu en gång upprepa Trotskijs eftertänksamma ord:

> Och vi ”gamlingar”, bör ha klart för oss att vår generation, *som naturligt spelar den ledande rollen i partiet,*[3] på intet sätt är immun mot en försvagning av den revolutionära och proletära andan inom våra led, om partiet skulle tolerera en utveckling av byråkratiska metoder, som förvandlar ungdomen till ett objekt för skolning och oundvikligen skapar en klyfta mellan apparaten och massorna, de gamla och de unga. Mot denna uppenbara fara finns inget annat medel för partiet än en inriktning på demokratin och ett ständigt ökat inflöde av proletära element i dess led.

Grundar sig inte Bucharins beskyllning mot Trotskij om demagogi på en logiskt total förfalskning av hans ord? Och om man tar bort denna förfalskning, vad annat kan man sätta i dess ställe i Bucharins resonemang än den ärliga och uppenbara sanningen om hela situationen, nämligen:

> Vi måste utan tvekan använda demokratiska metoder … Det är inte den här frågan som har orsakat diskussionen … Den fråga som har orsakat diskussionen är om dessa demokratiska metoder ska gå långt nog, så att partiets medlemmar kan ta ifrån oss vår överdrivna makt, och ge Trotskij, som de älskar mer och litar mer på, ett dominerande inflytande.

2 Se Bilaga 2.
3 Min kursivering.

Kapitel 9: De försvarar ”leninismen”

Trotskijs enda svar på denna kampanj av förtal och förfalskningar var följande mening, som fanns med i *Pravda* den 18 december:

> Jag besvarar inte vissa specifika artiklar som nyligen har publicerats i *Pravda*, eftersom jag tror att det bättre svarar mot partiets intressen, och i synnerhet den diskussion som nu pågår om den nya kursen.

Efter att ha gjort detta uttalande fortsatte Trotskij att slå fast sin uppfattning, formellt och med en upphöjelse i tanke och språk som är oöverträffad i revolutionens litteratur. Vissa av artiklarna i hans lilla bok *Den nya kursen* kommer att hitta sin plats bland marxismens klassiker.

När han ytterligare definierade sin ståndpunkt i frågan om gammalbolsjevikerna och den nya generationen, gjorde Trotskij följande uttalande:

> Vad som krävs är att denna äldre generation ändrar sin inställning och härigenom för framtiden tillförsäkrar sig ett avgörande inflytande över hela den självständiga partiverksamheten.

När han ytterligare definierade sin ståndpunkt i frågan om att förnya partiapparaten, gjorde han följande uttalande:

> Det är en monstruös tanke att det kommer att krossa eller tillåta vem det vara månde att krossa sin apparat. Det vet att denna apparat består av de värdefullaste element, vilka förkroppsligar den största delen av det förgångnas erfarenheter. Men det vill förnya den och påminna den om att den är dess apparat, att det har valt den och att den inte får avskilja sig från det.

När han ytterligare definierade sin ståndpunkt i frågan om fraktioner gjorde Trotskij följande uttalanden:

> fraktionerna är ett gissel i nuvarande situation och att grupperingarna, även om de är tillfälliga, kan omvandlas till fraktioner … Partiet vill inte veta av fraktioner och kommer inte att tolerera dem.

Artiklarna som innehåller dessa uttalanden publicerades före partifunktionärernas konferens i januari. De befann sig i händerna på dessa funktionärer när de antog resolutionen som inför världen säger att Trotskij har utfärdat ett ”fraktionsmanifest”, angripit gammalbolsjevikernas ledarskap, ”ställt den yngre generationen mot partiets grundläggande ramar”, ”fört fram parollen ’Krossa partiapparaten’” och ”ersatt den bolsjevikiska uppfattningen om partiet som en organisk enhet med en annan uppfattning som gör partiet till en samling av grupper och fraktioner”.[1]

Trotskijs bok tystades i praktiken ner av politbyrån tills dess de var säkra på att ha lyckats med sin manöver – och det trots en order från centralkommittén, undertecknad av Stalin och publicerad i *Pravda* den 15 december, som instruerade alla partiets organisationer att tillåta en fri och obehind-

1 Denna konferens fördömde också ”oppositionen” – ”med kamrat Trotskij i sin ledning” – för att ”tolka vikten av disciplin på ett sätt som står helt i motsättning till den bolsjevikiska uppfattningen”. Det kan därför vara av värde att se exakt vad Trotskij sa i sina kompletterande artiklar om disciplin:
”Där traditionen är konservativ, där är disciplinen passiv och bryts vid första bästa krisögonblick. Där traditionen, som i vårt parti, består i den högsta revolutionära aktivitet, där uppnår disciplinen sitt maximum, ty dess avgörande betydelse testas oupphörligt i handlingen. Härigenom uppkommer den oförstörbara alliansen mellan det revolutionära initiativet, det kritiska djärva bearbetandet av problemen och järndisciplinen i handlingen. Och det är endast genom denna höga aktivitet som de unga kan motta denna disciplinära tradition från de äldre och fortsätta den.”

rad diskussion om resolutionen om arbetardemokrati. Enligt centralkommitténs åsikt borde denna diskussion ”dra in hela massan av partimedlemmar i alla hörn av Socialistiska Rådsrepublikernas Union”. Trots denna utmärkta resolution var det inofficiella tystandet av Trotskijs broschyr fullständigt effektiv. Broschyren gick inte att köpa öppet, och det allmänna intrycket var att den officiellt hade förbjudits. Till och med efter att detta embargo hade lyfts fortsatte hela distributionsapparaten för nyheter och böcker att hindra spridningen av den. Och samtidigt genomfördes en enorm ”skolningskampanj” i varenda stad och by i Ryssland, i partiets alla lokalavdelningar, i fackföreningar, skolor och Röda arméns regementen, som förklarade att Trotskij hade angripit Lenins principer, antytt att det alltid hade funnits en konflikt mellan dem, och att Trotskij alltid har sökt efter en oberoende linje som skulle ställa honom mot Lenin, och få honom att verka stor. Kort sagt en annonskampanj som överträffar allt inom den enorma amerikanska tillverkningsindustrin, en kampanj med makt att tysta ner sina rivalers tillkännagivanden och sprida sina egna, som tog itu med att övertyga det ryska proletariatet och kommunistpartiet, och hela världens proletariat och kommunistpartier, om att Trotskij inte bara är intellektuellt oansvarig och i hjärtat mensjevik, utan att han också är personligt äregirig och vill gripa makten i avsikt att omvandla leninism till ”trotskism”. En ovederhäftig och dåligt skriven pamflett som utgav sig för att ge en redogörelse för Trotskijs intellektuella utveckling, och sa att ”trotskismen” alltid har varit ”en sorts intellektuell opportunism … som i sin politiska aktivitet vägleds av tillfälliga stämningar”, och att ”Trotskij i politiska frågor alltid har varit en revolutionär amatör”[2] spreds över hela Sovjetunionen, precis som bibeln sprids via hotell i USA. Den ryska revolutionens hela historia omvärderades och ändrades för att skapa en bild av Trotskijs arvsynd och hädiska uppror mot leninismen. Och inte bara den tidigare utan också den aktuella historien, och inte bara den ryska utan också den mer närliggande tyska revolutionen, tvingades hedra detta exalterade korståg. En massiv omfördelning av jobb genomfördes, och alla som var kända för att stöda programmet för arbetardemokrati som det uppriktigt tolkades av Trotskij avlägsnades från sina maktpositioner. Massfördrivning av studenter från universiteten genomfördes enligt samma princip. Gammalbolsjeviker, en del av dem Lenins närmaste personliga vänner och medarbetare, rensades bort från administrativt viktiga poster och skickades iväg för att roa sig på ambassader i utlandet. Och Röda arméns organisation, som har skapats av Trotskij, förstås av honom, är lojal mot honom och under hans ledning det mäktigaste verktyg som någon revolutionär rörelse i världen någonsin varit i besittning av, invaderades och slets i stycken, och dess makt att försvara revolutionen försvagades, för att säkerställa att den aldrig kommer att försvara Trotskijs namn mot de som har beslutat sig för att krossa det.

Resolutionen om arbetardemokrati hade förklarat att ”partiet måste underlätta inflödet av nya grupper av industriarbetare, och att de upphöjs från kandidater till medlemmar”. Och i sitt brev om den nya kursen hade Trotskij också betonat detta behov. Byråkratin utnyttjade det som en möjlighet att i ett slag förändra partiets huvudsakliga sammansättning. Och istället för att ”underlätta att de upphöjdes” från kandidater (eller provmedlemmar) till fullödigt medlemskap, gav de dem omedelbart rätt att rösta på delegater till nästa partikongress. Samtidigt antog de en resolution att inga fler ”intellektuella” skulle släppas in. Och på våren vidtog de en ”utrensning” av partiet, i synnerhet inriktad på att utesluta intellektuella som i något avseende inte lyckades komma upp till ”leninistiska” normer. Det är helt uppenbart att alla dessa drastiska åtgärder, som genomfördes i all hast, och när paniken om Trotskijs påstådda angrepp på ”leninismen” var som störst, automatiskt ledde

2 Denna pamflett publicerades av Leningradsovjeten, för vilken Zinovjev är ordförande.

till att fullborda hans fienders kontroll över partiet. Man behöver inte ens tillskriva dem en medveten avsikt, även om det vore idioti att bortse från det. Det var den existerande apparaten som valde ut nya medlemmar och uteslöt gamla, och denna apparat var enligt eget erkännande redan ”farligt” byråkratiserad, och nu vida indoktrinerad i nödvändigheten att försvara ”leninismen” mot ”trotskismen”. Resultatet blev helt automatiskt en förändring av partiets sammansättning i riktning mot att stöda den befintliga apparaten och motståndet mot Trotskij.

Även om byråkratin inte hade gjort urvalet, så skulle själva det faktum att enormt antal arbetare från fabrikerna anslöt sig, och att ”intellektuella” just då uteslöts, oundvikligen stärka byråkratins grepp. Inte bara för att arbetare i sig är mer utsatta för organisatorisk ledning än intellektuella – i denna situation är deras grundläggande revolutionära styrka en svaghet – utan också på grund av det intellektuellt komplicerade knep de utsattes för. Av de citat jag har anfört är det helt uppenbart att bara personer som hade tid för kritiska studier, och även en del skolning i sådana studier, och med hjälp av ovanligt känslig intuition, kunde undgå att luras av den officiella apparaten. Det var de breda partimassornas, arbetare såväl som intellektuella, tillitsfulla kärlek till Trotskij som tvingade hans fiender att ta till denna förtals- och förfalskningskampanj. Men efter att på ett brutalt och skoningslöst sätt ha slutfört sin kampanj blev det automatiska resultatet att Trotskijs stöd förblev starkast i de delar av partiet som hade intellektuell fritid och vana vid kritiskt tänkande.

Jag lovade att berätta för läsaren om allt som riktades mot Trotskij under loppet av denna anstormning. Och detta är den sista punkten – att Trotskij, *efter att den var slut*, verkade vara en person som stöddes mer av de intellektuella än av arbetarna. Detta oundvikliga resultat av den demagogiska metod som han angreps med förvandlades till ett argument mot honom som ledare för en proletär revolution. Och detta argument stärktes av ett annat faktum, nämligen att hela den ryska allmänheten – inklusive de som skulle vilja hänga honom – beundrar Trotskij, och har samma ofrivilliga respekt för honom som de hade för Lenin. Alla älskar en hjälte, fastän striden fortsätter. Men samma ”proletära” skribenter som tusentals gånger lovordade Lenin för det faktum att hans fiender beundrade honom, drar fram detta faktum om Trotskij som bevis för att han egentligen tillhör borgarklassen.

Under hela denna affär var Trotskij tyst, utförde sitt arbete så gott hälsan och triumviratets vilja tillät honom, förberedde sin egen dokumentation av det förflutna, och studerade den ekonomiska situationen med sikte på en övergripande plan som kunde garantera revolutionens framtid. Men hans personliga popularitet, som fick stöd av det enkla faktum att han hade närmat sig ett revolutionärt problem med en marxistisk uppfattning och i Lenins anda, fortsatte att besvära hans fiender. De kände sig inte starka nog att avlägsna honom ur regeringen, och förde därför fram kravet att han skulle ”erkänna sina misstag”. Vid partikongressen i maj 1924 uttryckte Zinovjev offentligt detta ifrågasättande, och den allmänna känslan i partiet, och även bland Trotskijs vänner, var att han borde framträda och tala vid partikongressen. Många var av intrycket att hans sjukdom och hans följande bortovaro i Kaukasus var orsaken till att han inte personligen och polemiskt besvarade angreppen mot honom. Trotskij tvekade länge att tala vid kongressen. Det var tveklöst en av de mest perfekt ”förpackade” kongresser som någonsin har hållits i världshistorien. Och vad kunde han vinna på att återupprepa, och på nytt definiera, de klara tankar som den var orubbligt beslutsam att förvränga? Icke desto mindre böjde sig Trotskij för de allmänna kraven. Han handlade enligt Lenins

råd: ”Partiet lär sig att inte överdriva åsiktsskillnaderna.”[3] Han talade mycket sansat och återhållsamt, försäkrade åter att han var mot fraktionalism, och lojalt underkastade sig partiets disciplin, förklarade ännu en gång exakt vad han menade med de två generationerna och erinrade bara delegaterna om att faran för byråkratisering som han hade kämpat mot var allmänt erkänd, och att inträdet av 200.000 arbetare visserligen förbättrade partiets sociala sammansättning men inte undanröjde denna fara. Problemet med förhållandet mellan den ”den gamla, teoretiskt skolade, stålsatta generationen” som styr partiet, och de ”talrika unga”, hade bara blivit ”mycket viktigare och mer påträngande”.

Det var ett beundransvärt tal, tystlåtet, detaljerat och säkert. Men jag tror att det var en av de svåraste prövningarna i Trotskijs liv. Han klev upp i talarstolen med tecken på smärta i sitt ansikte och sin hållning som jag aldrig har sett tidigare. När det var slut var dessa tecken borta, och vid en festlighet på flygplatsen följande morgon strålade han som alltid av energi och hälsa och självsäkra skratt. Han var instinktivt mot att försöka säga något till kongressen, och det visade sig att han hade rätt. Partiledarna hade bestämt sig för att ”överdriva åsiktsskillnaderna”. Hans återhållsamhet och måttfullhet bara befriade dem. Inget av det han sa bemöttes eller besvarades, det blev ingen debatt om någon fråga. Det blev en perfekt uppvisning av den byråkratiska apparaten – en uppvisning som bevisade att allt det som Trotskij hade sagt var sant, men bara genom att automatiskt avfärda och förlöjliga det. Trotskij hade talat på morgonen, och hela långa dagen gick den ena lydiga delegaten efter den andra, en sorts representativ bukett från partiets alla delar, upp och gav sitt lilla ytliga bidrag, inte för att lösa de stora och verkliga frågor om partiets framtid som Trotskij hade tagit upp, utan för uppgiften att bekräfta och föreviga den karikatyr av Trotskij som de hade lärt sig utantill från Stalins, Zinovjevs, Kamenevs, Bucharins och deras kompanjoners skrifter.

Den övergripande linjen i deras anmärkningar var att Trotskijs tal hade varit obegripligt, tvetydigt, ”diplomatiskt” – Trotskij hade inte varit uppriktig. Med tanke på detta kan det vara av värde att citera hans inledande meningar:

> Jag vill här bara beröra ett begränsat antal av de frågor som återfinns i centralkommitténs redogörelse. Jag vill fästa er uppmärksamhet på de frågor som kongressen (eller en del av den, högst sannolikt hela kongressen) förväntar sig få belysta av mig, varvid jag – och jag tror att kongressen förstår mina motiv – vill undvika allt som kan spetsa till saken eller dra in personliga inslag i den, och allt som kan göra det besvärligt att undanröja de svårigheter partiet befinner sig i. När jag således inte berör en rad kontroversiella frågor till vilka mitt namn knutits på senare tid, så sker det – inte för att jag inte vill avlägga räkenskap inför partikongressen i vilken som helst fråga …

Inte en enda av de delegater som började kasta sig över Trotskijs tal för dess *obegriplighet* och *brist på uppriktighet*, inte en enda av dem antog, trots att de ägnade en hel dag åt en fråga som i huvudsak rörde Trotskijs personliga inställning, denna inbjudan att ställa en fråga till honom. Det är ett tillräckligt vittnesmål om hela föreställningens apparatkaraktär. De ville inte att han skulle svara på några frågor. De ville inte att han skulle ta upp ”personliga inslag” eller beröra någon av de ”kontroversiella frågor” som jag har skrivit om här.

Jag ska ge ett exempel på den intellektuella nivå som ”diskussionen” hölls på. När Trotskij tillkännagav sin lojalitet till partidisciplinen, gjorde han detta uttalande:

3 Se Bilaga 2.

> Till syvende och sist har partiet alltid rätt, eftersom partiet är det enda historiska verktyg som proletariatet har för att lösa sin uppgift. Jag har redan sagt att inget är lättare än att förklara att hela denna kritik, alla dessa förklaringar, varningar, protester har varit en enda stor villfarelse. Men kamrater, jag kan inte avge denna förklaring, för jag tänker inte på det sättet. Jag vet att man inte kan få rätt gentemot sitt parti. Rätt har man bara tillsammans med partiet och på partiets väg, ty historien har inte givit några andra vägar för att förverkliga den riktiga uppfattningen. Engelsmännen har ett historiskt talesätt: rätt eller orätt, men det är *mitt* land. Med ännu större historisk rätt kan vi säga: oavsett om partiet stundtals har orätt i enskilda, konkreta delfrågor, *är det mitt parti*.[4]

Oavsett vad man kan tycka om detta uttalande, och den hegelianskt marxistiska historiska filosofi som det har sina rötter i, så kan man förvisso inte få för sig att det tillskriver partiet en påvlig ofelbarhet för att lösa ”enskilda, konkreta delfrågor vid enskilda tillfällen”. Och ändå var det den innebörd som det gavs under hela diskussionen. Och tack vare främst Stalin och Zinovjev diskuterade hela det officiella Moskva i flera dagar efteråt på allvar frågan om det ryska kommunistpartiet är ofelbart! Så här sa Stalin – ni måste själv bedöma om det är skicklig oärlighet eller naiv dumhet:

> ”Partiet”, säger Trotskij, ”kan inte göra misstag.” Det är inte sant. Partiet göra ofta misstag. Iljitj lärde oss att lära upp partiledarna om deras egna misstag. Om partiet aldrig gjorde misstag, så fanns det inget att lära partiet…. Jag tror att den här sortens tillkännagivande från kamrat Trotskij är något av en komplimang, med något av ett försök att driva med oss – förvisso ett inte särskilt framgångsrikt försök.[5]

Och här är Zinovjev:

> Kamrat Stalin sa, och jag är naturligtvis helt överens med honom, att partiet kan göra misstag. Det är meningslöst att ge oss dessa sötsura komplimanger. Partiet behöver inte det. Kan ni tänka er att Vladimir Iljitj någonsin skulle kunna gå upp i talarstolen och säga att partiet inte kan göra misstag? ”En förändring!”, minns ni. Det var vad han sa vid en sovjetkongress. ”En förändring är vad man behöver. Om vi stannar, så kommer vi att misslyckas och gå i stöpet!” Det var vad han sa, och inte å ena sidan ”partiet har fel” och å den andra ”partiet kan inte göra misstag”. Där har ni svaret på frågan om partiet kan göra misstag![6]

Ska vi betrakta det här, detta högtidligt barnsliga nonsens – ”Stalin säger att partiet inte kan göra misstag, och jag är naturligtvis helt överens med honom” – som en allvarlig fundering från det internationella proletariatets ledares sida? När jag lyssnade på deras tal kunde jag för egen del inte tro att de hade så enfaldiga och ytliga hjärnor. Föreställningen vid den här kongressen var en fortsättning på den avsiktligt hänsynslösa kampanj som hade genomförts under vintern. Ibland beslutar sig ett gäng medelmåttiga rötägg för att göra världen till ett omöjligt ställe för mogna människor, för vilka sanning är sanning och viktiga saker är viktiga. Om ett gäng av dessa rötägg hade fått ner ändan i Lenins lediga stol, så skulle de bete sig mot Trotskij på ungefär samma sätt som dessa stora revolutionärer har betett sig.

Vad gäller de mindre delegaterna, så påminde deras föreställning mest om övningsuppgifter i en patriotisk amerikansk privatskola på Vapenstilleståndsdagen. Varje elevs originalitet, och på samma gång deras perfekta utbildning, visar sig i den skickliga variation på hur de alla säger samma sak,

---

4 Trotskij, Tal på den trettonde partikongressen, på marxistarkiv.se, s 8-9.
5 **Stenographic Report of the Thirteenth Congress**, s 245.
6 **Ibid**, s 261.

nämligen att de hatar tyskar och är lojala mot Stjärnbaneret. Det går inte att tänka sig en större motsats till hur Lenins partis enda arbete på alla sina kongresser var att på ett uppriktigt och enormt ärligt sätt ta itu med alla idéer angående revolutionens problem. Det hela var så uppenbart bara en iscensatt ceremoni för att stympa liket efter Trotskijs makt i partiapparaten, att Lenins hustru till sist krävde ordet och påminde delegaterna om att de inte diskuterade några praktiska frågor, och att det räckte att Trotskij hade tillkännagivit att han var mot fraktioner. Hon möttes av applådåskor som tydde på att delegaterna var trötta på sin egen föreställning, och efter att en hel dag hade ägnats åt denna ceremoni tog den slut sent på kvällen.

Men det var troligt att ”debatten” måste ”sammanfattas”. Och större delen av påföljande morgon ägnades åt att Stalin och Zinovjev sammanfattade den nu fullständigt fördomsfulla förfalskningen av Trotskijs ståndpunkt – de tal som jag har citerat ur. Stalin repeterade ”kamrat Trotskijs sex misstag” – nu minskade till fem, eftersom han ansåg det lämpligt att glömma bort ett av dem.[7] Och med Trotskijs lilla bok *Den nya kursen* i handen ryckte Zinovjev med sig delegaterna i en storm av föraktfull retorik – utan att missa en pik mot Lenins hustrus ”kristna socialism” för hennes inlägg från kvällen före[8] – och gjorde en rad påståenden, av vilka det följande är ett typexempel:

> I denna bok finns det ett helt kapital om fraktioner och grupper. Där sägs inte ”jag är för grupper och fraktioner”. Det sägs inte direkt, men det finns skrivet mellan raderna. Alla tolkade det så vid den tiden. Det är precis lika skickligt ”diplomatisk” artikel som gårdagens tal.

I vetskap om, att om någon hade tittat i Trotskijs bok, så skulle denne ha upptäckt att fraktioner fördömdes som en skadlig ”karikatyr” av det program som han förespråkade, och som en ”potentiell politisk fara”, och hittat bedyrandet att ”fraktionerna är ett gissel i nuvarande situation och att grupperingarna, även om de är tillfälliga, kan omvandlas till fraktioner” och uttalandet att ”partiet vill inte veta av fraktioner och kommer inte att tolerera dem” – i vetskap om detta faktum gick jag efter mötet ut i den närliggande enorma salen, som var fylld upp till fönstren av revolutionär litteratur som givits ut av varenda förlag i Ryssland, från Marx’ *Kapitalet* till minsta lilla pamflett av ambitiösa högskolelärare – och frågade efter ett exemplar av Trotskijs *Den nya kursen*, och upplystes om att den inte fanns tillgänglig. Förutom det exemplar som var i Zinovjevs ägo, såg jag inte ett enda exemplar av boken under hela denna föreställning, som antogs vara en diskussion av vuxna personer ”i Lenins anda” om de oändligt exakta och samvetsgranna tankar som den innehåller.

Det var bara några dagar innan denna kongress som Lenins hustru lade fram *Lenins testamente* inför centralkommittén,[9] hans brev, som han hade anvisat skulle läsas upp inför partikongressen, och som krävde att Stalin skulle avlägsnas från sin maktposition, varnade för att Zinovjevs och Kamenevs uppträdande i oktober inte var någon tillfällighet, och att Bucharin inte kunde tänka som en marxist, förklarade att Trotskijs brist bara var en överdriven självsäkerhet, att han är en hängiven revolutionär, och en enastående revolutionär bland dem. Lenins hustru krävde att brevet skulle läsas upp som Lenin beordrade. Det var en svår prövning för apparaten – för triumviratet – men det blev bara en kort stunds vacklan. Brevet låstes snabbt in i ett kassaskåp. Zinovjev avslutade kongressen med en välsignelse:

> Även om vi kanske inte har sett så klart, eller så djupt, eller så långt som Vladimir Iljitj kunde,

7 Se Bilaga 7.

8 En ursäkt inom parentes finns i den tryckta rapporten om Zinovjevs tal: ”Begreppet ”kristen socialism” användes av Vladimir Iljitj under liknande omständigheter.” (!)

9 Se kapitel 3, s 10.

> så kan ändå en sak sägas, nämligen att hela kongressen, som en man har inspirerats av en strävan att arbeta som om Vladimir Iljitj fanns bland oss.

Ni skulle förolämpa Vladimir Iljitjs anda mindre om ni dansade på hans lik än genom att censurera hans sista ord från hans parti, och trixa med simpla demagogiska knep mot de samvetsgranna tankarna från den man som han betecknade som den bäste av er.

Kapitel 10: Trotskijs personliga reaktion

Ni kanske undrar hur det var möjligt att besegra Trotskij med så uppenbara knep, och knuffa ner honom från hans upphöjda position och ta all makt från honom. En sak som delvis kan förklara detta är Trotskijs egen besynnerliga reaktion. Eftersom paniken skapades genom en kampanj med utstuderade och förledande vantolkningar av personer som partiet hade lärt sig lita på, så var det enda som kunde ha stoppat den en överlägsen uppriktighet från Trotskijs sida. Han skulle ha varit tvungen att hitta ett sätt att få fram hela sin verkligt varma och övertygande personlighet i ett genomtänkt svar på detta överlagda personliga angrepp. Han var tvungen att få hela partiet att känna att de kände honom personligen, och därmed själva kunde förneka det de fick höra. Men hans stolthet ledde honom i motsatt riktning. Eftersom artiklarna i *Pravda* inte var några svar på det han hade skrivit, utan en medveten förfalskning av det, så besvarade han inte dem alls. Han inte bara lät bli att besvara den enormt polemiska och smädande ström som fyllde Ryssland under halva vintern, utan han läste inte ens något av den. En gång frågade jag honom varför han inte tog alla dessa nummer av *Pravda*, drog sig tillbaka en vecka, och analyserade dem och skrev en fullständig och saklig förklaring av hela saken.

”Varför, det är inte ett resonemang, det är ett personligt angrepp”, sa han, ”jag kan inte svara på något sådant.” Och slog ut med armarna som om påståendet var helt självklart.

För mig föreföll det inte självklart, så jag fortsatte: ”Men du kan till exempel ta Stalins tal om *Kamrat Trotskijs sex misstag* …”

”Vad är det?”, frågade han och log åt mitt ansiktsuttryck. ”Jag har inte läst någonting av det där”, förklarade han.

Jag mumlade förvånat, och han slog ut med händerna igen med en gest som visar att något är helt självklart.

”Varför skulle jag läsa vad de skrev?”, sa han. ”De diskuterar inte något som jag sa. Det finns inga missförstånd.”

Det var så Trotskij talade med sina vänner. Men under anstormningens höjdpunkt var han sjuk i Kaukasus, och inte ens de få samtal han får tid för under sitt pressande arbete var möjliga. Och i de skrifter han publicerade vidhöll han en opersonlig värdighet och objektivitet som i normala tider skulle vara beundransvärd. Den självbehärskning och perfekta jämvikt som det visade var beundransvärd. Men som reaktion på ett angrepp var det omöjligt att förstå för vanligt folk. Det fick honom att verka otillgänglig och lite mystisk, och helt olik Lenin, som så ofta rensade luften med det enkla knepet att säga allt han tänkte.

Jag talade en gång om Trotskij med den man till vars familj han flyttade när han var 9 år, då han

flyttade hemifrån för att gå i skolan i Odessa. Och det första denne man sa som svar på mina frågor var: ”Vi visste egentligen inte vad Leo Davidovitj tänkte på – redan vid den åldern var han helt självständig.”

Jag har observerat samma egenskap under min bekantskap med Trotskij och upplever den som irriterande. Han har den sida av den sociala karaktären som består av att lyssna med välvillig uppmärksamhet när någon förklarar sig, men inte den sida som är att instinktivt förklara sig själv. Han är extremt öppenhjärtig – alldeles häpnadsväckande i det avseendet – men man måste ställa frågor till honom. Som jag har sagt var den mest talande delen av hans tal till partikongressen hans erbjudande att svara på ”vilken fråga som helst” som delegaterna kunde ställa. Och jag konstaterar att han upprepade detta förslag i brevet där han avgår från sin post i Röda armén. Han hade stannat kvar i Moskva trots att hans läkare hade beordrat honom att åka söderut, för att kunna ”besvara den ena eller andra frågan eller ge eventuella nödvändiga förklaringar”. Givetvis ombads han inte heller då att ge några förklaringar. Inget har varit mer värdefullt för hans fiender, och viktigare för deras framgång, än Trotskijs värdiga tystlåtenhet, hans brist på den oemotståndliga impuls som de flesta av oss har att förklara oss.

I den not i *Pravda* som jag redan har citerat,[1] sa Trotskij att han avstod från att besvara dessa personangrepp eftersom han ansåg att det var i partiets bästa intresse. Och i sitt avskedsbrev hävdade han att han fortfarande ansåg att ”hans tystnad hade varit rätt utifrån partiets allmänna intressen”. När jag tillskriver hans absoluta tystnad till hans temperament, så vill jag inte förneka att han kom fram till denna bedömning och agerade utifrån den. I så måtto som det rätta svaret på angreppet mot honom var att blottlägga de fakta som jag har slagit fast här, så vore det under rådande förhållanden[2] dessutom framfusigt att ifrågasätta hans bedömning. Det jag vill tillskriva till hans temperament är hans *absoluta* tystnad. En person som inte var stolt och hade starka impulser att uttrycka sig själv socialt, skulle inte ha agerat utifrån några stelbenta principer här. Han skulle ha hittat ett sätt att få partiet att känna hans personliga svar utan att bryta mot disciplinen eller bryta mot dess solidaritet inför världen. Det är i alla fall min åsikt. Och jag tror att Trotskij själv kunde ha hittat denna mer praktiska linje om han hade kunnat uppträda offentligt i början av anstormningen. Ingen kan säga hur mycket hans sjukdom spelade hans fiender i händerna. De räknade säkert medvetet med det när de inledde denna hänsynslösa kampanj.

Kapitel 11: Konfliktens innebörd

Men det är inte Trotskijs personlighet, eller hans sjukdom, eller någon annan personlig olycka[1] som

2 ”Omständigheterna med kapitalistisk inringning”, för att använda Trotskijs egna ord i ett annat sammanhang. Varken Trotskijs tystnad eller tystnaden från många starka och modiga män och kvinnor i partiet som delar hans uppfattning, kan givetvis inte förstås fullt ut utom i ljuset av detta avgörande faktum.

1 Se kapitel 9.

1 Väldigt många marxister kommer att betrakta hela min bok som alltför personlig. De kommer att tycka att jag intresserar mig för personers moraliska karaktär istället för revolutionens öde, och tyvärr kommer de borgerliga recensenterna att stöda denna uppfattning. I själva verket bryr jag mig inte särskilt mycket om moralisk indignation. Jag skulle med glädje ha låtit myten att alla bolsjevikpartiets ledare är ”supermänniskor” dö en naturlig död. Den fyllde en gång i tiden en funktion. Mitt skäl till att så grundligt visa, och så ofta upprepa, att angreppet på Trotskij var och är oärligt är inte för att jag tror att det är frågans innersta väsen, utan för att läsare i väst inte har möjlighet att komma fram till det allra väsentligaste *om de inte känner till detta*. På grund av partiets och internationalens disciplin, och behovet av revolutionär solidaritet i Ryssland, har byråkratin kontroll över all nyhetsrapportering om denna dispyt, och de utnyttjar de marxistiska teorierna som vapen under en personlig strid. Det enda sättet att

till syvende och sist förklara att denna anstormning lyckades, utan den dynamiska situationen i partiet. Diskussionen om partibyråkratin och behovet av en ny kurs var inte någon akademisk diskussion. Det var ett angrepp på en existerande makt. Om man verkligen hade genomfört programmet för arbetardemokrati, så skulle det ha inneburit en avsevärd minskning av många tusen mycket mäktiga ämbetsmäns despotiska makt. Detta ämbetsmannaorgan har inte bara det politiska utan också ekonomiska herraväldet på mer än en sjättedel av jordens yta. Det faktum att ämbetsmännen är knutna till en regim av personlig makt minskar inte deras naturliga mänskliga självtillräcklighet, eller deras instinktiva motstånd mot alla angrepp på dem. Jag är inte riktigt säker, men denna ”sovjetiska aristokrati” är mer mån om sin makt än aristokratier vars makt har en militär grund. Resolutionen om arbetardemokrati var ett angrepp på denna makt, och det vore en naturlig, primitiv instinkt hos partiets hela byråkrati, att efter att ha antagit den ”i princip” inte låta den genomföras i praktiken.

Alla visste att Trotskij var den enda mycket mäktiga personen *inom denna byråkrati* som drev på för resolutionen. Man skulle kunna säga att Trotskij var den enda stora sovjetiska aristokraten som såg aristokratins ökande stelbenthet som en grundläggande fara för revolutionen. Därför fick Trotskij ända från början de omedvetna instinkterna hos organisationens män mot sig, oavsett vad som fanns i de olika enskilda individernas medvetande.

Dessutom krävde Trotskij envist att den enda lilla garantin för denna aristokrati *ständiga herravälde* skulle avskaffas. Den garantin är tanken om ”gammalbolsjevikernas”, och ”gammalbolsjevikernas” vänners, och ”gammalbolsjevikernas” vänners helighet, och heligheten hos personer som har fått en aning helighet genom ”gammalbolsjevikernas” handpåläggning. Jag överdriver lite, men det faktum som jag överdriver är av stor vikt. Som marxister är vi vana att förklara den upphöjdhet som tillskrivs familjer med ett heroiskt förflutet som ideologi. Den verkliga basen till deras upphöjdhet, förklarar vi, är ekonomisk. I det ryska kommunistpartiet är situationen den omvända. Det finns ingen ekonomisk bas för upphöjdheten.[2] *Ideologin är det enda som finns*, och det enorma värdet hos det heroiska förflutna försvaras följaktligen med överdrivet våld.

Under vanliga omständigheter är det inte kätteri att säga att en ny generation växer upp, och att säga att en gammalbolsjevik inte i sig själv, och bara i kraft av sin ålder, är en perfekt bolsjevik är inte något brott. Dessa två uttalanden är lika lite ämne för tvivel som datum i kalendern. Men det är otrevligt att påminna 18.000 revolutionära ämbetsmän, där hos många[3] en överordnad kasts vanor

---

komma fram till de *fakta* som intresserar en marxist är att avslöja denna oärliga användning av marxistiska *teorier.*

2 Det finns förvisso ekonomiska arvoden och speciella privilegier som ökar värdet av att ha poster inom organisationen. De är små jämfört med de privilegier och ersättningar som överklasserna i det borgerliga samhället har, men de är ingalunda obetydliga. Att förlora dem utgör en ganska tragisk förändring i en människas personliga liv. De spelar därför en enorm roll för att förklara det som har hänt i Ryssland. Men faktum kvarstår att de inte är en grund till upphöjdhet utan ett privilegium som tillfaller den. De ägs inte.

3 Gör inte misstaget att tro att alla dessa ämbetsmän byråkratiserades, eller att alla gammalbolsjeviker är mot Trotskij, eller något sådant. Jag pekar bara på den mest primitiva och överhuvudtaget egoistiska kraft som var inblandad under anstormningen mot honom. Trotskij förklarade själv att en ”överväldigande majoritet” av dessa partiarbetare inte var byråkratiskt förfallna. Tusentals av dem var för honom, och är det fortfarande i hemlighet. Och å andra sidan är tusentals av dem inte mot honom av egoistiska motiv, utan just för att de vill offra allt för ”leninismen”. I en stämning som är lika heroisk som den är okritisk har de offrat sin kärlek för Trotskij till ”leninismen”, och de håller med alla krafter fast vid partiet som sin förebild och att ”vara opersonlig”. Inte bara i Ryssland utan i hela internationalen, kan det starkaste argument som stöder triumviratet sammanfattas i detta falska antagande: ”Leninismen är ett svårt ämne. Det är inte svårt att följa Trotskij. Därför kan det [inte] vara leninism.” (I engelska originalet saknas ”inte” inom hakparenteserna, men då blir meningen obegriplig – öa.)

börjar stelna till, om att en revolutionär aristokrati *inte är ärftlig*. Och att säga till dem rakt ut att de inte är bättre än någon annan, *om de inte verkligen är det* – det är våldsamt störande. Det är i själva verket revolutionärt. Under diskussionen sa någon att partiet behövde reformer men att Trotskij ville ha en revolution. Det stämmer inte, ty Trotskij angrep denna tendens i tid för att stoppa den med enbart en kursförändring. Men i den mån en byråkratisk aristokrati faktiskt konsoliderar sig i kommunistpartiet, så stämmer det att Trotskijs ståndpunkt mot den är revolutionär. Och ståndpunkten hos de som vägrar medge det är en kontrarevolutionär ståndpunkt. Och Trotskijs krav att partiet, efter att ha erkänt detta tillstånd och antagit ett program för att bota det, på ett drastiskt sätt ska omsätta detta program i praktiken, är bolsjevikiskt. Och hans fienders inställning, som efter att ha antagit ett revolutionärt program utnyttjade alla tänkbara känslomässigt retoriska och akademiskt resonerande knep för att undvika att genomföra det är mensjevikisk. Det faktum att dessa psykologiska tendenser har ett begränsat ekonomiskt uttryck i partiet gör inte deras avgränsning mindre uppenbar. Trotskijs brev om den nya kursen är ett bolsjevikiskt förhållningssätt till frågan om att med hjälp av ett program för arbetardemokrati förekomma en fortsatt tillväxt och konsolidering av en spirande byråkratisk kast. Om man börjar med denna definition kommer man att upptäcka att det är lättare att förstå varför partiets organisation så enkelt råkade i panik mot Trotskij.

Men det finns inget tvivel om att Zinovjevs agitation ledde till att en annan instinktiv reaktion än byråkratiskt egenintresse bidrog till paniken, och det är rädsla. Om man inte har sett Lenin eller har läst hans böcker, har man ingen möjlighet att föreställa sig den mannens viljestyrka och intellektuella auktoritet. Det var ett fenomen som Niagarafallen, som även de allra starkaste bara kunde stå bredvid och betrakta. Lenin tog hela ansvaret för att ha revolutionerat det ryska tsardömet, och de andra hjälpte honom troget och intelligent, som ett barn hjälper sin far. Det är bara ett extremt sätt att uttrycka det. Och när Lenin var borta stod partiet inte bara där med den visdom han hade lärt dem, utan också ansvarslösheten, det barnsliga beroendet av hans vilja och bedömningar. Plötsligt stod en stor familj av föräldralösa barn med en sjättedel av jordklotet i sina händer, med resten av världen mot sig, och ingen träning i konsten att hantera stora problem självständigt och med en känsla av att ha det yttersta ansvaret för att lösa dem. Och deras sinnesstämning var överdriven försiktighet, vilket bevisas av Zinovjevs plötsliga och överraskande befordran. Zinovjev är en ökänt lättskrämd man, och har av detta skäl aldrig varit någon populär bolsjevik. Och under perioden efter Lenins bortgång hade han hypnotiskt monotont höjt ett varningens finger. I praktiskt taget varje tal han höll och artikel han skrev, har han upprepat dessa ord: ”Vi måste vara försiktiga”, ”Vi måste vara ytterst försiktiga”, ”I och med att Vladimir Iljitj inte längre finns bland oss, måste vi vara försiktigare än någonsin förut”. Att vi måste vara beslutsamma, att vi måste vara starka, att vi måste vara hängivna, att vi måste vara både flexibla och bestämda, ärliga och sluga, att vi måste vara kreativa, att vi måste hälsa varje nytt faktum med en ny idé, att vi måste vara i ett tillstånd av tillväxt och permanent revolution – dessa fakta, som är lika uppenbara om det arbete Lenin utförde ska bli utfört, verkar kort sagt aldrig ha fallit Zinovjev in. Och ändå har hans retorik stadigt ökat i värde under det senaste året, tills dess att han från att ha varit den minst inflytelserika ledaren nästan har blivit partiets språkrör. Det är tillräckligt bevis för att partiets sinnesstämning efter Lenins död är långtifrån stämningarna då det grep makten i oktober. Det är en sinnesstämning av lättskrämdhet. Och som så ofta döljer denna försagdhet sig för sig själv med hjälp av överdriven djärvhet mot något annat. Själva tygellösheten och den absurda oförskämdheten i det plötsliga angreppet på den enda stora revolutionären bland dem ger många av dessa fega kommunister en känsla av att de är

mycket djärva och skoningslösa och revolutionära – mycket bolsjevikiska.

I en revolutionär situation skulle bolsjevikerna ha kastat av sig detta ledarskap och med en enda åtbörd vänt sig till Trotskij. Och i en stund av akut fara skulle de ha gjort samma sak. Om Ryssland skulle invaderas av en kapitalistisk armé skulle Trotskij inom en månad stå i ledningen för det revolutionära proletariatet. Men i en stämning av enbart passiv försagdhet vänder sig ingen till Trotskij för ledning. Trotskijs liv är en förteckning över aggressivt personligt fysiskt och moraliskt mod som är oöverträffat i den revolutionära historien. Trotskij är dessutom det enda barnet i denna familj av föräldralösa barn som alltid tänkte och handlade oberoende av fadern. Han växte upp och mognade utanför familjen, under motstånd mot den. Han gick med i Lenins parti som en vuxen man, och av rent intellektuell övertygelse. Och han slutade aldrig att tänka kreativt och lägga fram självständiga planer för att främja revolutionen, planer som han utarbetade fullständigt och för vilka han var beredd att ta ansvaret. Han är nu redo att tackla frågan om att föra revolutionen framåt, och inte bara hålla kvar den där den är. Han älskar framtiden istället för att frukta den. Och i motsats till de ständiga rop om försiktighet som Zinovjev uttrycker, har han ända sedan Lenin dog uttryckt en mans fullkomligt revolutionära vilja.

> Vid vändpunkterna krävs, som påpekats på många möten, ett stort mått av försiktighet, men det krävs också fasthet och beslutsamhet. Varje tveksamhet och vaghet vore vid detta tillfälle detsamma som den värsta oförsiktighet.

Det är en mening ur hans brev om den nya kursen, som verkligen skiljer Trotskijs inställning från inställningen i organisationen i sin helhet. På basis av den kunde de angripa honom öppet. ”Jag älskar Trotskij, men jag är rädd för honom”, sjöng partipoeten Demyan Bedny.[4] Och det antogs beteckna Trotskijs svaghet. Det betecknar Demyan Bednyjs och det ryska kommunistpartiets svaghet, berövade Lenin och oroade av Zinovjev. Trotskij är en stor och djärv revolutionär, och ändå är han *inte Lenin*. Och tillsammans hjälper dessa två fakta till att förklara varför det, under den ängsliga stämning som uppstod efter Lenins död, var så lätt att förvandla Trotskij till något att frukta.

En annan sak särskiljer Trotskijs inställning och gör honom sårbar för demagogiska angrepp. Och det är att han verkligen baserar sig på Lenins svåra och upphöjda visdom. Han ”tänker dialektiskt”, för att använda det marxistiska uttrycket. Han tänker med en medvetenhet om att världen är en process, och att den praktiska vetenskapen består av att tillämpa riktiga teorier vid rätt konkret tidpunkt under denna process. Det består inte av att lära sig en rad *på ett abstrakt sätt* riktiga teser utantill, och sedan dra automatiska och allmänna slutsatser från dem. Detta sätt att tänka var mycket tydligt under Trotskijs diskussion om fraktioner i förhållande till programmet om arbetardemokrati. Han försökte med oändligt tålamod förklara att det inte var frågan om att välja mellan dessa två principer, utan om att inse den rätta ordningen för att tillämpa dem – ”i den nuvarande situationen i vårt parti, under den givna epoken, det aktuella ögonblicket”. Principen om *inga fraktioner* utnyttjas av byråkratin för att tysta den fria diskussion som utgör partiets livskraft. Och den främsta faran för tillfället är inte fraktioner, utan byråkratismen som förstör partiets livskraft och *orsakar* fraktioner. Det är ett utmärkt – om än ytterst försiktigt – exempel på det ”dialektiska” förhållningssätt till verkligheten som var hemligheten bakom Lenins politiska storhet. Det är ett exempel på hur ett perfekt flexibelt intellekt förenas med en omedgörlig vilja, som *var* Lenins storhet. Men det är

4 **Pravda**, 11 januari 1924.

uppenbart att den sortens tänkande kräver en förtroendefull atmosfär. Även Hegel, som var den som låg bakom tanken på ”dialektiskt tänkande”, hade lite svårt att skilja det från spetsfundigheter. Och Trotskijs fiender behövde bara behandla principen om ”inga fraktioner” som en *abstrakt* lag, en leninistisk *dogm*, och förkunna att Trotskij egentligen förespråkade fraktioner ”mellan raderna”, vilket Zinovjev gjorde, eller att han ”*hade* förespråkat dem” under kommitténs privata möten, som Stalin gjorde, för att få Trotskijs visdomar att se ut som spetsfundigheter. Själva hans trohet mot Lenins metod gjorde honom sårbar för deras grova och oärliga angrepp.

Likheten mellan Trotskijs och Lenins tänkande understryks av det faktum, att medan triumviratet angriper honom för att vara en förklädd mensjevik, angriper mensjevikerna honom för att inte ha modet att vara mensjevik.

”Han har inte begagnat sig av en enda möjlighet”, säger deras ledare, Dan, i *Sotzialistitjeskij Vjestnik*, nr 22-23 (Berlin), ”att formulera klara och tydliga *politiska slutsatser* av sin kritik av Zinovjevs linje, och han har inte missat en enda möjlighet att rikta lömska slag mot sina motståndare, framhäva sin egen personlighet, pryda sig med påfågelfjädrar av sanslöst ärkerevolutionärt och blodtörstigt tal.”

Kort sagt använder Trotskij begreppet ”demokrati” i en konkret situation, med en noga definierad konkret innebörd, vid en konkret tidpunkt, för att möta och lösa ett konkret problem, och både demokratins och anti-demokratins *abstrakta dogmatiker* hoppar på honom med samma bitterhet och samma dumma oförståelse. Lenin befann sig alltid i denna position. Hans typiska politiska inställning var att befinna sig i samklang med den konkreta verkligheten, medan två sorters abstrakta dogmatiker som intog bestämda ståndpunkter på ömse sidor om honom ylade.

Inte många personer i Ryssland förstår verkligen Lenins intellektuella metod. Vi har Lenins egna ord att Bucharin inte förstår den.[5] Zinovjev har visat att han inte förstår den genom att tillkännage: ”Endast leninismen, som Lenin och hans medarbetare – det gamla bolsjevikiska gardet – har skapat som den proletära revolutionens teori, kan ersätta Lenin”![6] Rykov har visat att han inte förstår den genom att säga att ”vi inte kommer att göra några förändringar av leninismen”. Ingen som förstår Lenins tankemetod, skulle kunna säga att en teori kommer att ta hans plats. Ingen som förstår den *roll* som förändring spelade i Lenins tankemetod skulle kunna säga att vi inte kommer att göra några förändringar av leninismen. Lenins plats kan bara tas av levande intellekt som förstår denna metod, och är lika befriade från dogmatiska och abstrakta formuleringar och fasta punkter som Lenins tänkande var. Och det är vad Trotskij förstår.

> I själva verket gäller det att, för varje ny uppgift, vid varje ny vändpunkt, avstå från att söka i traditionen efter obefintliga svar, utan att använda sig av partiets hela erfarenhet för att själv hitta en i situationen lämplig ny lösning och härigenom berika traditionen. Man kan t.o.m. säga att leninismen består i att inte blicka bakåt, att inte låta sig bindas av förgångna skeenden, av referenser och citat av ren form… Och om det finns någonting som kan tänkas innebära ett dödligt slag för partiets andliga liv och ungdomens skolning i den marxistiska läran, så är det just leninismens förvandling från en metod som för sin tillämpning kräver initiativ, kritiskt tänkande, ideologiskt mod till en katekes som endast kräver en gång för alla utsedda uttolkare.[7]

Om man vet lite om den mänskliga naturen, så vet man att Trotskij här har tagit på sig en storslagen

5 Se kapitel 3.
6 Kominterns femte kongress 1924, på marxistarkiv.se, s 78.
7 Trotskij, ”Tradition och revolutionär politik”, i Den nya kursen, s 23.

uppgift. Han har tagit på sig att hålla liv i Lenins tänkande efter att dennes hjärna är död och balsamerad. Och människorasens alla gamla religiösa, teologiska, metafysiska, absolutistiska, helgonförklarande, pedantiska och dogmatiskt akademiska vanor är mot honom. Bara någon som har lurats av dessa vanor kan undgå att i denna fanatiska panik mot Trotskij upptäcka inledningen av en förvandling av bolsjevismen från en vetenskap till en religion. Det ryska kommunistpartiet är på väg att gå från att vara det bästa historiska exemplet på en rent praktisk idealistisk organisation till att bli en politisk kyrka. Från att vara en organisation vars värde var relativt, och vars lagar rättfärdigades av sitt syfte, till att bli en organisation vars värde är absolut och vars lagar är självrättfärdigade. Man kan övertyga sig om detta under ett en halv minut långt samtal med varje ordentligt indoktrinerad ”antitrotskist” på gatorna i Moskva. Trotskij angrep inte bara början till en officiell kast, utan också början till ett prästerskap.

Kapitel 12: Verkliga ekonomiska motsättningar

Nu är min marxistiska läsare trött på all personlig och politisk historia, som inte har något med de rådande ekonomiska strömningarna i Rysslands liv att göra. Jag har medvetet skjutit upp att nämna de ekonomiska motsättningarna mellan Trotskij och byråkratin – vissa mindre eftersom de inte var tillräckligt viktiga, och de större eftersom de är viktigare än något annat. Frågan om ”varuintervention” – att regeringen köper utländska varor för att förse bönderna med industrivaror till nedsatta priser – är ett exempel på smärre ekonomiska frågor som restes samtidigt som frågan om arbetardemokrati. Trotskij och större delen av ”oppositionen” förespråkade denna åtgärd, och den fördömdes tillsammans med allt annat de förespråkade som en ”småborgerlig avvikelse”. I sitt tal till partikongressen svarade Trotskij på detta fördömande: ”Kamrater, låt oss vänta lite med dessa frågor, låt oss vänta lite … I den mån det här föreligger meningsskiljaktigheter, så är de av praktisk, empirisk karaktär.” Och nu, åtta månader senare, har Rykov tillkännagivit att denna politik, som förra året har antagits i mindre omfattning, kommer att utvidgas i år, och att ”om industrin inte utvecklas snabbt nog, måste vi fundera på att under en viss tid införa en del utländska varor … Frågan studeras.”[1] Kort sagt bestod Trotskijs ”avvikelse” här av att han snabbare begrep frågans praktiska verklighet. Det är absurt att försöka döma ena sidan för att ”avvika” på grund av dessa praktiska meningsskiljaktigheter, som givetvis är oavbrutna och oundvikliga.

Men det har förekommit tre viktiga meningsmotsättningar om ekonomiska frågor mellan Trotskij och triumviratet – tre motsättningar som är grundläggande nog för att rättfärdiga att ställa frågan om de är en avvikelse mot den revolutionära marxismen. Den första handlade om behovet av en samlad organisering och systematisk planering av den socialistiska industrin. Jag har redan sagt att Lenin efter en del invändningar antog huvudinnehållet i den förändring som Trotskij krävde i denna fråga. Partiets tolfte kongress (april, 1923) antog en resolution i linje med deras åsikter. Men Trotskij inte bara hindrades från att delta i att förverkliga denna resolution – inga verkliga åtgärder vidtogs heller för att förverkliga den. En aggressiv kommunistisk avsikt hade uttryckts, men politiken att ”hanka sig fram” fortsatte att råda. Och utöver att kräva en ny kurs till arbetardemokrati krävde Trotskijs brev till centralkommittén i oktober 1923 att den tolfte kongressens resolution verkligen genomförs.

1 Tal vid den senaste fackföreningskongressen.

Han skrev:

> Före kongressen påpekade jag för centralkommittén den stora risken att våra industriproblem skulle framställas i abstrakt agitatorisk form inför kongressen, medan uppgiften är att kräva att partiets uppmärksamhet och vilja ska riktas mot konkreta livsproblem, med målet att sänka priset på statliga produkter.

I själva verket, fortsatte han, har det statliga planeringsdepartementet gått ännu längre bakåt sedan den tolfte kongressen.

> I ännu högre grad än innan kongressen tas besluten om de viktigaste industriproblemen i politbyrån, i all hast, utan preliminära förberedelser, och utan deras planerade samband.

Att Trotskijs uttalanden var sanna erkände alla de andra medlemmarna i politbyrån i resolutionen om arbetardemokrati, som krävde att det statliga planeringsdepartementet skulle få ”den verkliga ställning som den tilldelades i den tolfte kongressens resolution”.

Kort sagt liknade oenigheten om denna ekonomiska fråga psykologiskt oenigheten om arbetardemokrati. Trotskij krävde att det revolutionära leninistiska program som hade antagits *verkligen skulle tillämpas*. Hans motståndare hade antagit programmet på ett ”abstrakt agitatoriskt” sätt, och var nöjda med att låta det verkliga sakernas tillstånd glida iväg i rakt motsatt riktning. Nu har programmet omsatts i praktiken, och planeringsdepartementets makt är den sovjetiska politikens mest slående och förhoppningsfulla drag. Att anklaga Trotskij för en ”högeravvikelse” i denna fråga är uppenbarligen absurt.

Att den härskande gruppen är skyldig till en högeravvikelse visar sig ännu tydligare i den andra grundläggande tvistefrågan mellan dem – frågan om att återinföra den gamla tsaristiska politiken att finansiera regeringen med hjälp av ett monopol på tillverkning och försäljning av vodka. Denna plan hade för längesedan föreslagits av Zinovjev och Lenin hade gått mot den. Den återupplivades när Lenin blev sjuk, och skulle ha antagits av den härskande gruppen om inte Trotskij och Rakovskij hade protesterat våldsamt mot den. I sitt brev till centralkommittén påminde Trotskij också dem om denna incident. Han beskriver det som ”ett försök att basera vår budget på försäljning av vodka – det vill säga göra arbetarregeringens inkomster oberoende av konstruktiv varuproduktion”. Och han konstaterar också något som jag anbefaller läsaren att eftertänksamt uppmärksamma:

> Utan tvivel finns det ett inre samband mellan vår sekreterarorganisations självtillräckliga natur, som blir alltmer självständig från partiet, och försöket att skapa en budget som är så självständig som möjligt från hur partiets kollektiva konstruktiva arbete lyckas eller misslyckas.

Den ”förödande plan” som Lenin fördömde, och Trotskij och Rakovskij kämpade mot så länge triumviratet fruktade deras makt, har till slut antagits – Trotskij och Lenins hustru gick mot den i centralkommittén – och den revolutionära regeringen finansierar sig nu med den tsaristiska metoden, med (åtminstone för tillfället) skillnaden att vodkans styrka skiljer sig med 10%. Med andra ord har den revolutionära regeringen gjort sitt liv beroende av att en urgammal verksamhet för att få det ryska folket att leva sedeslöst ska utvecklas framgångsrikt. Trotskijs politik var att göra den beroende av att skola detta folk i en konstruktiv socialistisk industris verksamhet. Om Trotskij är antileninist här, så är leninismen något som föddes efter att Lenin dog.

Som för att göra kontrasten mot Lenin ännu mer iögonfallande har byråkratin offentligt ”förklarat” denna reaktionära åtgärd – som antagits av rent ekonomiska skäl – på olika ideologiska grundvalar så långt bort som möjligt från ekonomin. Bönderna gör dåligt hembränt, de får det bättre med bra alkohol, marxismen borde inte vara ”moralistisk”, etc., skäl som är helt ovidkommande för frågan om ett *regeringsmonopol* på tillverkning och försäljning av vodka. När Lenin tog ett steg tillbaka på vägen till kommunism, sa han att han gjorde det, och han sa exakt varför.

Den tredje ekonomiska meningsmotsättningen mellan Trotskij och den härskande gruppen handlade om den internationella kapitalismens nuvarande tillstånd och världsrevolutionens framtidsutsikter. Trotskij förklarade förra sommaren att världsrevolutionen befinner sig i en tillfällig nedgång, och att ett centralt faktum just nu är att Europa domineras av det amerikanska kapitalet. ”Amerika”, sa han,”har satt Europa på svältkur.” Frågan om revolutionens framtidsutsikter borde därför inte ställas så här: ”Hur starka är socialdemokraterna?” Utan så här: ”Hur stor är chansen att det amerikanska kapitalet kommer att lyckas stöda den nya regimen med hjälp av sin snåla finansiering av Europa?”

Även här har byråkratin efter 6 månader i allt väsentligt kommit fram till hans uppfattning – därtill tvingade av själva ansamlingen av fakta framför dem. Men deras första reaktion var att förneka dessa fakta, eller vackla och ha förbehåll, och undvika ett verkligt beslut tills de gradvis gled över till en ståndpunkt som var liktydigt med att förneka dem. Efter en månads funderingar besvarade Stalin Trotskijs uttalanden i en artikel som varenda dag sedan dess har visat sig vara felaktig. Enligt Stalin var det ingen nedgång för den revolutionära vågen. Den avgörande striden återstod. Det amerikanska kapitalet ingripande i Europa hade ”inte löst någon av de gamla motsättningarna i Europa, utan bara kompletterat dem med nya motsättningar, motsättningarna mellan Europa och Amerika” (vad det nu kan betyda).

> Vi måste [sa han] betrakta den revolutionära delens avgörande seger i de tyska, franska och ryska kommunistiska partierna [Det vill säga – åtminstone om vi talar om Frankrike och Ryssland – Stalins och Zinovjevs seger över Trotskij.] som ett av de säkraste tecknen på ”den demokratiska pacifistiska regimens” bräcklighet, ett av de mest otvetydiga symptomen på att denna regim inte är något annat än skum på ytan från djupa revolutionära processer som äger rum i arbetarklassens bröst …

Det var så här triumviratet övertygade, eller halvt övertygade, sig själv om att det skedde en allmän ”förstärkning av de revolutionära delarna av arbetarrörelsen”, precis när det ägde rum en försvagning av dessa delar. Lojalt mot denna övertygelse beskrev de kommunisternas situation i Tyskland som en ”seger”, trots att partiets medlemsantal hade minskat från 350.000 till 150.000, och nedgången fortsatte.[2]

Det är inte svårt att se sambandet mellan dessa tre exempel på verkliga meningsmotsättningar mellan Trotskij och triumviratet. Bakom allihop står den konflikt som Trotskij pekade på i det just citerade stycket, mellan den ”abstrakt agitatoriska” inställningen och inställningen hos en marxistisk ledare som är upptagen med revolutionens ”konkreta livsproblem”. Trotskij kräver att partiet på ett aggressivt sätt ska ta itu med det kommunistiska uppbyggnadsarbetet i Ryssland samtidigt som det väntar på, och förbereder sig för, den verkliga utvecklingen av revolutioner på andra ställen. Triumviratet är nöjda med att ha makten i Ryssland – och det på en skatteteknisk grund som utarbetats av tsarerna – samtidigt som de tillfredsställer sin revolutionära läggning och yrkesvanor med abstrakt

2 Siffror från november 1924.

agitatoriska gester i internationalen.[3]

Lenin utplånade utopismen ur socialismens praktik, precis som Marx utplånade den ur teorin. Istället för en abstrakt idealistisk agitator gav han oss en konkret realistisk ledare. Om läsaren går tillbaka till de dagar då Lenins karaktär och inställning först började gå upp för rörelsen i väst, så kommer denne att minnas att det var företeelsens viktigaste egenskap. Och i detta var Trotskij absolut ett med Lenin. Frågan om att anlita borgerliga specialister, att studera Taylorsystemet, att använda de tsaristiska generalerna, frågan om terror, om kooperativens nya roll – alla dessa frågor om realistiska praktiska tekniker som Lenin tvingades banka in i skallen på så många av sina anhängare med en slägga, var lika naturliga för Trotskijs tänkande som de var för hans. Under dessa verkliga dispyter med Trotskij representerar triumviratet ett delvis felsteg från Lenins konkret praktiska realism – och den ärlighet som är en oumbärlig del av den – ett felsteg till det gamla diffusa talet, känslomässigt självbedrägeri, att skilja teorin från praktiken, den *praktiska utopismen* från tiden före Lenin.

Kapitel 13: Bondefrågan

Det oundvikliga resultatet av denna motsättning mellan Trotskij och byråkratin – ur den filosofiska marxismens synvinkel kanske dess innersta väsen – är meningsskiljaktigheten om en grundläggande ekonomisk fråga, bondefrågan. Det är ännu så länge inte en konkret meningsmotsättning, men det är en skillnad i inställning som hela tiden blir allt tydligare. Jag tror att den kan definieras genom att säga att Trotskij behandlar den senaste eftergiften till bönderna – att ha överlämnat ledningen över landsbygdssovjeterna till dem – som ändamålsenlig, en nödvändighet som bör beklagas. Det är ett nödvändigt steg längs den proletära revolutionens väg. Han är beredd att ta ett sådant steg, och ännu fler sådana, om det blir nödvändigt för att rädda revolutionen, men först efter att ha gjort allt för att möta böndernas krav genom att utveckla och organisera och öka takten i de industrier som producerar de varor de behöver. Triumviratet erkänner å andra sidan inte att dessa eftergifter till bönderna är en avvikelse från marxismen, och från den väg som Lenin skisserade för den proletära revolutionen. I och med antagandet av den nya ekonomiska politiken slutade Lenin att fokusera partiet på fattigbönderna, han medgav behovet att stöda ”mellanbönderna”. Partiledarna har nu inrättat en ny kategori mellan ”mellanbönderna” och ”kulakerna”, och gett dem ett namn som kan översättas som ”progressiva lantbrukare”. Bolsjevikpartiet, som började sitt liv med parollen ”För in klasskampen på landsbygden”, stöder nu officiellt de progressiva lantbrukarna. Och istället för att behandla det som en *eftergift från sin politik* behandlar partiledarna det som en politik. De kallar det ”leninism” och anklagar Trotskij, som hela tiden envist har krävt att man ska försöka undvika behovet av den med hjälp av en mer aggressiv och systematisk organisering av industrin, för en ”avvikelse från Lenin” i bondefrågan. De säger att Trotskij ”underskattar bönderna”.

Det är osannolikt att Trotskij, som organiserade bönderna i Röda armén – och han är den enda marxisten i världen som någonsin har organiserat bönder – skulle underskatta dem. Att han inte underskattar dem visar sig i det faktum att han förespråkade de grundläggande eftergifter till

3 Kontrarevolutionens mest skarpsinniga hjärnor förstår instinktivt var deras förhoppningar finns i Ryssland. ”I den europeiska civilisationens intressen”, säger Londontidningen **Morning Post** (20 januari, 1925), ”är det kanske tillfredsställande att äntligen definitivt få höra att triumviratet har segrat. Ty i de djävulska egenskaper som lockar människor till fördärv är Trotskij … oändligt överlägsen de män som har … ersatt honom.”

bönderna som den Nya ekonomiska politiken innebär ett helt år innan Lenin insåg behovet att göra dem. Han kunde göra det just på grund av sin omedelbara och realistiska kunskap om bönderna. Enligt Lenins eget vittnesmål är påståendet att Trotskij avvek från Lenin i bondefrågan en lögn. Och det finns inget bättre sätt att avfärda den än att citera detta stycke som han tog med i *Pravda* den 15 februari 1919:

> … kamrat Trotskij [säger] att ryktena om motsättningar mellan honom och mig är en fruktansvärd och föraktlig lögn, som spridits ut av godsägarna och kapitalisterna och deras medvetna eller omedvetna lakejer. Jag för min del bekräftar fullkomligt kamrat Trotskijs förklaring.

Det finns förvisso ingen tvekan om vad dessa ord betyder. Men läsaren ska komma ihåg att Lenin och Trotskij kom fram till sin gemensamma ståndpunkt om böndernas roll under den ryska revolutionen efter en lång strid.[1] Och under denna strid var det Trotskij, och inte Lenin, som först förespråkade den formulering som de så småningom kom överens om – proletariatets diktatur med stöd från bönderna. Byråkratin har dragit upp alla gamla stycken där Lenin angrep Trotskij om denna fråga vid en tidpunkt då *Trotskijs formulering var riktig och Lenins var felaktig*, och de använder dem utan datum eller förklaring för att bevisa att Trotskij var mot Lenin vid en senare tidpunkt, då *Lenin uttryckligen slog fast att de var överens*. Det är deras sätt att argumentera, och det gör bara Lenins försäkran att denna historia om meningsskiljaktigheter mellan honom i bondefrågan är en ”fruktansvärd och föraktlig lögn” ännu mer övertygande.

Frågan är därför *varför* Trotskijs fiender har återupplivat denna lögn efter Lenins död, och gradvis har flyttat fram den till första plats under angreppet på Trotskij, trots att de har uppmärksammats på att Lenin fördömde lögnen?[2] Finns det något tvivel om svaret? Om byråkratin tillkännager att Trotskij skiljde sig från Lenin i bondefrågan, medan Lenin tillkännagav att de stod helt i överensstämmelse, är det då inte uppenbart att byråkratin skiljer sig från både *Lenin och Trotskij* i bondefrågan, och försöker göra det i Lenins namn? För mig verkar det självklart, även utan den långa lista av opposition mot Lenin och tystandet av hans skrifter i ”leninismens” namn som vi har analyserat. Som kulmen på denna lista finns det inget tvivel.

Marxismen hävdar att proletariatet är liktydigt med den mänskliga civilisationens framtid. Och Lenins grundläggande ståndpunkt under den ryska revolutionens historia avgjordes av hans hävdande att marxismen gäller för Ryssland, och att proletariatet måste ha den ledande ställningen, trots det överväldigande antalet bönder. Att överge den tesen är en avvikelse från marxismens själva grundvalar, och Lenins tillämpning av den på Ryssland. Det innebär att den kommunistiska seger som förkroppsligas i proletariatets diktatur omvandlas till en demokratisk seger – upprättandet av en småborgerlig bonderepublik. Och det enda sättet att undvika det är att proletariatet producerar tillräckligt mycket av de varor som bönderna behöver i de socialiserade industrierna. Oavsett om Trotskij har rätt eller fel med sina praktiska förslag för att öka denna produktion, så är det därför i sig en grundläggande avvikelse från Lenins marxism att gå mot honom på grund av att han ”underskattar bönderna”. Trotskij tar *tillräcklig* hänsyn till bönderna, precis som Lenin gjorde. Och precis som Lenin vet han att det bara finns ett sätt att vidmakthålla proletariatets ledning av dem. Det finns bara ett sätt att undvika att göra de gradvisa eftergifter som till slut förvandlar proletariatets diktatur till en jordbruksrepublik. Det är att överge ”abstrakt agitatoriska” samtalsmetoder, och att ”partiets

1 Se kapitel 1.
2 Se Trotskij, Den nya kursen, s 25 ff.

uppmärksamhet och vilja ska riktas mot konkreta livsproblem, med målet att sänka priset på statliga produkter”.

”Det måste bli ett slut på pratet om underskattandet av böndernas roll”, säger Trotskij i *Den nya kursen*. ”Det krävs en prissänkning på de varor som är avsedda för bönderna.” Det finns inget som en verklig marxist, eller uppriktig anhängare till Lenin, kan svara på det. Det sammanfattar ännu en gång den verkligt objektiva skillnaden mellan Trotskij och byråkratins ledare. Det är skillnaden mellan en revolutionär ledare som tillämpar Marx’ vetenskap på Lenins sätt, och en grupp abstrakta agitatorer, som bara kan basera sin politik för revolutionens viktigaste problem på en grundval av överkligt och falskt tal.

Kapitel 14: Händelser på senare tid

Trots Trotskijs underlåtenhet att ”erkänna sina misstag” kände sig apparaten inte stark nog att utesluta honom ur politbyrån vid tiden för kongressen i maj. Han satt kvar i de inre styrelserna. Och trots att omorganiseringen av Röda armén hindrade honom från att utföra sitt praktiska arbetare, så fick han behålla titeln som ordförande för det revolutionära militärrådet. Under denna monotona harang, som tråkade ut de som inte tänkte och äcklade de som är bra på att tänka, fortsatte dessutom hans popularitet bland massorna att öka och blomstra.

Varenda rysk marxist som verkligen vill förstå den nuvarande historiska processen tog ivrigt fasta på hans diskussion i augusti om USA:s ekonomiska herravälde i Europa. Och hans analys av den tyska revolutionens misslyckande accepterades allmänt som ett klarläggande av verkliga fakta ur den revolutionära vetenskapens synvinkel. På en fråga från en lokal partiledare om det kunde betraktas som partiets officiella uppfattning, svarade centralkommittén att det kunde det – och det trots att det gick mot deras egna teser som Tredje internationalen hade antagit strax dessförinnan. Således växer Trotskijs intellektuella ledarskap trots de ivriga ansträngningarna från de underlägsna intellekt som har trängt undan honom.

Men i samma mån som Trotskij fortsatte att höja sig över dem i popularitet och verklig förståelse av deras problem, blev den ”skolande” kampanjen mot honom, och kampanjen att tysta ner och avsätta hans vänner och anhängare från offentliga ämbeten och utesluta dem från partiet, allt våldsammare.[1] Att byråkratin använde den hemliga polisen för att spionera på sina egna medlemmar – vilket Trotskij framhöll som ett farligt symptom i sitt ursprungliga brev till centralkommittén – blev en daglig och accepterad metod för att krossa honom. Ingen av Trotskijs vänner skrev brev till honom om de inte ville att det skulle läsas innan det nådde fram till honom. Pamfletten från Leningrad som förkunnade att Trotskij var en ”revolutionär amatör” underbyggdes med böcker och pamfletter av liknande karaktär, och en speciell tidning grundades med det speciella syftet att bekämpa denna ”avvikelse”, och finansierades av ett parti i vars högsta verkställande kommitté Trotskij fortfarande skenbart var medlem. Så onormal var historien under hela sommaren och fram till revolutionens årsdag i november förra året.

1 Trotskijs egen betrodda sekreterare, Glazman, en hjälte i Röda armén, uteslöts i september – utan någon verklig anledning – och begick självmord. En dödsruna som Trotskij skickade från Kaukasus publicerades inte. Sedvanan att begå självmord bland partimedlemmar har sedan början av denna kampanj antagit sådana proportioner att en speciell undersökning genomfördes, och centralkommittén fick en rapport som rekommenderade åtgärder för att bekämpa den. (Se **Pravda**, 9 oktober 1924.)

Detta datum publicerade Trotskij tredje bandet av sina samlade verk, med alla hans bevarade tal och skrifter från revolutionsåret. Det hade titeln *1917*. Som inledning till detta band skrev han en artikel med rubriken ”Oktoberrevolutionens lärdomar”. Det var denna artikel som utgjorde det ”brott mot disciplinen” som det talas om i meddelandet som tillkännagav hans avgång som krigskommissarie. Jag ska berätta exakt vad den artikeln är. Den visar först och främst att bolsjevikernas revolution lyckades bland annat därför att Lenin tvingade partiet att agera i det avgörande ögonblicket, och övervann motståndet från de i centralkommittén som ville skjuta upp revolutionen, utifrån antagandet att deras styrka skulle fortsätta att öka bara genom att tiden gick. Trotskij tillskriver misslyckande för den förväntade tyska revolutionen nyligen till samma felaktiga antagande, och att det fanns en liknande benägenhet att skjuta upp de avgörande aktionerna. Eftersom Zinovjev var en ledande representant för denna tendens i båda situationerna, kunde man givetvis förvänta sig en viss känslighet mot denna speciella ”lärdom från oktober” från den härskande gruppens sida.

Men det är bara hälften av den verkliga tesen i Trotskijs *Oktoberrevolutionens lärdomar.* Utöver att peka på den ryska revolutionens strategi, är det också en avhandling på det tema som Lenin utvecklade i sitt tystade brev till partiet, nämligen att ”oktoberepisoden med Zinovjev och Kamenev givetvis inte var någon tillfällighet”. Jag kan naturligtvis inte säga att Trotskij avsåg att hans inledning skulle bli en avhandling på detta tema, men jag kan påstå att den är det. Och jag menar att det inte på något sätt är en slump att han i sin text tar med liknande ord som de Lenin använde: ”Meningsskiljaktigheterna 1917 var naturligtvis mycket djupa och långt ifrån slumpartade, men det skulle vara tarvligt att idag försöka göra dem till ett vapen i kampen mot de som misstog sig då.” Trotskij gör inte dessa misstag till ett vapen för kampen mot den härskande gruppen, av den enkla anledningen att han inte strider mot dem – han inte så mycket som höjer ett finger. Men enligt min åsikt tar han ändå till detta medel för att slå fast de verkliga fakta om dessa ledare, och andra som anslöt sig till dem och ansluter sig till dem nu, som Lenin pekade på i sitt tystade brev.

En oinsatt läsare kanske tänker att Lenin, när han sa att deras reträtt i oktober ”inte var någon tillfällighet”, bara menade att de troligen skulle kunna förråda revolutionen närsomhelst på grund av personlig panik. Han menade raka motsatsen. Han menade att deras handling *inte* kunde tillskrivas en tillfällig känsla utan var uttryck för en politisk tendens. Och det är denna politiska tendens, en i allt väsentligt antimarxistisk och antibolsjevikisk opposition mot Lenin, som visade sig vid varje viktig kris från marsrevolutionen till Brest-Litovskavtalet, som Trotskij analyserar, och om vars historia han skriver i *Oktoberrevolutionens lärdomar.* Han visar att Kamenev var mot eller saboterade Lenins politik under hela denna period, att Zinovjev anslöt sig till honom vid båda dessa ytterst viktiga ögonblick, och att flera andra medlemmar i den nuvarande härskande gruppen – Rykov, Lozovskij, Miljutin, och andra – i tillförlitliga dokument identifierade sig med samma strömning.[2] Han bara publicerar dessa dokument i sin bilaga.

Oavsett vad den slutgiltiga bedömningen blir av artikelns teser, så är den fullpackad med ovedersägliga fakta. Den har en släggas tyngd, och är uppriktig och lysande som blått stål. Det finns inga skäl i världen varför den inte skulle bemötas och besvaras med ärlighet och manlighet av dem vars historia den nedvärderar.

I själva verket bemöttes den med knep och en ny rad förfalskningar. Man hittade någon ”teknisk orsak” för att försena publiceringen tre veckor efter att de 5.000 första exemplaren hade sålts, och

2 Kalinin var också bland dem som var mot revolutionen eller ville skjuta upp den.

medan dessa försvann som vattendroppar i sand släpptes hela den härskande apparatens litterära och retoriska kraft lös på uppgiften att ”skapa” en officiell uppfattning om Trotskijs bok. Allmänheten trodde att boken hade förbjudits, att Trotskij hade arresterats, fängslats, landsförvisats. Folk slogs om de få exemplar som existerade, och började skriva av *Inledningen* för att sprida den privat. Och under tiden fyllde triumviratet *Pravda* och *Izvestija* och hela den ryska pressen med skrupelfria förfalskningar om dess teser och ohämmade smädelser mot Trotskij. De sammankallade en rad ”representativa” församlingar, utfodrade dem med dessa officiella förfalskningar, dessa lögner om Trotskijs bok, dikterade det officiella fördömandet för dem, och hetsade upp dem tills de antog ”enhälliga resolutioner” som fördömde en bok som inte 6 på tusen av dem ens hade läst en enda rad i. En av Trotskijs orubbliga anhängare som deltog på ett av dessa möten fick frågan varför han inte åtminstone hade talat mot resolutionen, och han svarade: ”Om jag inte hade *applåderat* resolutionen i den här fanatiska församlingen så skulle jag ha fått stryk.”

Kort sagt fördubblades helt enkelt förtals- och förfalskningskampanjen mot Trotskij efter bokens publicering. Och den mångdubblades vad gäller oärlighet och oförskämdhet och hat. Samma förtal trycktes och trycktes om i alla möjliga sorters tidningar och tidskrifter. På bokhandlarnas hyllor kunde man hitta samma material med tre eller fyra olika omslag. Få köpte dem, men de distribuerades gratis i tiotusental till klubbar, bibliotek, fackföreningar och samlingsplatser. För detta fanns det obegränsat med papper och pengar. Trotskijs alla tidiga skrifter drogs fram och utsattes för samma förfalskningsprocess.

Och nu upptäckte man att senare böcker, som under Lenins liv hade blivit allmänt accepterade och offentliggjorts som uttryck för officiella partiuppfattningar, innehöll svårfångade och fruktansvärda avsteg från leninismen – att de i själva verket inte var något annat än försåtliga och lömska försök att ersätta den med ”trotskism”. Utsökt tryckta antologier gavs ut med varenda mening som Lenin någonsin hade skrivit mot Trotskij eller hans uppfattningar – meningar togs ur sitt sammanhang och plats i historien och kastades helt enkelt ihop till en hög. Ett angrepp inleddes till och med mot Trotskijs bana i Röda armén – det var ”trots honom” och inte med hjälp av honom som Lenins parti segrade i det revolutionära kriget. Varenda karriärist och lismare i Ryssland tävlade om att främja denna process att tänka ut nya ”lojaliteter” till den härskande gruppen, nya nesligheter mot Trotskij. Hans bilder och statyer jagades ut från butiksfönster, ut från regeringsinstitutioner. Möten där det var tänkt att han skulle tala avblåstes eller sköts upp. Tidningarna förbjöds trycka hans hälsningar till Budjennijs armé. Chefen för regeringens förlag avskedades för att han hade publicerat hans bok. Andra som var inblandade i publiceringen tvingades göra avbön och avsvära sig kätteriet. Det klargjordes att minsta mummel från utsatta kommunister till Trotskijs försvar, eller som svar på de dagliga ärekränkningar som partiets tjänstemän gav ut, skulle kosta dem posten. Starka vänner till Trotskij eller till sanningen insåg att det var meningslöst att tala under en sådan storm. Kampanjen fortgick därför under olycksbådande och absolut tystnad från Rysslands mest genomträngande och ärliga sinnen.[3]

3 Jag tror inte att Trotskij förväntade sig den politiska storm som följde på publiceringen av hans *Oktoberrevolutionens lärdomar.* Hela sommaren översvämmades Ryssland av den felaktiga och grova historiska propaganda som hans fiender gav ut mot honom. Under deras ledning tog hela den läskunniga befolkningen en obligatorisk kurs – i annat fall förlorade de sina jobb – i den nya vetenskapen att känna till att Trotskij är mensjevik. Det måste ha verkat naturligt för Trotskij att han själv skulle få tillåtelse att skriva lite historia. Det måste ha verkat rättmätigt att hans egen uppfattning, och Lenins nedtystade uppfattning, skulle få *något* uttryck mitt under virvelvinden av ”historiska” luntor och avhandlingar. Kom ihåg att han inte i någon mening är psykolog.

Jag har talat om de ”officiella lögner” med vilken Trotskijs bok har angripits eftersom jag inte kan fortsätta att kalla dem förfalskningar eller förvrängningar, även om de orden är trevligare. Det finns en del *förfalskning*, en del *förvrängning*. Det finns till och med ibland en sida med ärlig kritik. Men allmänt sett, och i synnerhet när det gäller ledarna, har denna verksamhet helt passerat stadiet att förfalska eller förvränga texter. De tillkännager helt enkelt att Trotskij har sagt något som han aldrig har sagt, och sedan krossar eller förlöjligar de det, och fördömer det som ett angrepp på Lenin och leninismen. Och eftersom all publicering och försäljning och distribution av litteratur ligger i deras händer, finns inte Trotskijs verkliga texter öppet tillgängliga för att tillbakavisa deras påståenden. Dessa texter läses privat, samvetsgrant, av de som är modiga och djuplodande nog att stå emot den allmänna officiella hysteri som stimuleras och stöds av staten.

Jag är övertygad om att läsarna har fått nog av citat och analyser av de så kallade ”argument” som används i denna låtsasdiskussion. Jag bevisade för dem att kampanjen mot Trotskijs *Den nya kursen* genomfördes med hjälp av förfalskningar, så låt dem då godta mitt påstående att kampanjen mot *Oktoberrevolutionens lärdomar* genomfördes med hjälp av lögner. Historien har sällan skådat en sådan storm av trångsynthet och oansvarigt hyckleri som *Pravda* fylldes av från november till januari i år, då Trotskij avgick som befälhavare för Röda armén. Det känns omöjligt att fortsätta att fundera över så mycket som är upprörande. Men det finns två återkommande teman som jag vill nämna, om så bara för att förvarna dem som kommer att stöta på denna propaganda i utspädd form i England och Amerika. För det första basuneras Trotskijs *Oktoberrevolutionens lärdomar* och hans memoarer om Lenin ut som ett försök att skriva om revolutionshistorien för att misskreditera Lenin och ge Trotskij äran. Det finns inte skuggan av egoism i någon av dessa böcker, och det kommer aldrig att skrivas en mer gedigen och verkligare och vackrare hyllning till Lenin. För det andra sägs det att *Oktoberrevolutionens lärdomar* bortser från partiet och skriver revolutionens historia som om bara ledarna och massorna spelade någon roll under revolutionen. Trotskijs tema är inte partiets roll, utan den roll som en oppositionell tendens inom partiets ledning hade, men han grundar hela sitt resonemang på den vikt som denna tendens lade vid att uttryckligen hävda att *allt* berodde på partiet, att det inte kunde ha blivit en framgångsrik revolution utan partiet.[4]

Den 20 januari 1925 sammankallades ett möte med centralkommittén och den centrala kontrollkommissionen för att diskutera det så kallade ”angrepp” på partiets verkställande kommitté som fanns i Trotskijs *Oktoberrevolutionens lärdomar.* På grund av sjukdom kunde inte Trotskij närvara vid mötet, så han skrev ett brev till dem där han med ett mycket återhållsamt språk försvarade sig mot några av de mer upprörande brott och idiotier som tillskrevs honom.[5] Han avslutade sitt brev med en rekommendation att han skulle förflyttas från sin post som ordförande för den revolutionära militärkommittén, och förnyade sitt erbjudande att ”svara på alla frågor eller ge de förklaringar som kan behövas”. Hans avskedsansökan accepterades, men hans erbjudande att besvara frågor eller ge förklaringar ignorerades återigen tyst.

Istället för att välkomna en sådan direkt och ärlig konfrontation om den *verkliga* situationen, som denna inbjudan föreslog, föredrog ”leninismens” försvarare att svepa in sig i en rad nya och fulländade förvanskningar av verkligheten, så extrema lögner och rationaliseringar att det nästan är omöj-

4 Huruvida Trotskij alltför mycket betonar ledarnas roll i allmänhet, i motsats till arbetar- och bondemassornas roll, är en helt annan fråga, om vilken en diskussion skulle kunna vara mycket givande. Den skrupelfria byråkratins angrepp på Trotskij bevisar inte att allt han säger är rätt!

5 Se Bilaga 8.

ligt för någon vid sina sinnens fulla bruk att läsa dem. Den enda möjliga slutsatsen av en så massiv anklagelse mot en mans karaktär, beteende och åsikter som fanns i deras officiella resolution var att han skulle uteslutas ur partiet – om inte faktiskt spärras in i en hermetiskt tillsluten cell med dubbla lås eller en dödscell! Och ändå uteslöt de inte Trotskij från partiet, de avsatte honom inte ens från politbyrån! Han är fortfarande med i den sju personer starka härskande kommittén som har den yttersta makten i ett parti, gentemot vars hela innersta natur, syfte och filosofi han sägs stå i opposition. Denna onormala situation innebär för det första att det inte finns minsta uns av ärlighet i den skamliga anklagelsen mot Trotskij. Och för det andra att det finns en bitter rivalitet mellan Stalin och Zinovjev om posten som ledare. Zinovjev krävde att Trotskij skulle uteslutas från politbyrån, och han fick stöd från Kamenev. Av egna orsaker gick Stalin mot detta krav, och rasande förkunnade Zinovjev att Stalin bara ville använda Trotskij mot honom, och erbjöd sig själv att avgå. Det accepterades givetvis inte, och den tragiska komedin fortsätter på i grund och botten samma villkor som tidigare. Men läsaren ska inte låta sig luras att tro att det finns en gräns för hur långt dessa personer är beredda att gå för att krossa Trotskijs oföränderliga popularitet.

Enligt den mest välgrundade informationen jag får från Ryssland är majoriteten av partiets medlemmar fortfarande ”*otvivelaktigt* sympatiskt inställda till Trotskij”.[6] För arbetar- och bondemassorna är han en nationell hjälte, den enda stora man som Ryssland har kvar. Det oundvikliga resultatet av partiets och dess press’ frenetiska angrepp på honom är därför att partiet och dess officiella organisation misskrediteras hos massorna. All sorts politiskt missnöje, både revolutionärt och kontrarevolutionärt, tenderar oundvikligen att uttryckas i form av upprörd sympati för Trotskij. Kort sagt förverkligas det ”partiets åtskiljande från massorna” som resolutionen om arbetardemokrati tar upp som den viktigaste risken med partiets byråkratisering. Och i och med att partibyråkratin angriper Trotskij – utan någon orsak som är begriplig för massorna eller något som rör deras intressen – så identifieras Trotskij oundvikligen, och utan några åtbörder från hans sida, med massornas meningsmotsättningar med partiet. Utan tvivel inser Trotskij denna situation bättre än någon annan, och han kommer aldrig att låta sig utnyttjas av samhällskrafter som har ett annat syfte än det som preciseras och utkristalliseras i Lenins parti. Men situationens farliga oreda är inte mindre farlig för det.

Avslutning

En grupp ledare, vars makt Lenin varnade partiet för, har dolt sitt eget maktbegär bakom sagan att Trotskij är en Bonaparte, och offentligt dolt denna privata saga bakom sagan att han är ledare för en ”högeravvikelse”. Efter att på så sätt ha byggt upp en ideologi som är dubbelt fjärmad från den enkla sanningen, har de lyckats lura, eller förvirra, eller tvinga, eller annars tysta, eller skingra till jordens ände, alla de övertygade kommunister som skulle kunna gå mot dem. De har upprättat och på ett ytterst farligt sätt befäst en byråkratisk diktatur i kommunistpartiet som innebär att partiets skiljs från massorna. De har tagit steg bakåt i revolutionens politiska och ekonomiska utveckling, och har, istället för att erkänna dem som steg bakåt som innebär förlorad mark som måste tas igen, låtsats att de tillhör den revolutionära utvecklingens verkliga väg. De har börjat tala om bönderna på ett sätt, som om det dras till sin logiska slutsats skulle innebära att man överger den revolutionära

6 Brev från december 1924. Jag lämnade Ryssland i juni 1924, och genomgående i detta avslutande kapitel har jag förlitat mig på att själv ha läst rysk press och på brev från kommunister i Ryssland som är modiga och vet hur man berättar sanningen.

marxismens inre väsen. Istället för Lenins flexibla och konkret realistiska tänkande inpräntar de en trångsynt religiös hängivenhet till abstrakta, påstått leninistiska påbud. Och de har kastat den intellektuella ärlighet inför proletariatet som var ett grunddrag i Lenins karaktär och lära, och en viktig källa till det ryska kommunistpartiets odelade auktoritet inom den internationella arbetarrörelsen, överbord.

Det är vad som har hänt i Ryssland efter Lenins död. Genom den yttersta källan till sin makt är regeringen fortfarande en arbetar- och bonderegering. Och revolutionärer i andra länder bör komma ihåg att det var till dessa arbetare och bönder, och inte de ”högklassiga intellektuella egenskaperna” hos några särskilda ledare bland dem, som de utlovade sin lojalitet. Men de förband sig inte till okunskap om de verkliga frågor som står spel och de verkliga händelser som äger rum i Ryssland. De lovade inte att i ”leninismens” namn acceptera att en grupp mot vilka Lenins sista ord var en varning skulle få den internationella makten, och vidmakthålla den genom att bannlysa Lenins viktiga texter.

Bilagor

Bilaga 1: Lunatjarskij om Trotskijs karaktär

(Ur A V Lunatjarskij, Revolutionära silhuetter, Moskva 1923. Här från versionen på marxistarkiv.se, s 23-29.)

[Den sovjetiske utbildningskommissarien Lunatjarskijs lilla bok, *Revolutionära silhuetter,* kom mig tillhanda just när min bok skickas till tryckeriet. Den innehåller en så balanserad och förnuftig bedömning av Trotskij att jag tar med några få hastigt översatta stycken – Shachtmans kommentar.]

Jag mötte honom för första gången på ett jämförelsevis sent stadium, 1905, efter januari-händelserna.[1] Han hade anlänt till Genève, varifrån har jag glömt, och han och jag skulle tala vid ett stort möte som sammankallats med anledning av denna katastrof. Trotskij var då ovanligt elegant och ståtlig, till skillnad från oss andra. Denna elegans och hans nonchalanta, nedlåtande sätt att tala till folk, oavsett vilka de var, gav mig en obehaglig chock. Jag betraktade denne unge dandy med extrem motvilja då han korsade sina ben och plitade ner några noter för det oförberedda tal han skulle hålla vid mötet. Men Trotskij talade verkligen mycket bra.

… jag såg inte heller mycket av honom under själva revolutionen [1905]. Han höll sig inte bara undan från oss utan också från mensjevikerna. Han bedrev sitt arbete huvudsakligen i de arbetardeputerades sovjet…

Jag kommer ihåg att någon i Lenins närvaro sade: ”Chrustaljovs stjärna dalar och nu är den starke mannen i sovjeten Trotskij.” Lenin mörknade för ett ögonblick men sade sedan: ”Nå, Trotskij har förtjänat det genom sitt briljanta och outtröttliga arbete.”…

Hans popularitet bland Petersburgs proletariat var oerhört stor då han arresterades och steg alltmer

1 Januarihändelserna: ”Blodiga söndagen” den 9 januari 1905 då en fredlig arbetarprocession, ledd av fader Gapon, marscherade genom Petersburg för att överräcka en petition till tsaren och sköts ner av soldater.

som resultat av hans livfulla och heroiska uppförande i rätten. Jag måste säga att av alla social-demokratiska ledare 1905-6 visade sig Trotskij, trots sin ungdom, tveklöst vara den bäst förberedde. Mindre än någon av de andra var han märkt av emigrantens speciella trångsynthet vilken, som jag nämnt, även behäftade Lenin. Trotskij förstod bättre än alla andra vad det innebar att leda en politisk strid i bred, nationell skala. Han kom ur revolutionen med en enorm popularitet, medan varken Lenin eller Martov hade vunnit något alls. Plechanov hade förlorat en hel del på grund av sina tendenser att luta åt kadeternas politik.[2] Trotskij stod då i allra främsta ledet…

Vid den internationella konferensen i Stuttgart uppträdde han anspråkslöst och uppmanade oss att göra detsamma med tanke på att vi hade slagits ur sadeln av reaktionen 1906 och därför inte var värda att kräva kongressens respekt.

Sedan drogs Trotskij till en konciliant linje och idén om partiets enande. Mer än någon annan ansträngde han sig på olika möten för denna sak och ägnade tre fjärdedelar av sin Wientidning *Pravdas* och sin grupps resurser till detta fullständigt hopplösa projekt…

Jag måste här påtala att Trotskij var extremt dålig på att organisera, inte bara partiet utan även en liten grupp inom det… Hans oerhörda arrogans och oförmåga eller ovilja att visa mänsklig vänlighet eller omtanke om personer, avsaknaden av den charm som alltid omslöt Lenin, dömde Trotskij till en speciell ensamhet. Man behöver bara erinra sig att även ett antal av hans personliga vänner (jag talar naturligtvis om den politiska sfären) förvandlades till svurna fiender; …

Trotskij hade föga talang för att arbeta inom politiska organisationer, men i den stora oceanen av politiska händelser, där sådana personliga drag var fullständigt ovidkommande, kom Trotskijs alla positiva gåvor till sin rätt…

Jag har alltid betraktat Trotskij som en stor man. Vem kan tvivla på det? I Paris hade hans status ökat kraftigt, i mina ögon till en statsmans, och i framtiden växte den ännu mer. Jag vet inte om det var för att jag kände honom bättre och att han bättre kunde demonstrera sina förmågor när han arbetade i en större skala, eller därför att erfarenheten av revolutionen och dess problem fick honom att mogna och öka spännvidden på hans vingar.

Agitationsarbetet på våren 1917 faller inte inom ramarna för dessa minnen, men jag skulle vilja påstå att under inflytande av hans oerhörda aktivitet och bländande framgång kom vissa personer som var nära honom att se honom som den ryska revolutionens verklige ledare. Så sade till exempel gamle M S Uritskij,[3] som betraktade Trotskij med stor respekt, till mig en gång och, tror jag, även till Manuilskij:[4] ”Nu när den stora revolutionen har kommit märker man att hur intelligent än Lenin är så börjar han blekna vid sidan av den geniale Trotskij.” Denna värdering föreföll mig inte korrekt, inte därför att den överdrev Trotskijs begåvning och karaktärsstyrka, utan därför att bredden på Lenins politiska geni ännu inte var uppenbar…

---

2 ”Kadet” kommer ur de ryska initialerna i ”Konstitutionella demokrater”, det vänsterliberala parti som grundades 1905. Partiet dominerade den första duman 1906 och var det viktigaste oppositionspartiet i den följande Duman. Partiet, speciellt dess ledare Miljukov, spelade en huvudroll i Provisoriska regeringen. Kadeterna olagligförklarades av bolsjevikerna när de tog över makten i oktober-november 1917.

3 Moisei Solomonovitj Uritskij (1873-1918).

4 Dmitrij Zacharevitj Manuilskij (1883-1959). Blev socialdemokrat 1903. Tillhörde (tillsammans med Lunatjarskij) den vänsterpolitiska gruppen Framåt och även Trotskijs ”Mellan”-grupp. Gick med i bolsjevikpartiet 1917, är sedan 1920 med i Ukrainas Kommunistpartis centralkommitté. Ukrainsk delegat till FN och ”utrikesminister” för Ukraina 1944-52.

Trotskijs mest framträdande begåvning var hans talang som talare och skribent. Jag betraktar Trotskij som den förmodligen främste talaren i vår tid. Under mitt liv har jag hört alla de stora socialistiska parlamentarikerna och folkliga talarna och många berömda borgerliga talare, men jag har svårt att placera någon av dem, förutom Jaurès[5] (Bebel[6] hörde jag först när han var en gammal man), i samma klass som Trotskij.

Hans effektfulla framträdande, hans eleganta, svepande gester, den kraftfulla rytmen i hans tal, hans höga men aldrig sviktande röst, den anmärkningsvärt sammanhängande och skickliga fraseringen, hans måleriska, bitande ironi, hans dallrande patos, hans skarpa logik, klar som polerat stål – dessa är Trotskijs kännetecken som talare. Han kan tala i korthuggna fraser, eller slunga ut några välriktade pilar, och han kan hålla ett magnifikt oförberett politiskt tal av den sort som jag tidigare bara hört från Jaurès. Jag har hört Trotskij tala i två och en halv till tre timmar inför en stående och fullständigt tyst åhörarskara, som lyssnar som trollbundna till hans monumentala politiska avhandling…

Vad gäller hans inre kvalitéer som ledare, var Trotskij, som jag sagt, klumpig och dåligt anpassad för det småpetiga jobbet med partiorganisering... Trotskij hämmades av begränsningarna i sin personlighet.

Trotskij är som person kitslig och överlägsen. Efter att han hade anslutit sig till bolsjevikerna var det bara i sin attityd mot Lenin som han alltid visade – och fortsätter att visa – en taktfull vördnad som är rörande. Med den anständighet som alla stora män besitter, erkänner han Lenins överhöghet.

Å andra sidan är Trotskijs politiska begåvning i nivå med hans retoriska. Det kunde knappast vara på annat sätt, ty hur skicklig någon än är som talare, så är han inte annat än en steril virtuos och hans tal bara klingande cymbaler om det inte är färgat av idéer. Det kanske inte är så nödvändigt för en talare att vara inspirerad av kärlek, som aposteln Paulus menar, han kan vara fylld av hat, men det är väsentligt att han är en tänkare…

Det förefaller mig som att Trotskij är ojämförligt mer ortodox än Lenin, även om många kanske finner detta märkligt. Trotskijs politiska karriär har varit ganska krokig: han var varken mensjevik eller bolsjevik utan sökte en medelväg innan han förenade sin lilla bäck med den bolsjevikiska floden, ändå har Trotskij i verkligheten alltid vägletts av den revolutionära marxismens precisa lagar. Lenin är både mästerlig och kreativ på det politiska tänkandets område och har ofta formulerat helt nya politiska linjer som sedan visat sig högst effektiva för att uppnå resultat. Trotskij utmärks inte av sådan tankedjärvhet: ... Han är så djärv man kan vara när det gäller att stå upp mot liberalism och halvkolonialism, men han är ingen uppfinnare…

Ofta säger man att Trotskij är äregirig. Det är naturligtvis bara nonsens. Jag kommer ihåg när Trotskij gjorde en mycket betecknande anmärkning i anledning av att Tjernov accepterade en ministerpost: ”Vilken ömklig ambition – att överge sin plats i historien i utbyte mot det olägliga anbudet om en ministerpost.” I detta, tror jag, fanns allt av Trotskij. Det finns inte en droppe fåfänga i honom …

5 Jean Auguste Jaurès (1899-1914). Filosofiprofessor vid Toulouse-universitetet. Ledare i Franska Socialistpartiet. Grundare och chefredaktör för *L’Humanité*. Mördad vid Första världskrigets utbrott för sin antimilitaristiska hållning.

6 August Bebel (1830-1913). Tidig tysk socialist. Ordförande för SPD och ledande inom Andra Internationalen.

Inte heller Lenin är det minsta äregirig. Jag tror inte att Lenin någonsin tar ett steg tillbaka och betraktar sig själv, han tänker aldrig ens på vad eftervärlden ska säga om honom – han fortsätter helt enkelt bara med sitt arbete. Han gör det genom att utöva makt, inte på grund av maktens sötma utan för att han är övertygad om att det han gör är det rätta och inte kan tåla att någon skadar hans sak. Hans ambitioner kommer ur den djupa vissheten om att hans principer är riktiga och dessutom, kanske, från en oförmåga (ett mycket brukbart drag för en politiker) att se saker ur sin motståndares synvinkel…

I kontrast till Lenin är Trotskij tveklöst ofta böjd att ta ett steg tillbaka och betrakta sig själv. Trotskij är mån om sin historiska roll och skulle förmodligen vara redo att göra vilken personlig uppoffring som helst, inklusive den största av alla – att offra livet – för att ta plats i mänsklighetens minne med en gloria som genuin revolutionär ledare. Hans ambition har samma drag som Lenins, med den skillnaden att han oftare kan göra misstag, eftersom han saknar Lenins nästan ofelbara instinkt, och då han är en man med koleriskt temperament kan han, även om bara tillfälligt, förblindas av passion, medan Lenin, som alltid håller sig på rätt köl och alltid är kontrollerad, är nästan helt oförmögen att distraheras när han angrips. Det skulle dock vara fel att föreställa sig att den andre store ledaren i vår ryska revolution är underlägsen sin kollega i allt; det finns exempel på egenskaper där Trotskij otvivelaktigt överglänser honom – han är mer briljant, tydligare, mer aktiv. Lenin är som ingen annan lämpad att leda Folkkommissariernas råd och att leda revolutionen med sitt geni, men han skulle aldrig ha klarat den titaniska uppgift som Trotskij tog på sina axlar, de blixtsnabba förflyttningarna från plats till plats, de enastående talen, de kaskader av order på plats, rollen som den outtröttlige elektrifieraren för en sviktande armé, ibland på en plats, sedan på en annan. Det finns inte en man på jorden som skulle ha kunnat ersätta Trotskij i detta avseende. Närhelst en riktigt stor revolution uppstår, kommer ett stort folk alltid att finna den rätte aktören för varje roll, och ett av kännetecknen för storheten i vår revolution är det faktum att det kommunistiska partiet från sin egen krets har frambringat, eller lånat från andra partier och inlemmat i sin egen organisation, tillräckligt framstående personligheter, vilka som ingen annan var lämpade att fullgöra vilken politisk funktion som helst som krävdes. Och de två av de starkaste av de starka, fullständigt identifierade med sina roller, är Lenin och Trotskij.

Bilaga 2: Konflikten om fackföreningarna

Den viktigaste meningsmotsättningen mellan Lenin och Trotskij uppstod 1920, efter Röda arméns slutseger. Trotskij, som ansåg att revolutionens energi äntligen hade släppts fri för det kommunistiska uppbygget, utformade en kreativ plan för samarbete och delvis sammanslagning av fackföreningarna och den del av regeringen som leder industrierna. Hans syfte var att eliminera ett ödeläggande gnissel mellan dessa två delar av det proletära samhället, som båda har administrativa funktioner på samma område. Han föreslog också att fackföreningarna skulle stärkas genom att det i deras administration skulle inrättas ett valt organ med de duktigaste ledarna som hade utvecklats i arméns organisation. Hans plan – som i våra tidningar felaktigt beskrevs som ”militarisering av industrin” – var ingalunda uppenbart ogenomförbar, och inte heller gick Lenin genast emot den. Men Lenins tänkande gick redan i riktning mot den Nya ekonomiska politiken. Han ansåg att landet behövde vila. Kronstadtupproret kom i rättan tid för att visa det. Och till sist gick han mot Trotskijs plan, mot vilken Zinovjev redan hade agiterat. Denna händelse hjälpte de personer som ville tro att det fans en grundläggande oenighet mellan Lenin och Trotskij. Och de fick ytterligare hjälp av att

Trotskij, som i entusiasm för sin stora plan hade begått en av sina barnsligt övermodiga handlingar, fick en rejäl avhyvling av Lenin.

Dessa ord från ett tal av Lenin klargör både vad Trotskij hade gjort och vad han fick för det:

> Tänk bara efter: på två plenarsammanträden (den 9 november och den 7 december) har CK oerhört detaljerat, länge och hett diskuterat kamrat Trotskijs ursprungliga utkast till teser och 2 hela den fackliga politik han förespråkar för partiets del, och efter detta tar en CK-medlem, en av nitton, och plockar ihop en grupp utanför CK, presenterar dess ”kollektiva arbete” som en ”plattform” och föreslår partikongressen att ”välja mellan de två tendenserna”!! För att nu inte tala om att kamrat Trotskijs tillkännagivande av två och endast två tendenser den 25 december 1920, trots att kamrat Bucharin redan den 9 november framträdde som ”buffert”, åskådligt avslöjar bucharingruppens sanna roll som medhjälpare åt den värsta och skadligaste fraktionsverksamhet. Detta sagt i förbigående. Men jag frågar varje partimedlem: är inte denna attack och detta insisterande på ett ”val” mellan två tendenser inom fackföreningsrörelsen frapperande i sin plötslighet?

Man kan tänka sig hur tacksamma de kretsar i partiet kände sig, som tyckte att Trotskij var en uppkomling, och att hans enorma prestige som bolsjevik – som hade uppstått under några års insatser snarare än den mer helgande processen av att tiden bara går – var oberättigad. De blev oerhört glada, och lyfte sina huvuden väldigt högt. Och det är ingalunda förenligt med de ord med vilka Lenin avslutade sin utskällning av Trotskij.

> Partiet lär sig [sa han] att inte överdriva åsiktsskillnaderna. Här kan det vara på sin plats att upprepa en riktig anmärkning som kamrat Trotskij riktade till kamrat Tomskij: ”Jag har alltid sagt – även när polemiken mot kamrat Tomskij varit som hårdast – att det står alldeles klart för mig att endast personer med erfarenhet och auktoritet, vilket allt kamrat Tomskij har, kan vara fackliga ledare... Idékamp inom partiet betyder inte inbördes bortstötande av varandra, utan inflytande på varandra.” Självfallet kommer partiet att tillämpa denna riktiga inställning även på kamrat Trotskij.

Bilaga 3: Zinovjevs och Kamenevs ”reträtt”

Följande brev skrev Lenin till partiet bara några dagar innan oktoberrevolutionen, och ger vissa antydningar om vad Lenin menade med Zinovjevs och Kamenevs ”reträtt” i oktober. Lenin hade gått under jorden, och gjorde fyra kopior av brevet, minutiöst handskrivna, för att säkerställa att det skulle komma fram till sin destination. Det förklarar att det spreds privat i ganska stor omfattning i Ryssland, trots att det aldrig har publicerats.*

Brev till bolsjevikpartiets medlemmar

> Kamrater!
>
> Jag har ännu inte haft möjlighet att erhålla petrogradtidningarna för onsdagen den 18 oktober. Då man per telefon meddelade mig hela texten till Kamenevs och Zinovjevs uttalande i tidningen Novaja Zjizn, som inte är en partitidning, så vägrade jag att tro på det. Men det visade sig omöjligt att tvivla och jag är tvungen att begagna tillfället för att tillställa partimedlemmarna detta brev till torsdag kväll eller fredag morgon, ty det vore en förbrytelse att tiga inför det faktum, att ett sådant exempellöst *strejkbryteri* begåtts.
>
> Ju allvarligare den praktiska frågan är, ju mer ansvariga och ”framstående” de personer är, som

* Publicerades första gången i **Pravda**, 1 november 1927 – öa.

begått strejkbryteri, desto farligare är det, desto beslutsammare måste man driva bort strejkbrytarna, desto oförlåtligare vore det att vackla på grund av strejkbrytarnas tidigare ”förtjänster”.

Man tänke sig bara! I partikretsarna är det känt, att partiet diskuterat frågan om upproret sedan september. Ingen har hört det minsta om något enda brev eller någon enda skrivelse av de nämnda personerna! Och nu, så att säga just inför sovjetkongressen, framträder två kända bolsjeviker *mot* majoriteten och självfallet *mot centralkommittén*. Detta sägs inte direkt och härigenom blir skadan ännu större för saken, ty det är ännu farligare att tala i antydningar.

Det framgår alldeles klart av ordalydelsen i Kamenevs och Zinovjevs uttalande, att de gått emot centralkommittén ty annars vore deras uttalande meningslöst. Men det har inte sagts, *vilket* beslut av centralkommittén det är som de inte godkänner.

Varför?

Det är klart: därför att centralkommittén inte publicerat detta beslut.

Vad är det då som har hänt?

Inför den kritiska dagen, den 20 oktober, angriper två ”framstående bolsjeviker” i en ytterst viktig kampfråga ett icke publicerat beslut av particentrum i en tidning *utanför* partiet, och dessutom just i en tidning, som i denna fråga går *hand i hand med bourgeoisien mot arbetarpartiet*!

Detta är ju tusen gånger nedrigare och miljoner gånger skadligare än alla uttalanden t ex av Plechanov i pressen utanför partiet åren 1906-07, vilka partiet fördömde så starkt! Den gången var det ju endast fråga om val, men nu är det fråga om ett uppror för att erövra makten!

Att i en sådan fråga och efter particentrums beslut angripa detta opublicerade beslut inför personer som Rodzianko och Kerenskij, i en tidning utanför partiet – kan man tänka sig en mera förrädisk handling, ett värre strejkbryteri?

Jag skulle anse det vara en skam för mig, ifall jag på grund av min tidigare nära förbindelse med dessa f d kamrater tvekade att fördöma dem. Jag säger rent ut, att jag inte längre anser de båda vara kamrater och att jag av alla krafter, både i centralkommittén och på partikongressen, kommer att kämpa för de bådas uteslutning ur partiet.

Ty ett arbetarparti, som av livet allt oftare och oftare ställs ansikte mot ansikte med upproret, kan inte lösa denna svåra uppgift, ifall centrums opublicerade beslut, sedan de tagits, bestrids i pressen utanför partiet och ifall vacklan och förvirring förs in i de kämpandes led.

Må hrr Zinovjev och Kamenev grunda sitt eget parti tillsammans med de tiotal personer, som tappat huvudet, eller med kandidater till konstituerande församlingen. Arbetarna kommer inte att gå in i ett sådant parti, ty dess första paroll kommer att lyda;

Det är tillåtet för CK-medlemmar, som på ett CK-möte blivit nedröstade i frågan om den avgörande striden, att angripa partiets opublicerade beslut i pressen utanför partiet.

Må de bilda ett sådant parti åt sig; vårt bolsjevikiska arbetarparti kommer endast att vinna på detta. Då alla dokument publicerats, kommer Zinovjevs och Kamenevs strejkbryteri att framträda ännu mycket klarare. Men må arbetarna till dess begrunda följande fråga:

Låt oss anta att Allryska fackförbundsstyrelsen efter månadslång diskussion och med en majoritet på över 80 procent har beslutat att en strejk måste förberedas men att tillsvidare ingenting publicera om tidpunkten eller andra omständigheter. Låt oss anta att två medlemmar, döljande sig bakom en föregiven 'särskild mening', sedan beslutet tagits inte blott började skriva till lokalorganisationerna om revision av beslutet, utan även tillät att deras brev publicerades i tidningar utanför partiet. Låt oss till sist anta att de även själva angrep beslutet i dessa tidningar utanför partiet, ehuru det ännu inte publicerats och började okväda strejken inför kapitalisterna.

Man frågar sig: skulle arbetarna tveka att utesluta dylika strejkbrytare ur sina led?

* * *

Vad beträffar hur frågan om upproret ligger till nu, så tätt inpå den 20 oktober, så kan jag inte från fjärran bedöma, hur pass mycket saken har fördärvats genom strejkbrytarnas uttalande i pressen utanför partiet. Utan tvivel är den *praktiska* skadan mycket stor. För att rätta till saken måste man framför allt återupprätta den bolsjevikiska frontens enhet genom att utesluta strejkbrytarna.

Hur svaga de ideologiska argumenten mot upproret är, blir allt tydligare ju mer vi drar fram dem i dagsljuset. Jag har i dagarna skickat en artikel om detta till *Rabotjij Put*, och ifall redaktionen inte anser det möjligt att publicera denna artikel, så kommer partimedlemmarna antagligen att få lära känna den i manuskriptform.

Dessa med förlov sagt ”ideologiska” argument låter sig reduceras till två. För det första: att ”vänta” på konstituerande församlingen. Låt oss vänta, kanske vi håller stånd till dess –det är hela argumentet. Kanske kan vi hålla stånd trots hungern, trots förfallet, trots att soldaternas tålamod tar slut, trots Rodziankos åtgärder för att utlämna Petrograd åt tyskarna och trots lockouterna.

Kanske och möjligen, det är den springande punkten i argumentet.

För det andra: en hysterisk pessimism. Hos bourgeoisien och Kerenskij är allt utmärkt, hos oss är allt dåligt. Hos kapitalisterna är allt underbart väl förberett, hos arbetarna allt dåligt. ”Pessimisterna” i fråga om sakens militära sida skriker för full hals, medan ”optimisterna” tiger, ty utom för strejkbrytare är det väl knappt angenämt för någon att avslöja något för Rodzianko och Kerenskij.

Svåra tider. En svår uppgift. Ett svårt förräderi. Och ändå kommer uppgiften att lösas, arbetarna kommer att sammansluta sig, bondeupproret och frontsoldaternas ytterliga otålighet kommer att göra sitt! Slut leden tätare – proletariatet måste segra!

N Lenin

Skrivet den 18 (31) oktober 1917

Detta var just före maktövertagandet. Strax efter det uppstod en ny kris, då Vänstersocialistrevolutionärerna vägrade gå med i en bolsjevikisk regering, och bolsjevikerna tvingades att antingen bilda en koalitionsregering med de borgerliga socialisterna eller behålla makten själva. Då gjorde Zinovjev och Kamenev en andra ”reträtt”, och återigen tvingades Lenin fördöma dem. Följande citat är från en artikel som Lenin publicerade i *Pravda* vid den tiden. Artikeln finns inte med i Lenins *Samlade verk* [på ryska], för vilka Kamenev är redaktör, men det utgör ett av den periodens viktigaste historiska dokument:

> Kamrater! Några medlemmar av vårt partis CK och folkkommissariernas råd – Kamenev, Zinovjev, Nogin, Rykov, Miljutin och några andra – utträdde i går, den 4 november, ur vårt partis CK, … I ett så stort parti som vårt var det – trots vår politiks proletärt revolutionära kurs – oundvikligt att enstaka kamrater skulle visa sig besitta för litet ståndaktighet och fasthet i kampen mot folkets fiender. De uppgifter som vårt parti nu står inför är i sanning omätliga, svårigheterna är kolossala – och några medlemmar av vårt parti, som tidigare beklätt ansvarsfulla poster, sviktade inför bourgeoisiens anstorm och flydde från våra led. Hela bourgeoisien och alla dess hantlangare jublar nu av denna anledning, de är skadeglada och skriker om upplösning, förutspår den bolsjevikiska regeringens undergång.
>
> Kamrater! Tro inte på dessa lögner. De kamrater som utträtt har handlat som desertörer, inte bara emedan de lämnade de poster som anförtrotts dem utan också därför att de bröt mot vårt partis CK:s uttryckliga beslut att de skulle vänta med sitt utträde åtminstone till dess Petrograds och Moskvas partiorganisationer tagit ställning i saken. Vi utdömer på det bestämdaste denna desertering. Vi är fast övertygade om att alla klassmedvetna arbetare, soldater och bönder som tillhör vårt parti eller sympatiserar med det lika bestämt utdömer desertörernas handlingssätt…
>
> Kom ihåg, kamrater, att två av desertörerna, Kamenev och Zinovjev, redan före upproret i Petrograd uppträdde som desertörer och strejkbrytare. De inte endast röstade emot upproret på CK:s avgörande möte den 10 oktober 1917 utan *även* efter det CK fattat sitt beslut agiterade de bland partifunktionärerna emot upproret. Alla vet att de tidningar som var rädda för att ställa sig på arbetarnas sida och kände sig mera dragna till bourgeoisien (exempelvis *Novaja Zjizn*) tillsammans med hela borgarpressen den gången höjde ett ramaskri om ”upplösningen” i vårt parti, om ”upprorets misslyckande” osv. Men livet vederlade snabbt lögnerna och förtalet från det ena hållet liksom tvivlet, vacklan och fegheten från det andra. Den ”storm” som man ville blåsa upp med anledning av Kamenevs och Zinovjevs försök att förhindra upproret i Petrograd, visade sig vara en *storm i ett vattenglas*, och massornas väldiga entusiasm, det väldiga hjältemod som miljoner arbetare, soldater och bönder visade i Petrograd och Moskva, vid fronten, i löpgravarna och på landsbygden sköt desertörerna åt sidan med samma lätthet som ett järnvägståg sopar undan en hög spånor.
>
> Må alla klentrogna, alla vacklande, alla tvivlande och alla, som låtit sig skrämmas av bourgeoisien eller påverkas av dess direkta eller indirekta hantlangare, blygas. Bland arbetar- och soldatmassorna i Petrograd, Moskva osv. finns *inte ett spår* av vacklan…

Det är detta beteende som Lenin inför sin egen död ansåg det vara lämpligt att underrätta partiet om ”inte var någon tillfällighet” hos Zinovjev och Kamenev. I sitt *Testamente* gav han vidare rådet att denna händelse inte ”kan läggas dem personligen till last” – ett råd som Trotskij instinktivt hade följt. Han kopplade detta till rådet att ”Trotskijs ickebolsjevism” inte skulle användas mot honom – ett råd som Zinovjev och Kamenev och deras medarbetare redan har brutit i enorm omfattning.

Bilaga 4: Trotskijs brev till centralkommittén

Följande stycken ur Trotskijs brev till centralkommittén från oktober 1923 kommer att ge läsaren en rättvis bild av dess tonfall, och vilken karaktär hans krav på en ny kurs hade.

> Ett av förslagen från kamrat Dzerzjinskijs kommission [började han] säger att vi måste göra det obligatoriskt för partimedlemmar som känner till grupperingar i partiet att meddela detta faktum till GPU [statspolisen], centralkommittén och den centrala kontrollkommissionen. Det kan verka vara en så elementär plikt för partiets medlemmar att informera partiets organisationer om att dess avdelningar utnyttjas av element som är fientligt inställda till partiet, att det inte borde vara nödvändigt att lägga fram en speciell resolution med denna innebörd 6 år efter oktoberrevolutionen. Själva kravet på en sådan resolution är, jämte andra inte mindre tydliga tecken, ett

> ytterst skrämmande symptom … Att det krävs en sådan resolution innebär: (a) att det har bildats olagliga oppositionsgrupper i partiet, som kan bli farliga för revolutionen; (b) att det finns stämningar i partiet som tillåter kamrater att inte informera partiorganisationerna. Båda dessa faktum vittnar om den utomordentliga försämring som har skett av situationen i partiet sedan den 12:e kongressen [6 månader tidigare] …
>
> Under krigskommunismens bistraste ögonblick var systemet med utnämningar inte en tiondel så omfattande i partiet som det är nu. Utnämning av landsbygdskommittéernas sekreterare är nu regel. Det ger sekreteraren en ställning som i grund och botten är oberoende av lokalorganisationen …
>
> Partiets tolfte kongress genomfördes i demokratins tecken. Jag tyckte att många av de tal som hölls vid den tidpunkten till försvar för arbetardemokrati var överdrivna, och till stor del demagogiska, med tanke på att en fullt utvecklad arbetardemokrati inte är förenlig med diktaturens regim. Men det var helt uppenbart att trycket från perioden med krigskommunism borde lämna plats för ett livligare och bredare ansvar för partiet. Men den nuvarande regim som började formas innan den tolfte kongressen, och så småningom förstärktes och formerades [Det vill säga att allt hände efter att Lenin hade dragit sig tillbaka – *ME*] befinner sig mycket längre från arbetardemokrati än regimen under den allra bistraste krigskommunismen. Med hjälp av den metod som används för att utse sekreterare har partiapparatens byråkratisering utvecklats till exempellösa proportioner … Det har uppstått ett mycket stort skikt partiarbetare i partiets styrande apparat som fullkomligt förnekar sitt eget partis åsikter, åtminstone att de uttrycks öppet, som om de förutsätter att sekreterarhierarkin är den apparat som skapar partiets åsikter och beslut. Under detta skikt finns partiets breda massor, som ger upp sina egna åsikter, och inför vilka alla beslut ställs i form av en uppfordran eller order. I denna partiets grundläggande massa finns det ovanligt mycket missnöje … Detta missnöje skingras inte med hjälp av ett öppet utbyte av åsikter vid partiets möten, och med hjälp av massornas inflytande över partiets organisationer (val av partikommittéer, sekreterare, etc.), utan ansamlas i hemlighet och därmed leder till interna påfrestningar.

Bilaga 5: Politbyråns svar

Politbyråns medlemmar besvarade Trotskijs objektiva och plikttrogna brev med ett grovt personligt angrepp. På hans tålmodigt upprepade framställning av behovet av ett genomgripande planeringssystem i den socialiserade industrin, svarade de på följande sätt:

> Vi anser det vara nödvändigt att öppenhjärtigt säga till partiet att det bakom kamrat Trotskijs hela missnöje, all hans irritation, alla hans angrepp på centralkommittén som redan har hållit på i flera år, hans beslutsamhet att störa partiet, ligger omständigheten att Trotskij vill att centralkommittén ska sätta honom och kamrat Kalegajev i ledningen för vårt industriella liv …

Det verkar osannolikt, att om Trotskij av personliga motiv som ambition och irritation *sedan flera år* hade angripit centralkommittén och stört partiet, att Lenin i så fall skulle ha stött Trotskijs auktoritet i partiet när han ställdes inför möjligheten av sin egen död. När politbyrån skrev dessa ord, ”i flera år”, kände de inte till att Lenin hade gjort det.

Politbyråns svar fortsatte:

> Trotskij är medlem i Folkkommissariernas råd, medlem i arbets- och försvarsrådet; Lenin erbjöd honom posten som vice ordförande för Folkkommissariernas råd. På alla dessa poster skulle Trotskij, om han ville, i handling och i sitt arbete och inför hela partiets ögon kunna visa att partiet kan anförtro honom de praktiskt taget obegränsade maktbefogenheter på det industriella och militära området som han strävar efter. Men Trotskij föredrog en annan handlingsmetod …

> Han deltog inte på ett enda av mötena med Folkkommissariernas råd, varken under Lenin eller efter att han drog sig tillbaka. Han deltog inte vid ett enda av arbets- och försvarsrådets möten, varken före eller efter omorganiseringen av det …

Återigen verkar det inte troligt att Lenin från sin dödsbädd skulle ha skrivit ett brev till stöd för Trotskijs auktoritet i partiet om Trotskij hade visat en sådan tendens att smita från regeringens arbete, både under Lenin och efter att han drog sig tillbaka. Politbyrån gjorde förvisso ett misstag när de skrev orden ”varken under Lenin eller efter att han drog sig tillbaka”.

Den punktlighet och samvetsgrannhet med vilken Trotskij motsvarar och genomför varenda engagemang och åtagande han tar på sig är ett av det ryska samhällets underverk. Det är en sak som besökare går för att titta på! Och det är välkänt för alla i Ryssland att Trotskij är den enda person som är jämförbar med Lenin i hur intensivt han alltid arbetar, och att han organiserar sitt arbete så mycket som möjligt.

Det finns tre saker som förklarar hur man kan förvränga Trotskij på detta sätt. Den första är att regeringsmakten i Sovjetryssland gradvis har förflyttats – en strukturell utveckling vars betydelse det vore mycket intressant att spåra. Detaljerna hör inte hit, och jag känner inte till dem, men den verkställande maktens verkliga centrum har stadigt förflyttats från Folkkommissariernas råd till partiets politbyrå. Det finns därför ofta en skillnad mellan de organ som formellt vidtar en åtgärd och det organ som verkligen beslutar om den, trots att samma individer agerar i båda fallen. Om man till detta faktum lägger att Trotskij, som alla personer med stark handlingskraft och energi, har väldigt dåligt tålamod med tid som läggs ner på formaliteter och enbart prat, så kan man förstå det verkliga faktumet bakom denna otroliga anklagelse – nämligen att Trotskij har varit helt inriktad på att få saker och ting gjorda. Med hänvisning till sitt genis privilegier har han vägrat att deltaga på möten av formell eller pratsam eller utbildande natur. För personer som känslomässigt har bestämt sig för att han inte ska vara något geni, att det inte finns några andra genier i världen än Lenin, har detta varit irriterande Om det behövs något mer för att förklara möjligheten till denna anklagelse mot Trotskij, så finns det i sekreteraren, Kujbysjevs, öppenhjärtiga uttalande (som citeras på sidan 9): ”Vi anser det vara nödvändigt att bekämpa dig, och vi kan inte utropa dig till fiende. Det är därför vi tvingas ta till sådana metoder.” Det kan ha funnits möten där det var meningslöst för Trotskij att deltaga, när korten var utdelade som de var.

Politbyråns svar fortsätter:

> Trotskij tackade kategoriskt nej till posten som ersättning för Lenin. Han anser det uppenbarligen vara under sin värdighet. Han beter sig enligt formuleringen, ”Allt eller inget”.

Om något bevisar att Trotskij *inte* agerar utifrån personliga motiv och ambitioner, och bara är intresserad av att få jobbet utfört, så är det just att tacka nej till posten som tillförordnad regeringschef.

Trotskij hela liv är ett svar på denna smädelse.

Bilaga 6: Trotskijs brev om Den nya kursen

(För att läsaren ska kunna få ett följdriktigt intryck av Trotskijs tänkande i brevet till sin lokalavdelning, som var den ursprungliga och grundläggande basen för kampanjen mot honom, översätter jag

det här i sin helhet. M.E.)

Kära kamrater!

Jag hade verkligen hoppats att vara återställd i tid för att kunna deltaga i diskussionen om partiets inre situation och nya uppgifter. Men min sjukdom tycks vara längre än vad läkarna förutsett och jag ser mig alltså tvungen att framlägga mina synpunkter skriftligt.

Politbyråns resolution om partiets organisering är av utomordentlig betydelse. Den anger att partiet kommit till en viktig vändpunkt på sin historiska bana. Vid vändpunkterna krävs, som påpekats på många möten, ett stort mått av försiktighet, men det krävs också fasthet och beslutsamhet. Varje tveksamhet och vaghet vore vid detta tillfälle detsamma som den värsta oförsiktighet.

I sin benägenhet att överskatta den ledande apparatens roll och underskatta partiets initiativkraft, har några konservativt sinnade kamrater kritiserat politbyråns resolution. Centralkommittén, säger de, har påtagit sig omöjliga förpliktelser. Resolutionen kommer bara att skapa illusioner och endast få negativa återverkningar. Detta synsätt röjer en djup byråkratisk misstro mot partiet. Hittills har tyngdpunkten felaktigt varit förlagd till apparaten. CK-resolutionen hävdar att den hädanefter bör ligga i alla medlemmars aktivitet, initiativ och kritiska anda, medlemmar som utgör proletariatets organiserade förtrupp. Den innebär inte att partiapparaten fått till uppgift att dekretera, skapa eller upprätta den demokratiska regimen. Partiet självt kommer att förverkliga denna regim. Kort sagt: partiet måste *underordna sin egen apparat under sig självt*, utan att upphöra att vara en centraliserad organisation.

I den senaste tidens debatter och artiklar har det understrukits att den ”rena”, ”totala”, ”ideala” demokratin är omöjlig att förverkliga och oförenlig med ett massparti och att den inte kan utgöra ett mål i sig i högre grad än partiapparaten. Demokratin och centralismen är två sidor av partiets organisering. Det gäller att harmoniera dem på ett riktigt sätt, dvs. på ett sätt som svarar mot situationen. Under den senaste perioden har balansen kullkastats till förmån för apparaten. Partiets initiativ inskränktes till ett minimum. Härigenom uppkom vanor och metoder inom ledningen som står i bjärt kontrast till den anda som bör råda i proletariatets revolutionära organisation. Den överdrivna centraliseringen av apparaten gav upphov till en *olustkänsla*, en olustkänsla som i partiets ytterlighetsflygel antog en extremt morbid form och ledde bl.a. till uppkomsten av illegala grupperingar, vilka leddes av element som otvivelaktigt var fientligt inställda till kommunismen. Samtidigt underkände hela partiet i allt högre grad de officiella metoderna för att komma till rätta med problemen. Tanken, eller i varje fall känslan, att partiet höll på att föra in partiet i en återvändsgränd var allmänt spridd. Röster höjdes för att utpeka faran. Resolutionen om den nya kursen är det första officiella uttrycket för det omslag som skett inom partiet. Det kommer att förverkligas i den mån partiet, dvs. dess fyra hundra tusen medlemmar, kommer att vilja och kunna förändra den.

I en rad artiklar vinnlägger man sig om att visa att man, för att få liv i partiet, måste börja med att höja nivån bland dess medlemmar, varpå resten, dvs. arbetardemokratin, skulle fås på köpet. Det är obestridligt att det krävs en höjning av partiets ideologiska nivå för att det skall bli förmöget att klara sina gigantiska uppgifter, men denna pedagogiska metod är otillräcklig och, därför, felaktig och att framhärda i detta är liktydigt med att oundvikligen framprovocera en skärpning av krisen.

Partiet kan endast höja sin nivå om det genomför sina väsentliga uppgifter genom det kollektiva ledarskapet, som utvecklar arbetarklassens och den proletära statens initiativ. Vi måste närma oss

frågan *politiskt* och inte *pedagogiskt*. Det går inte att göra tillämpningen av arbetardemokratin beroende av graden av ”beredskap” för denna demokrati hos partimedlemmarna. Ett parti är ett parti. Vi kan uppställa stränga krav på dem som vill ansluta sig till det för att stanna där, men när man en gång blivit medlem, deltar man härigenom i alla dess aktiviteter.

Byråkratismen kväver alla initiativ och förhindrar därmed en allmän nivåhöjning i partiet. Det är dess kardinalfel. Eftersom apparaten oundvikligen består av de mest erfarna och meriterade kamraterna, får byråkratismen sina farligaste återverkningar i den unga kommunistiska generationens politiska skolning. Det är också ungdomen, denna partiets osvikliga barometer, som reagerar kraftigast mot byråkratismen i vår organisation.

Vi får dock inte tro att vårt sätt att lösa problem – de avgörs nästan uteslutande av partifunktionärerna – är utan inflytande på den äldre generationen, som förkroppsligar partiets politiska erfarenheter och revolutionära traditioner. Också här är faran mycket stor. Den enorma auktoriteten hos partiets veterangrupp är allmänt erkänd. Men det vore ett allvarligt misstag att betrakta den som *absolut. Det är endast genom ett aktivt, ständigt samarbete med den nya generationen inom ramen för demokratin som det gamla gardet kan bevara sin karaktär av revolutionär faktor.* Annars kommer den att stelna och omärkligt bli ett fulländat uttryck för byråkratismen.

Historien uppvisar mer än ett fall av detta slags urartning.

Låt oss ta det senaste och mest slående exemplet: ledarna för II:a Internationalens partier. Wilhelm Liebknecht, Bebel, Singer, Victor Adler, Kautsky, Bernstein, Lafargue, Guesde var direkta lärjungar till Marx och Engels. Men i den parlamentariska atmosfären och under intryck av parti- och fackföreningsapparaternas automatiska utveckling, svängde dessa ledare helt eller delvis över till opportunismen. Strax innan krigsutbrottet hade den väldiga socialdemokratiska apparaten i skydd av den äldre generationens auktoritet, utvecklats till den mäktigaste broms på de revolutionära framstegen. Och vi ”gamlingar”, bör ha klart för oss att vår generation, som naturligt spelar den ledande rollen i partiet, på intet sätt är immun mot en försvagning av den revolutionära och proletära andan inom våra led, om partiet skulle tolerera en utveckling av byråkratiska metoder, som förvandlar ungdomen till ett objekt för skolning och oundvikligen skapar en klyfta mellan apparaten och massorna, de gamla och de unga. Mot denna uppenbara fara finns inget annat medel för partiet än en inriktning på demokratin och ett ständigt ökat inflöde av proletära element i dess led.

Jag kommer här inte att uppehålla mig vid juridiska definitioner av demokratin eller de gränser som sätts av partistadgan. Dessa frågor är viktiga men trots allt av sekundär betydelse. Vi skall granska dem i ljuset av våra erfarenheter och kommer att tillfoga nödvändiga förändringar. Men vad som framför allt måste förändras, det är den anda som råder i våra organisationer. Partiet måste återta det kollektiva initiativet, den fria och kamratliga kritiken och rätten till organisatoriskt självbestämmande. Det är nödvändigt att pånyttföda och förnya partiapparaten och få den att inse att den endast är den kollektiva viljans instrument.

Partipressen har under den senaste tiden givit en rad karaktäristiska exempel på byråkratisk urartning av seder och förhållanden inom partiet. En kritiker hann inte höja rösten förrän man omedelbart tog numret på hans medlemskort. Före publicerandet av CK-beslutet om den ”nya kursen” betraktade apparatfunktionärerna varje enkelt påtalande av nödvändigheten av att modifiera den inre partiregimen som rent kätteri, en yttring av splittringsmentalitet, ett disciplinbrott. Och nu är

byråkraterna redo att ”ta den nya kursen ad notam”, dvs. *i praktiken begrava den*. Förnyelsen av partiapparaten – strikt inom ramen för stadgarna – bör ha som målsättning att ersätta de förstockade byråkraterna med friska element, som är intimt förbundna med kollektivets liv. Och framför allt måste alla de byråkrater som vid första protest eller invändning riktar sanktionernas bannstrålar mot kritikern avlägsnas från de ledande posterna. Den ”nya kursen” måste först och främst få var och en att känna att ingen hädanefter vågar terrorisera partiet.

Vår ungdom får inte nöja sig med att upprepa våra formler. Den måste erövra de revolutionära formuleringarna, smälta dem, forma sin egen mening, sin egen fysionomi och vara förmögen att kämpa för sina ståndpunkter med det mod som en djup övertygelse och en fullständigt självständig karaktär ger. Bort med all passiv lydnad som blint följer ledningen, all slags opersonlighet, alla former av kryperi och karriärism ur partiet! En bolsjevik är inte bara en disciplinerad människa, han är en människa som i varje enskilt fall och i varje fråga skapar sig en fast mening och modigt försvarar den inte bara mot sina fiender utan också mitt i det egna partiet. Kanske hamnar han idag i minoritet i sin organisation. Han underkastar sig, för det är ju hans eget parti. Men det innebär inte alltid att han har fel. Kanske har han före de andra insett eller förstått en ny uppgift eller nödvändigheten av en omprövning. Han reser envetet frågan en andra, en tredje, en tionde gång om det behövs. Härigenom gör han sitt parti en tjänst, ty han bekantgör partiet med den nya uppgiften eller hjälper det att åstadkomma den nödvändiga omprövningen utan organiska omvälvningar eller inre konvulsioner.

Vårt parti skulle inte kunna genomföra sin historiska mission om det styckades upp i fraktioner. Detta bör inte och skall inte hända. Det kommer inte att upplösas på detta sätt, ty som självständigt kollektiv kommer dess organism att sätta sig till motvärn. Men det kommer inte att med framgång kunna bekämpa fraktionsfaran om det inte utvecklar och konsoliderar den nya kursen mot arbetardemokratin. *Just apparatbyråkratismen är en av huvudkällorna till fraktionsbildandet*. Den undertrycker skoningslöst all kritik och förtränger missnöjet till organisationens inre. För den är varje kritik, varje varning på ett nästan ödesbundet sätt en yttring av splittringsmentalitet. Den mekaniska centralismen har som nödvändigt komplement fraktionsmakeriet, som är en karikatyr av demokratin och en potentiell politisk fara.

I medvetande om situationens allvar kommer partiet att genomföra den nödvändiga omprövningen med all den fasthet och beslutsamhet som krävs. Härigenom kommer det att befästa sin revolutionära enighet, som kommer att göra det möjligt att fullborda det enorma arbete som tillkommer det i nationell och internationell skala.

Jag har långt ifrån uttömt frågan. Jag har med avsikt avstått från att behandla en rad väsentliga aspekter på problemet och föreslår att jag tillåts lägga fram dem muntligt så snart jag tillfrisknat – vilket, hoppas jag, inte skall dröja länge.

Med kamratliga hälsningar

Den 8 december 1923.

L. Trotskij

P.S. Då publicerandet av detta brev i *Pravda* blivit två dagar försenat, vill jag ta tillfället i akt för att göra ett par ytterligare anmärkningar.

Under uppläsningen av mitt brev på distriktsmötena har enligt uppgift vissa kamrater uttryckt farhågor för att mina funderingar om förhållandet mellan ”det gamla gardet” och den unga generationen kunde utnyttjas för att skapa en motsatsställning (!) mellan unga och gamla. Utan tvivel härrör denna ängslan från dem, som ännu för två eller tre månader sedan med avsky tillbakavisade själva tanken på nödvändigheten av en ny inriktning.

Att ställa detta slags farhågor i förgrunden *i nuvarande ögonblick och aktuella situation* vittnar i varje fall om en oförståelse för de verkliga farorna och deras relativa betydelse. De nuvarande stämningarna bland ungdomen, som i allra högsta grad är symptomatiska, framkallas just av de metoder som kommer till användning för att upprätthålla ”lugn och ordning” och vilka formellt fördöms i den av politbyrån enhälligt antagna resolutionen. M.a.o. hotar ”lugnet”, i denna tappning, att i allt större utsträckning avskilja den styrande fraktionen från de yngsta kommunisterna, dvs. från den överväldigande majoriteten av partiet.

En viss tendens hos apparaten att tänka och besluta för organisationen i dess helhet medför att de ledande kretsarnas auktoritet baseras *enbart* på traditionen. Respekten för traditionen är obestridligen ett nödvändigt element i den kommunistiska skolningen och partiets sammanhållning, men den kan inte förbli en vital faktor såvida den inte ständigt närs och befästs av en aktiv kontroll av denna tradition, dvs. av ett kollektivt utarbetande av partiets politik för det nuvarande ögonblicket. Om detta inte sker, kan den urarta till en rent officiell känsla, en form utan innehåll. Ett sådant förhållande mellan generationerna är uppenbarligen otillräckligt och i hög grad sårbart. Det kan förefalla stabilt ända till det ögonblick då det är på gränsen att upplösas. Just häri ligger faran med ”lugnets” politik i partiet.

Och om de ännu inte byråkratiserade veteranerna, som bevarat sin revolutionära anda (dvs. med säkerhet den överväldigande majoriteten), inser den ovan påpekade faran och med alla krafter hjälper partiet att föra ut politbyråns resolution upphör all anledning att ställa de olika generationerna mot varandra inom partiet. Det kommer då att bli lätt att dämma upp ungdomens eventuella ”excesser”. Men vad som fr.a. måste undvikas är att partitraditionen koncentreras till den styrande apparaten. Istället måste den tillåtas att leva och genomgå en ständig förnyelse genom hela organisationens dagliga erfarenheter. Härigenom kommer man också åt en annan fara: uppdelningen av den äldre generationen i funktionärer” med uppgift att upprätthålla ”lugnet” och ickefunktionärer. Om partiets apparat, dvs. dess organiska skelett upphör att sluta sig inom sig själv, kommer den att stärkas istället för försvagas. Och otvivelaktigt har vi behov i partiet av en stark, centraliserad apparat.

Kanske skulle man kunna invända att exemplet med den socialdemokratiska urartningen under en reformistisk period, som jag tar upp i mitt brev, är av ringa värde under den nuvarande revolutionära epoken. Ett exempel är naturligtvis inte detsamma som identitet. Vår epoks revolutionära karaktär är emellertid ingen garanti i sig själv. Vi lever under NEP-regimen, vars risker ytterligare ökat till följd av världsrevolutionens fördröjning. Vårt praktiska dagliga handlande inom statsförvaltningen, ett handlande som blir alltmer avgränsat och specialiserat, avslöjar, som anges av CK-resolutionen, en risk för insnävning av vår horisont, dvs. för opportunistisk urartning. Det är uppenbart att denna risk ökar i takt med att ”sekreterarnas” befäl tenderar att ersätta en genuin ledning från partiets sida. Vi vore ynkliga revolutionärer om vi litade till ”epokens revolutionära period” för att klara av våra svårigheter, och fr.a. våra inre svårigheter. Denna ”epok” måste bistås genom ett rationellt förverk-

ligande av den nya inriktning som enhälligt proklamerats av den politiska byrån.

Till sist ytterligare en anmärkning. För en två, tre månader sedan, då de frågor som just nu är föremål för debatt ännu inte hade kommit upp på partiets dagordning, ryckte några ansvariga kamrater i landsorten slappt på axlarna och förklarade att detta var Moskva-påfund och att allt stod väl till ute i landet. Än idag återspeglas dessa stämningar i viss korrespondens från landsorten. Att mot den lugna och resonliga landsorten ställa den bråkiga och besmittade huvudstaden, det är att ge prov på just den byråkratiska mentalitet vi beskrivit ovan. I själva verket är Moskvaorganisationen den mest omfattande, starka och vitala i partiet. Också i de mest döda, ”lugna” ögonblick, har aktiviteten där varit intensivare än någon annanstans. Om Moskva nu skiljer sig från andra delar av Ryssland, så beror det på att det tagit initiativ till en omprövning av partiets inriktning. Detta är en merit och inte en brist. Hela partiet kommer att följa i dess spår och genomföra den nödvändiga omprövningen av vissa värden. Ju mindre partiets provinsapparat motsätter sig denna rörelse, desto lättare kommer lokalorganisationerna att kunna genomgå det oundvikliga stadium av självkritik vars resultat kommer att bli en ökad sammanhållning och en höjning av den ideologiska nivån i partiet.

L. T.

Bilaga 7: Vad menade man med ”oppositionen”?

Den ”opposition” som det anspelas på i partikongressens resolution 1924, innefattar de 46 undertecknarna av ett brev till centralkommittén i oktober som krävde en förändring av kursen, och alla andra som hade något att säga som avvek från den linje som centralkommittén hade antagit. Att behandla detta fenomen med utbrett missnöje i partiet som om det var ett organiserat organ, och säga att Trotskij ”stod i ledningen för det” var kanske det värsta knepet under hela denna kampanj. Trotskij *kunde inte* organisera en opposition och stå i ledningen för den, eftersom fraktioner är förbjudna. Han kunde bara definiera *sin ståndpunkt*, och låta andra missnöjda personer, ansvariga och oansvariga, definiera sina. ”Oppositionen” var därmed inte en enda sak, utan bara en generalisering. Och just den resolution som anklagar Trotskij för att ”stå i ledningen för” en opposition och ha ”utfärdat ett fraktionsmanifest” – samma resolution fördömer den ”kritik som oppositionen riktar” för att vara inkonsekvent. Den säger att en del vill ”avsäga sig den Nya ekonomiska politiken”, och att en del vill göra ”fortsatta eftergifter till kapitalet”. Kort sagt görs Trotskij ansvarig för alla åsikter i en *oorganiserad* opposition, samtidigt som han är *förbjuden att organisera* en opposition, och anklagas för att organisera den!

I ett tal den 20 januari sa Stalin i ett tal att ett av ”kamrat Trotskijs sex misstag” bestod av att ”inte uttala klart” vem han står för – centralkommittén eller ”oppositionen”. Vid samma tillfälle hånade Kamenev ”oppositionen” för att inte ha någon ”politisk linje”, ”inget program” – bara en ”flerfärgad svans”. Det är uppenbart att det enda sätt på vilket Trotskij, som *på sitt eget sätt* var mot centralkommitténs majoritet, kunde välja mellan centralkommittén och en ”opposition”, vore att bland de olika flerfärgade oppositionsgrupperna välja de som höll med honom, *ge dem ett program* och *organisera den till en verklig enhet*. Men det vore fraktionalism. Det Stalin anklagade Trotskij var således *inte att bilda en fraktion*. Han måste ha insett att hans anklagelse i resolutionens uttalande att Trotskij ”stod i ledningen för” en existerande fraktion var inkonsekvent, ty i sitt tal vid partikongressen fem månader senare lyckades han glömma denna punkt i sin anklagelseakt. ”Kamrat

Trotskijs sex misstag” minskades till fem.

Bilaga 8: Trotskijs avskedsansökan

Brev till centralkommitténs plenarmöte

Kära kamrater!

Den första punkten på dagordningen för centralkommitténs kommande plenarmöte är frågan om lokalorganisationernas resolutioner om Trotskijs ”uppträdande”. Av hälsoskäl[7] är jag förhindrad att delta i mötets arbete, men jag tror att jag kan hjälpa till att belysa denna fråga med följande anmärkningar:

1. Jag ansåg, och anser fortfarande, att jag under diskussionen hade kunnat lägga fram tillräckligt många principiella och faktiska motargument mot anklagelsen att jag strävar efter att ”revidera leninismen” eller ”förringa” Lenins roll. Men jag har avstått från att göra det, inte bara av hälsoskäl, utan också därför att varje yttrande i denna fråga, oavsett innehåll, karaktär och ton, i den nuvarande diskussionens atmosfär bara skulle intensifiera polemiken, omvandla den från en ensidig till en tvåsidig polemik och göra den ännu skarpare.

Även om jag nu väger in hela diskussionens utveckling, och trots det faktum att många felaktiga och till och med fullkomligt orimliga beskyllningar har framförts mot mig, tycker jag att min tystnad var riktig utifrån hela partiets intressen.

2. Men under inga som helst omständigheter kan jag gå med på anklagelsen att jag förespråkar en speciell politik (”trotskism”) och att jag strävar efter att revidera leninismen. Den övertygelse man tillskriver mig med innebörden att jag inte kom till bolsjevismen utan att bolsjevismen kom till mig är helt enkelt skandalös. I min ”Oktoberrevolutionens lärdomar” sa jag öppet att bolsjevismen förberedde sin roll under revolutionen genom en oförsonlig kamp inte bara mot narodnikerna och mensjevikerna, utan också mot ”koncilianterna”, det vill säga den strömning jag tillhörde. Inte en enda gång under de senaste åtta åren har det fallit mig in att betrakta någon fråga ur ”trotskismens” synvinkel, som jag ansåg och fortfarande anser blev politiskt avvecklad för längesedan. Alldeles oavsett om jag hade rätt eller fel i några andra frågor som vårt parti ställdes inför, så strävade jag alltid efter att lösa dem i linje med vårt partis övergripande teoretiska och praktiska erfarenheter. Under hela denna tid sa ingen någonsin till mig att någon av mina tankar eller förslag gick i en speciell riktning, det vill säga ”trotskism”. Helt oväntat för mig uppstod detta uttryck under loppet av diskussionen om min bok **1917**.

3. I samband med detta är frågan om uppfattningen om bönderna av största politiska betydelse. Jag förnekar definitivt att formeln ”permanent revolution”, som uteslutande är tillämplig på det förflutna, på något sätt fick mig att inta en likgiltig hållning till bönderna under den sovjetiska revolutionens villkor. Om jag någon gång efter oktoberrevolutionen av privata skäl hade orsak att återvända till formeln ”permanent revolution”, så var det bara en hänvisning till partihistorien, det vill säga det förflutna, och det syftade inte på frågan om dagens politiska uppgifter. Varken de åtta årens revolutionära erfarenheter, som vi har gått igenom tillsammans, eller framtidens uppgifter, rättfärdigar enligt min mening försöket att skapa en oförsonlig motsättning i denna fråga. Likaså

7 Trotskij har mycket snabbt återfått hälsan i Kaukasus. De nuvarande sjukrapporterna är utmärkta. – *M E* (mars 1925).

tillbakavisar jag uttalanden om och hänvisningar till att revolutionens försenade utveckling i väst skulle ha fått mig att inta en ”pessimistisk” inställning till framstegen för vårt socialistiska uppbyggnadsarbete. Trots alla de svårigheter som den kapitalistiska inringningen medför, så är den sovjetiska diktaturens ekonomiska och politiska tillgångar mycket stora. Jag har enligt partiets föreskrifter upprepade gånger utvecklat och argumenterat kring denna tanke, i synnerhet vid internationella kongresser, och jag anser att den bibehåller sin kraft under den nuvarande historiska utvecklingen.

4. Jag har inte vid ett enda tillfälle talat om de kontroversiella frågor som avgjordes under den trettonde partikongressen, varken i centralkommittén eller i arbets- och försvarsrådet, och har definitivt aldrig ställt några förslag utanför de ledande parti och sovjetiska institutionerna som direkt eller indirekt skulle väcka de frågor som redan har beslutats. Efter den trettonde kongressen uppstod nya problem – eller mer exakt uttryckt avgränsade de sig – av ekonomisk, sovjetisk och internationell karaktär. Att lösa dessa frågor utgjorde ett utomordentligt problem. Det var helt främmande för mitt tänkande att försöka lägga fram någon sorts ”plattform” mot centralkommitténs arbete för att lösa dessa frågor. Jag behöver inte bevisa detta för de kamrater som var närvarande vid politbyråns, centralkommitténs, arbets- och försvarsrådets, eller den revolutionära militärkommitténs möten. De kontroversiella frågor som avgjordes under den trettonde kongressen men som återigen väcktes under loppet av den senaste diskussionen var inte bara helt utan anknytning till mitt arbete, utan såvitt jag kan bedöma hade de vid den tiden inga band till partipolitikens praktiska frågor.

5. I den mån mitt förord till boken **1917** har utgjort den formella grundvalen för den nuvarande diskussionen, så anser jag det nödvändigt att för det första förneka anklagelsen att jag publicerade min bok så att säga bakom ryggen på centralkommittén. I själva verket gavs boken ut (medan jag fick behandling i Kaukasus) på exakt samma villkor som alla andra böcker, både mina eller andra av centralkommitténs medlemmar eller partimedlemmar överhuvudtaget. Det är givetvis centralkommitténs uppgift att ha någon sorts kontroll över partiets publikationer, men jag har inte på något sätt eller i någon som helst grad brutit mot de kontrollformer som hittills har existerat, och jag hade naturligtvis ingen anledning att bryta mot dem.

6. ”Oktoberrevolutionens lärdomar” utgör en vidare utveckling av tankar som jag ofta har uttryckt tidigare och i synnerhet under det senaste året. Här ska jag bara räkna upp följande tal och artiklar: [Därefter följer en lista på 6 tal och artiklar.]

Alla de tal som räknas upp ovan föranleddes av nederlaget för den tyska revolutionen på hösten 1923, och trycktes i **Pravda**, **Izvestija** och andra tidningar. Inte en enda medlem i centralkommittén eller politbyrån påpekade några fel i dessa tal för mig, och inte heller kommenterade **Pravdas** redaktör talen eller försökte peka på något i dem som han inte höll med om. Jag betraktade givetvis aldrig min analys av oktoberrevolutionen i samband med händelserna i Tyskland som en ”plattform” och jag trodde aldrig att någon skulle betrakta den som en "plattform", som den aldrig var och aldrig kan bli.

7. Med tanke på det faktum att anklagelserna mot mig nämner ett antal av mina böcker, inklusive många som har givits ut i flera upplagor, anser jag det nödvändigt att slå fast att politbyrån aldrig har pekat på att någon av mina artiklar eller böcker skulle kunna tolkas som en ”revidering av leninismen”, och inte heller har en enda medlem i centralkommittén gjort det. I synnerhet gäller det

min bok **1905**, som gavs ut medan Lenin levde, trycktes i flera upplagor, rekommenderades varmt av partipressen, översattes till främmande språk av Komintern, och nu används som *det främsta beviset för anklagelsen om att revidera leninismen*.

8. Syftet med att förfäkta dessa åsikter är, som jag skrev i början av detta brev, bara ett, nämligen att hjälpa plenarmötet att lösa den fråga som står högst upp på dagordningen.

Vad gäller de uttalanden som har upprepats under diskussionen, med innebörden att jag siktar till att säkra mig ”en speciell position” inom partiet, att jag inte underkastar mig disciplinen, att jag vägrar utföra arbete som centralkommittén har tilldelat mig, etc, så förkunnar jag kategoriskt, utan att gå in på en undersökning om vad dessa uttalanden är värda, att jag är beredd att utföra allt arbete som centralkommittén tilldelar mig på alla poster, och givetvis under all sorts kontroll från partiet. Det finns därför ingen speciell anledning att efter den nuvarande diskussionen påpeka att vår gemensamma saks intresse kräver att jag snarast avlägsnas från plikten som ordförande för den revolutionära militärkommittén.

Som avslutning tror jag att det är nödvändigt att tillägga att jag inte kommer att lämna Moskva före plenarmötet, och om det behövs kommer jag att kunna svara på alla frågor eller ge de förklaringar som kan behövas.

Kreml, 15 januari 1925, L Trotskij.